

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
ΠΜΣ Εφαρμοσμένης Οικονομικής

Η διάρθρωση του διεθνούς εμπορίου συμβατικών οπλικών συστημάτων

Κωνσταντίνος Παύλου Βόμπρας
Καθηγητής Χρήστος Κόλλιας

Βόλος 2019

Υπεύθυνη Δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Ιανουάριος 2019.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον κύριο Κόλλια Χ., επιβλέποντα καθηγητή, για την άριστη συνεργασία που είχαμε καθόλη την διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Επίσης, δεν θα μπορούσα να μη μνημονεύσω την οικογένεια μου για την αμέριστη συμπαράσταση της στην προσπάθειά μου αυτή και γι αυτό τους ευχαριστώ.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 1. Η αγορά σήμερα	11
1.1 Ιστορική αναδρομή	11
1.2 Αποτύπωση της αγοράς σήμερα	14
1.3 Μεγάλοι προμηθευτές και αγοραστές	15
Κεφάλαιο 2. Ιδιαιτερότητες της αγοράς	21
2.1 Παράγοντες που επηρεάζουν το Διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων	21
2.1.1 Εξοπλιστικός Ανταγωνισμός	21
2.1.2 Στρατιωτικές Συμμαχίες	22
2.1.3 Διεθνής Ασφάλεια	23
2.1.4 Πολιτειακό Καθεστώς	25
2.1.5 Παγκοσμιοποίηση	25
2.1.6 Επιβολή Κυρώσεων	29
2.1.7 Πετρελαϊκή Αγορά	29
2.2 Πωλητές - Αγοραστές	30
2.3 Εγχώρια Αμυντική βιομηχανία	32
2.4 Αμυντικές δαπάνες και εισαγωγές οπλικών συστημάτων	37
2.5 Αμυντικές δαπάνες και εξαγωγές οπλικών συστημάτων	39
Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογική προσέγγιση και ερευνητικά αποτελέσματα	41
3.1 Μεθοδολογία	41
3.1.1 Πηγή δεδομένων	41
3.1.2 Περιοχή ενδιαφέροντος	42
3.1.3 Χρονική περίοδος	43
3.1.4 Διευκρινίσεις	44
3.2 Έρευνα και αποτελέσματα	45
3.2.1 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων	49

Μέση Ανατολή	49
Κεντρική και Νότια Ασία	53
Ανατολική Ασία	56
Νοτιοανατολική Ασία	58
Κεντρική Ευρώπη	60
Ανατολική Ευρώπη	62
Δυτική Ευρώπη	64
Ωκεανία	66
Βόρεια Αφρική	67
3.2.2 Εξαγωγές οπλικών συστημάτων	69
3.2.3 Αποτελέσματα	75
Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	79
Βιβλιογραφία	81
Παράρτημα	83

Η διάρθρωση του διεθνούς εμπορίου συμβατικών οπλικών συστημάτων

Περίληψη

Ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αποτυπώσει πως διαμορφώνεται σήμερα το διεθνές εμπόριο συμβατικών οπλικών συστημάτων, καθώς και να ερευνήσει τους παράγοντες που επηρεάζουν σήμερα αυτή τη μορφή του εμπορίου. Έτσι λοιπόν θα δούμε πως η διεθνής ασφάλεια, το πολιτειακό καθεστώς, συμμαχίες, κυρώσεις, εξοπλιστικοί ανταγωνισμοί, η παγκοσμιοποίηση και άλλες μορφές εμπορίου όπως αυτή του πετρελαίου σχετίζονται με το εμπόριο όπλων. Επίσης, θα ερευνήσουμε σε βάθος τις εισαγωγές όπλων που πραγματοποιούνται στην περιοχή ενδιαφέροντος, με σκοπό να απαντηθούν ερωτήματα όπως ποια χώρα επικρατεί ως πάροχος οπλικών συστημάτων σε κάθε υποπεριοχή και από την άλλη ποιες είναι οι χώρες και οι εταιρείες παραγωγής όπλων και παροχής αμυντικών υπηρεσιών που κυριαρχούν στον τομέα αυτό.

Abstract

The aim of this thesis is to imprint the current status of arms trade of conventional weapons and also to research all the factors affecting this type of trade. So, I will represent you how the international security, the state system, allies, sanctions, arms races, globalisation and other types of trade like oil transfers, are in correlation with arms trade. Also, we will research in depth the arms imports that takes place in the region of interest, in order to answer in question like which is the major country that exports weapons and arms materials in each subregion of interest and on the other hand to specify the countries and the arms producing companies that dominates in this type of trade.

Key words: Arms transfers, arms trade, arms industry, conventional weapons, military expenditure

JEL codes: A12;A19;F19

Εισαγωγή

Η αμυντική ικανότητα μιας χώρας της παρέχει τη δυνατότητα να διατηρεί την ασφάλεια της στο διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον, καθώς και να διασφαλίζει τα κυριαρχικά της δικαιώματα απέναντι σε οποιονδήποτε τα επιβουλεύεται. Η αμυντική της ικανότητα όμως ενισχύεται και θωρακίζεται με ανάλογες στρατιωτικές δαπάνες και κυρίως με απόκτηση οπλικών συστημάτων ικανών να φέρουν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ή να λειτουργήσουν αποτρεπτικά για έναν πιθανό εχθρό ή για κάποιον που αναζητά την ανατροπή του υφιστάμενου Status Quo.

Όπως είναι λογικό, σε περιοχές με ιδιαίτερο γεωπολιτικό ενδιαφέρον παρουσιάζεται και επαυξημένη ζήτηση για στρατιωτική ρώμη και ως εκ τούτου αυξημένη κινητικότητα στο εμπόριο συμβατικών οπλικών συστημάτων. Στην παρούσα εργασία θα δούμε πως διαμορφώνεται αυτού του είδους το εμπόριο στην ευαίσθητη περιοχή της Ευρώπης - Ασίας - Ωκεανίας - Βόρειας Αφρικής, περιοχή η οποία συγκεντρώνει τα τελευταία χρόνια πληθώρα στρατιωτικών συγκρούσεων μικρής ή μεγάλης κλίμακας, με σκοπό να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα τόσο για τους αγοραστές όσο και για τους πωλητές αμυντικού υλικού.

Στην αρχή της εργασίας θα παρουσιαστεί μια μικρή ιστορική αναδρομή προσπαθώντας να εντοπιστούν σημαντικά γεγονότα που προκάλεσαν δομικές μεταβολές στην ιστορία αλλά κυρίως στην εξέλιξη της περιοχής ενδιαφέροντος. Επίσης γίνεται προσπάθεια να γίνει μια σύντομη αποτύπωση της αγοράς σήμερα, παραθέτοντας τους κυρίαρχους αγοραστές και τους πωλητές αμυντικού υλικού.

Στην συνέχεια, στο 2ο Κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να εντοπίσουμε τις ιδιαιτερότητες της αγοράς όπλων, εξετάζοντας τους παράγοντες που επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο συμβατικών οπλικών συστημάτων. Η εγχώρια βιομηχανία είναι ένα άλλο ζήτημα που θα μας απασχολήσει, ενώ θα δούμε ποιά είναι η επίδραση των αμυντικών δαπανών στις εισαγωγές οπλικών συστημάτων και ποιά στις εξαγωγές.

Στο 3ο Κεφάλαιο, αφού προηγηθούν κάποιες διευκρινήσεις που αφορούν την μεθοδολογία της έρευνας, την περιοχή ενδιαφέροντος, την χρονική περίοδο και την πηγή δεδομένων, ακολουθεί το κύριο κομμάτι της εργασίας που είναι η έρευνα και τα αποτελέσματα αυτής. Εκεί γίνεται προσπάθεια να γίνει μια αποτύπωση των εισαγωγών κύριων οπλικών συστημάτων στην κάθε υποπεριοχή της περιοχής ενδιαφέροντος, όπως επίσης και να εντοπιστούν τα κράτη και οι εταιρείες με κυρίαρχο στίγμα στις εξαγωγές αμυντικού υλικού. Επίσης, παρατίθενται διαπιστώσεις και ευρήματα από την ερευνητική

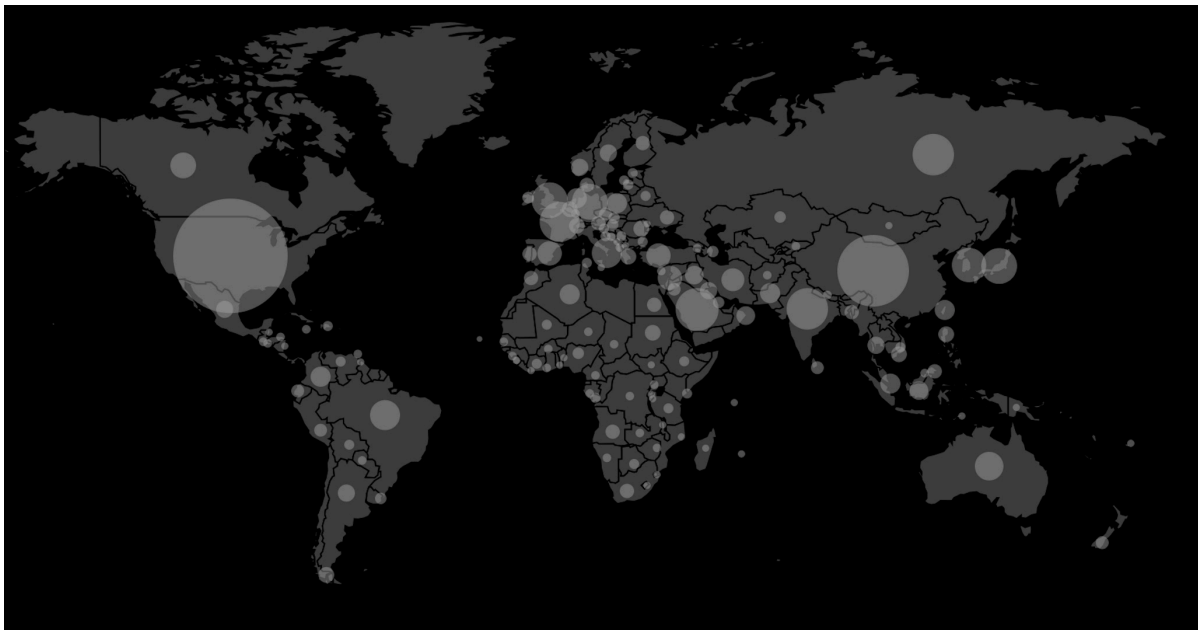
διαδικασία, για να κλείσουμε με τα συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα. Τέλος, τυχόν παραλείψεις ή λάθη στην εργασία είναι με αποκλειστική ευθύνη του συγγραφέα.

Κεφάλαιο 1. Η αγορά σήμερα

1.1 Ιστορική αναδρομή

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και η μετάβαση στην μεταδιπολική περίοδο δεν άφησε ανεπηρέαστο τον τομέα των αμυντικών δαπανών και το κομμάτι των δαπανών για κεφαλαιουχικό εξοπλισμό. Οι παγκόσμιες στρατιωτικές δαπάνες κορυφώθηκαν στο διάστημα 1986-87, όταν οι ΗΠΑ ξεπέρασαν το 1 τρισ. δολάρια και έκτοτε μειώνονταν συνεχώς. Το 1986-87, λίγο πριν καταρρεύσει το Σοβιετικό μπλοκ, στις χώρες του NATO αντιστοιχούσαν λιγότερο από το μισό των παγκόσμιων στρατιωτικών δαπανών, ενώ στα έθνη του Συμφώνου της Βαρσοβίας λίγο περισσότερο από το ένα τρίτο. Στις δύο υπερδυνάμεις, τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Σοβιετική Ένωση, αντιστοιχούσε το 30% περίπου των στρατιωτικών δαπανών του κόσμου. Οι περικοπές στις παγκόσμιες στρατιωτικές

Σχήμα 1.1 Οι παγκόσμιες αμυντικές δαπάνες το 2017

Πηγή: SIPRI

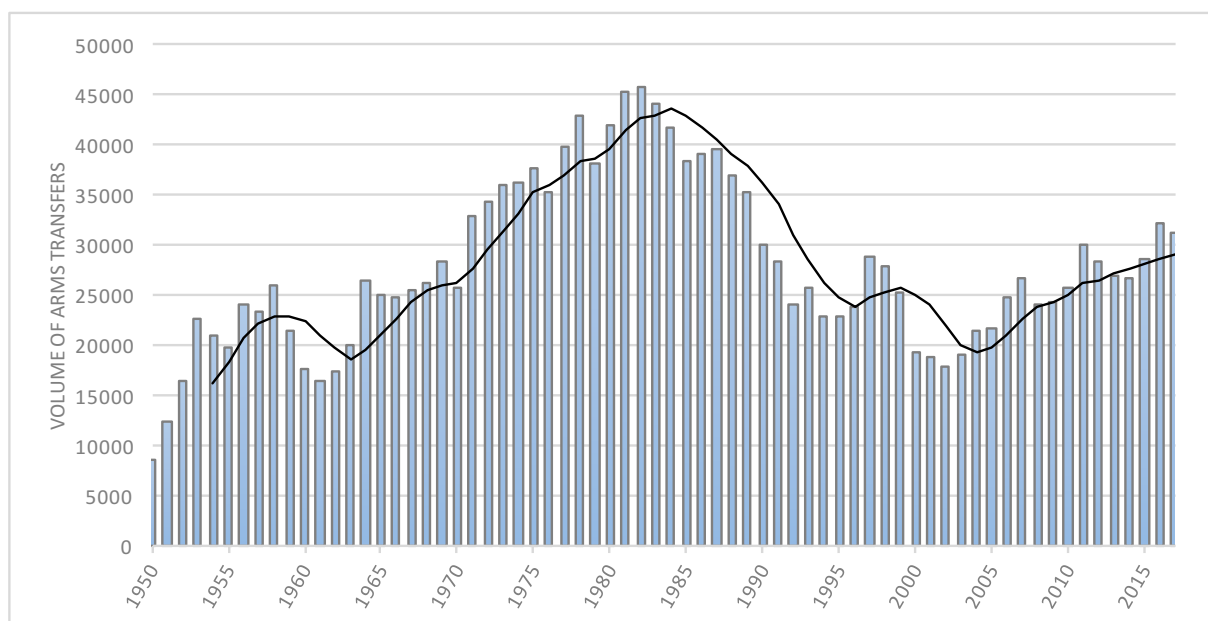
δαπάνες αντικατοπτρίζουν την πτώση των στρατιωτικών δαπανών στις μεγάλες χώρες του NATO και των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας (Markowski - Hall, 1997).

Η μείωση των αμυντικών δαπανών είχε ιδιαίτερα μεγάλη επίδραση στην προμήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού, ο οποίος μειώθηκε στις περισσότερες χώρες του NATO κατά περίπου ένα τρίτο μεταξύ 1987 και 1993, δύο φορές πιο γρήγορα από τη γενική μείωση των συνολικών στρατιωτικών δαπανών του NATO την ίδια περίοδο. Η μείωση των δαπανών εξοπλισμού άσκησε μεγάλη πίεση στις βιομηχανίες που σχετίζονται με την άμυνα σε όλες τις χώρες του NATO. Ομοίως, στα περισσότερα από τα πρώην κράτη μέλη του Συμφώνου της

Βαρσοβίας, προγράμματα για νέα όπλα έχουν παγώσει ή έχουν εγκαταλειφθεί, με αποτέλεσμα το υλικό εξοπλισμού των ενόπλων δυνάμεων να γηράσκει. Τα προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης (E&A) έχουν τερματιστεί και η κατάρτιση του έμψυχου δυναμικού έχει μειωθεί. Ακόμα και χώρες της Ευρώπης που δεν ανήκουν στο NATO έχουν επίσης μειώσει τις αμυντικές τους δαπάνες. Για παράδειγμα, μεταξύ 1990 και 1993, οι πραγματικές αμυντικές δαπάνες της Ελβετίας μειώθηκαν κατά 14% περίπου.

Σε αντίθεση με το NATO και τις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 σημειώθηκε σημαντική αύξηση των πραγματικών στρατιωτικών δαπανών στην Ανατολική Ασία. Για παράδειγμα, μεταξύ 1989 και 1994, οι συνολικές στρατιωτικές δαπάνες στο ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) αυξήθηκαν κατά περισσότερο από ένα τρίτο. Ωστόσο, οι στρατηγικές απόκτησης εξοπλισμού στην Ανατολική Ασία ποικίλουν σημαντικά. Η Μαλαισία, η Σιγκαπούρη και η Ταϊλάνδη εκσυγχρονίζουν όλοι τα οπικά τους συστήματα, αμυντικές δαπάνες από την Ιαπωνία, την Κίνα, την Ταϊβάν και τη Νότια Κορέα φαίνεται να έχει επιβραδυνθεί, ενώ η οικονομία της Βόρειας Κορέας εξακολουθεί να διατηρεί σημαντικές δαπάνες για αμυντικούς σκοπούς. Η περιοχή στο σύνολο της θα συνεχίσει να προσελκύει σημαντικούς διεθνείς προμηθευτές οπλικών συστημάτων, την περίοδο μάλιστα που αντιμετωπίζουν συρρικνούμενες παραδοσιακές αγορές και ο διεθνής ανταγωνισμός στις αμυντικές δαπάνες της περιοχής θα αυξηθεί. Με τη σειρά τους, οι εθνικές

Διάγραμμα 1.1 Η διαχρονική τάση της παγκόσμιας αγοράς αμυντικού υλικού 1950-2016

Πηγή: SIPRI

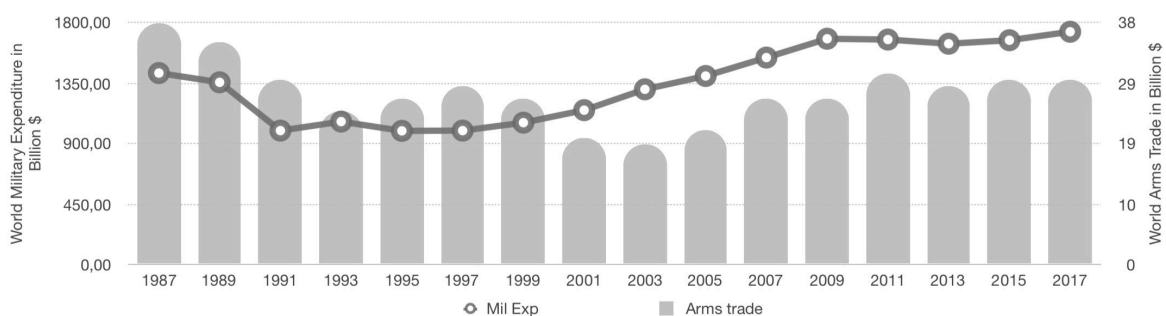
κυβερνήσεις στην περιοχή του Ασίας - Ειρηνικού είναι πιθανό να χρησιμοποιούν τους προϋπολογισμούς άμυνας ως μοχλός πίεσης στις μεγάλες παγκόσμιες εταιρίες κατασκευής οπλικών συστημάτων, ώστε να συμβάλουν στην ανάπτυξη τοπικής αμυντικής βιομηχανίας.

Το μέγεθος της παγκόσμιας αγοράς στρατιωτικού υλικού, μέσω και οπλικών συστημάτων είναι δύσκολο να εκτιμηθεί με μεγάλη ακρίβεια. Είτε διότι τα ακριβή στοιχεία αγοραπωλησιών σε αρκετές περιπτώσεις δεν δημοσιοποιούνται, όπως γίνεται για όλες τις υπόλοιπες οικονομικές δοσοληψίες, είτε διότι τα χρηματικά μεγέθη που γνωστοποιούνται από τα εμπλεκόμενα κράτη στις συμφωνίες εισαγωγών και εξαγωγών υπολογίζονται στη βάση διαφορετικών ορισμών και μεθοδολογιών.

Στην διαγραμματική απεικόνιση της εξέλιξης του παγκόσμιου εμπορίου συμβατικών όπλων (Διάγραμμα 1.1) αναδεικνύεται η άμεση σχέση που έχει η συγκεκριμένη αγορά με την επικρατούσα κατάσταση στο διεθνές σύστημα. Χρησιμοποιώντας ένα κυλιόμενο μέσο πενταετίας για να απαληφθούν σε κάποιο βαθμό οι αναπόφευκτες βραχυχρόνιες διακυμάνσεις, παρατηρούμε στο γράφημα την αδιάλειπτη αυξητική τάση που καταγράφεται την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου (Κόλλιας, 2017). Ο διπολισμός και η συνεχής συσσώρευση οπλικών συστημάτων είναι η κινητήριος δύναμη της σταθερής πορείας στο διεθνές εμπόριο όπλων. Εν συνεχεία, καθώς ο Ψυχρός Πόλεμος έχει εισέλθει στα τελικά στάδια της ιστορικής διαδρομής του, από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980 η αυξητική τάση των προηγούμενων ετών αντιστρέφεται και η παγκόσμια αγορά όπλων εισέρχεται σε μια έντονα καθοδική περίοδο, η οποία διατηρείται σε όλη την πρώτη μεταδιπολική περίοδο και τα πρώτα έτη της επόμενης.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και οι σημαντικές περικοπές στους προϋπολογισμούς άμυνας πολλών χωρών, είναι ο βασικός ερμηνευτικός παράγοντας της καθοδικής πορείας που καταγράφεται στο εμπόριο συμβατικών όπλων τις επόμενες δύο δεκαετίες. Στη συνέχεια, η

Διάγραμμα 1.2 Παγκόσμιες αμυντικές δαπάνες και αξία του διεθνούς εμπορίου συμβατικών όπλων παγκοσμίως

Πηγή: SIPRI

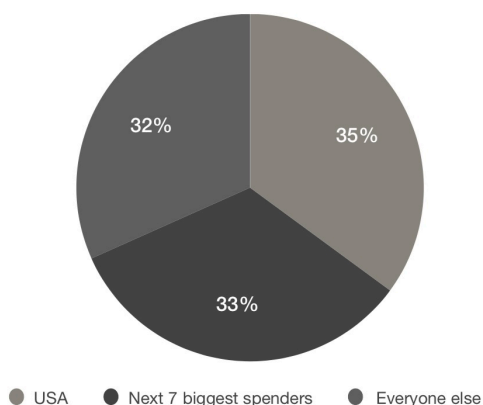
καθοδική πορεία ανακόπτεται και καταγράφεται μια αξιοσημείωτη αναστροφή από τα μέσα της δεκαετίας του 2000, η οποία μπορεί να αποδοθεί στην σταδιακή και αυξανόμενη ένταση και ρευστότητα στο διεθνές σύστημα και τις διαρκώς αυξανόμενες συγκρούσεις που ακολούθησαν μετά το 2001 και το τρομοκρατικό χτύπημα στο WTC (World Trade Center), οι οποίες αναμφίβολα αυξάνουν την ζήτηση για τα προϊόντα που παράγουν οι αμυντικές βιομηχανίες.

1.2 Αποτύπωση της αγοράς σήμερα

Αν τώρα εξετάσουμε την πορεία των παγκόσμιων στρατιωτικών δαπανών από το πέρας του Ψυχρού Πολέμου και μετά, είναι σαφής η ανοδική τάση που παρουσιάζεται κυρίως από το τέλος της δεκαετίας του 1990 (Διάγραμμα 3.1), για να φτάσουμε το 2017 στο τεράστιο ποσό των 1,74 τρισ. \$. Σχεδόν δηλαδή διπλασιάστηκαν μέσα σε 20 περίπου χρόνια (από 994 δισ. \$ το 1996 σε 1,74 τρισ. \$ το 2017).

Οι 10 χώρες με τις μεγαλύτερες δαπάνες για την άμυνα κατέχουν τα 3/4 (73%) του συνόλου των παγκόσμιων αμυντικών δαπανών. Αυτές είναι οι ΗΠΑ, η Κίνα, η Σαουδική Αραβία, η Ρωσία, η Ινδία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιαπωνία, η Γερμανία και η Νότια Κορέα. Την πρωτοκαθεδρία έχουν οι ΗΠΑ οι οποίες με 610 δισ. \$ δαπανούν περίπου τριπλάσια ποσά από την Κίνα, η οποία κατέχει την δεύτερη θέση με 228 δισ. \$. Οι ΗΠΑ είναι αξιοσημείωτο ότι ξοδεύουν για αμυντικούς σκοπούς περισσότερα από τις επόμενες 7 χώρες μαζί (Σχήμα 1.2). Η Σαουδική Αραβία είναι τρίτη παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης του 9,2%, δαπανώντας 69,4 δισ. \$, ενώ έχει από τα μεγαλύτερα ποσοστά αμυντικών δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ για το έτος 2017 (10% του ΑΕΠ). Να επισημάνουμε ότι οι αμυντικές δαπάνες δεν αφορούν μόνο χρήματα που δαπανώνται για εξοπλισμούς, αλλά περιλαμβάνει ότι

Σχήμα 1.2 Χώρες με τις μεγαλύτερες αμυντικές δαπάνες

COUNTRY	MILITARY SPENDING (US\$ BILLIONS)
USA	610
Next 7 biggest spenders	578
Everyone else	551

Πηγή: SIPRI

αφορά τον χώρο της άμυνας όπως μισθοί, συντάξεις, λειτουργικά έξοδα, εξοπλισμός, χρήματα για έρευνα και ανάπτυξη, κ.α.

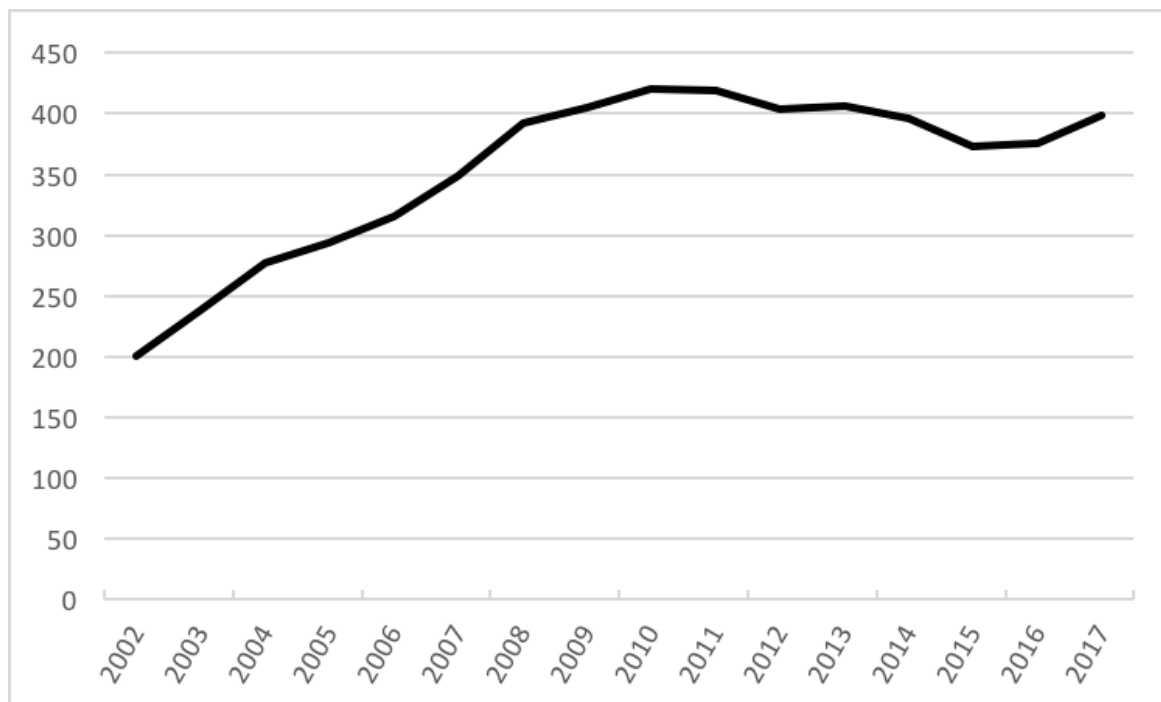
Οι αμυντικές δαπάνες μπορούν να συσχετιστούν και να εξεταστούν είτε σαν απόλυτα νούμερα, όπως είδαμε πιο πάνω, είτε μπορούμε να τις δούμε σαν ποσοστό του ΑΕΠ κάθε χώρας, είτε σαν κατά κεφαλήν στρατιωτικές δαπάνες. Αν λοιπόν τις εξετάσουμε σε σχέση με το ΑΕΠ των χωρών, θα δούμε ότι για το 2017 αυτές κατείχαν το 2,2% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Υπάρχουν ωστόσο σημαντικές διαφορές και αποκλίσεις αν τις δούμε ανά περιφέρεια στην υφήλιο, με τις χώρες της Μέσης Ανατολής να καταλαμβάνουν την πρώτη θέση με διαφορά. Το 2017 οι αμυντικές τους δαπάνες άγγιξαν το 5,2% του ΑΕΠ, ενώ καμία άλλη περιοχή στον πλανήτη δεν ξεπέρασε το 1,8%. Όσον αφορά τις χώρες μεμονωμένα, το Ομάν με 10,2% του ΑΕΠ, η Σαουδική Αραβία με 10% και το Κουβέιτ με 5,8% είναι οι τρεις πρώτες χώρες παγκοσμίως, ενώ στην Ευρώπη η Ρωσία προηγείται με 4,3% και έπονται η Αρμενία με 4% και το Αζερμπαϊτζάν με 3,9%. Αξίζει να αναφέρουμε ότι η Ινδία ξοδεύει το 2,5%, η Νότια Κορέα το 2,6% και οι ΗΠΑ το 3,2% του ΑΕΠ τους για αμυντικούς σκοπούς. Στην πορεία της εργασίας θα δούμε με περισσότερη λεπτομέρεια στοιχεία για κάθε περιοχή ξεχωριστά.

1.3 Οι μεγάλοι προμηθευτές και αγοραστές

Οι πωλήσεις των 100 μεγαλύτερων αμυντικών βιομηχανιών και εταιρειών παροχής στρατιωτικών υπηρεσιών παγκοσμίως, έφτασαν το 2017 τα 398 δις. \$. Σε σχέση με το 2016 έχουμε μια σημαντική άνοδο της τάξης του 5,9%, η οποία αποτελεί συνέχεια της ανοδικής τάσης του 2016, δίνοντας σημάδια αντιστροφής της καθοδικής τάσης που υπήρχε από το 2011 (Διάγραμμα 1.3). Οι πωλήσεις των 100 μεγαλύτερων εταιρειών από το 2002 έως το 2017 παρουσιάζονται αυξημένες κατά 50% (από το 2002 γίνεται καταγραφή από το SIPRI-Stockholm International Peace Research Institute). Η αύξηση στις πωλήσεις την χρονιά αυτή ήταν αναμενόμενη και οφείλεται στην εκτέλεση καινούργιων εξοπλιστικών προγραμμάτων, στην συνέχιση ένοπλων συγκρούσεων σε αρκετά κράτη καθώς και στην υπάρχουσα διαφενόμενη τάση για αύξηση της ζήτησης οπλικών συστημάτων.

Κυρίαρχη χώρα στον τομέα των πωλήσεων αμυντικού υλικού κατέχουν σταθερά οι ΗΠΑ, στην οποία εδρεύουν 42 από τις 100 μεγαλύτερες βιομηχανίες οπλικών συστημάτων. Οι συνδιασμένες πωλήσεις των εταιριών αυτών για το έτος 2017 έφτασαν τα 226,6 δις. \$, κατέχοντας το 57% των συνολικών πωλήσεων. Εταιρείες οι οποίες βρίσκονται στις ΗΠΑ και στην Δυτική Ευρώπη αριθμούνται σε 66 από τις 100 μεγαλύτερες και σε αυτές ανήκει το 81% των παγκόσμιων πωλήσεων στρατιωτικού υλικού.

Διάγραμμα 1.3 Συνολικές πωλήσεις οπλικών συστημάτων των 100 μεγαλύτερων εταιρειών, σε δισ. \$ (US \$)

Πηγή: SIPRI

Από τις εταιρείες οι οποίες βρίσκονται στην πρώτη δεκάδα οι εννέα έχουν τη βάση τους στις ΗΠΑ και στην Δυτική Ευρώπη και μόλις μία στην Ρωσία, με σύνολο πωλήσεων στρατιωτικού υλικού που φτάνει τα 198,2 δισ. \$ για το έτος 2017, αυξημένες κατά 10% (2,1 δισ. \$) σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Οι εταιρείες αυτές κατέχουν το 50% των συνολικών πωλήσεων παγκοσμίως. Επίσης αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα τελευταία 15 χρόνια, οι 10 πρώτες θέσεις της παγκόσμιας κατάταξης των βιομηχανιών παραγωγής αμυντικού υλικού εναλλάσσονται μεταξύ μόλις 12 εταιρειών.

Οι ΗΠΑ και οι εταιρείες Αμερικανικών συμφερόντων έχουν μια καθοριστική επιρροή στην παγκόσμια τάση των πωλήσεων λόγω του τεράστιου μερίδιου της αγοράς που κατέχουν. Το 2017 παρουσίασαν 2% αύξηση πωλήσεων, αντιστρέφοντας το επί δεκαετίας αρνητικό πρόσημο. Η αύξηση αυτή εν πολλοίς οφείλεται στην νέα τάση που διαφαίνεται, σύμφωνα με την οποία μικρές σχετικά εταιρείες απορροφώνται από κολλοσούς του χώρου. Έτσι για παράδειγμα η Lockheed Martin, η μεγαλύτερη αμυντική βιομηχανία παγκοσμίως, αύξησε τις πωλήσεις της το 2017 κατά 8,3% φτάνοντας τα 44,9 δισ. \$ και αυξάνοντας την απόσταση από την δεύτερη Boeing. Η μεγέθυνση αυτή της Lockheed Martin ήταν αναμενόμενη μετά την

εξαγορά της εταιρείας κατασκευής του ελικοπτέρου Sikorsky καθώς και από την επιτάχυνση του ρυθμού παράδοσης των αεροσκαφών F-35.

Δεύτερη χώρα στην κατάταξη για το έτος 2017 είναι για πρώτη φορά στην ιστορία της η Ρωσία συγκεντρώνοντας το 9,5% της παγκόσμιας αγοράς, ενώ τρίτη το Ηνωμένο Βασίλειο με 9,0%. Αξιοσημείωτη πτώση παρουσίασε η Νότια Κορέα, η οποία βρέθηκε στο τέλος του 2017 κατά 22,5% πιο αποδυναμωμένη σε σχέση με το 2016, ενώ πιο ισχυροί παρουσιάζονται η Γαλλία, η Γερμανία και η Ινδία.

Σε επίπεδο κρατών ενδιαφέρον παρουσιάζει το μέγεθος και οι διακυμάνσεις τόσο των εξαγωγών οπλικών συστημάτων όσο και των εισαγωγών την τελευταία δεκαετία (2007-2017). Η πρώτη παρατήρηση είναι ότι ο όγκος των διεθνών συναλλαγών κύριων οπλικών συστημάτων (δεν συμπεριλαμβάνονται τα light weapons) την περίοδο 2013-2017 ήταν 10% υψηλότερος από την περίοδο 2007-2012. Οι πέντε μεγαλύτεροι εξαγωγείς το 2007-2017 ήταν οι ΗΠΑ, Ρωσία, Γαλλία, Γερμανία και Κίνα (Πίνακας 2 παραρτήματος), ενώ οι πέντε μεγαλύτεροι εισαγωγείς την ίδια περίοδο ήταν η Ινδία, η Σαουδική Αραβία, η Κίνα, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Νότια Κορέα (Πίνακας 3 παραρτήματος). Η ροή των οπλικών συστημάτων αυξήθηκε στην Μέση Ανατολή, στην Ασία και Ωκεανία το 2013-2017 σε σχέση με την προηγούμενη πενταετία, ενώ υπήρξε μείωση στην Αμερική, στην Αφρική και στην Ευρώπη.

Με βάση στοιχεία από το SIPRI, οι χώρες οι οποίες παρουσίασαν εξαγωγική δραστηριότητα την πενταετία 2007-2017 αριθμούνται σε 67. Οι 10 μεγαλύτερες κατέχουν το 89,4% της αγοράς, ενώ οι 5 πρώτες (ΗΠΑ, Ρωσία, Γερμανία, Γαλλία, Κίνα) το 74%, αυξημένο κατά 11% σε σχέση με την προηγούμενη πενταετία. Εμφανίζεται λοιπόν μια σημαντική συγκέντρωση της αγοράς οπλικών συστημάτων. Κυρίαρχη στις πωλήσεις αμυντικού υλικού όπως φαίνεται στον Πίνακα 5 του παραρτήματος, είναι οι ΗΠΑ οι οποίες κατέχουν το 32,1% της αγοράς, ακολουθούμενη από την Ρωσία η οποία κατέχει το 23,4% της παγκόσμιας αγοράς. Το 2017 οι εξαγωγές των ΗΠΑ ήταν οι υψηλότερες της τελευταίας εικοσαετίας, από το 1998.

Οι ΗΠΑ την περίοδο 2013-2017 παρέδωσαν οπλικά συστήματα σε 98 χώρες, πολύ περισσότερες από οποιαδήποτε άλλη χώρα-εξαγωγέα. Οι χώρες της Μέσης Ανατολής δέχονται το 49% των Αμερικανικών εξαγωγών, η Ασία και Ωκεανία το 33%, η Ευρώπη το 11%, η Αμερική το 4,8% και η Αφρική το 2,2%. Επίσης από τις 50 μεγαλύτερες χώρες εισαγωγείς προϊόντων αμυντικής βιομηχανίας, μόλις 7 δεν προμηθεύονται υλικά από τις ΗΠΑ.

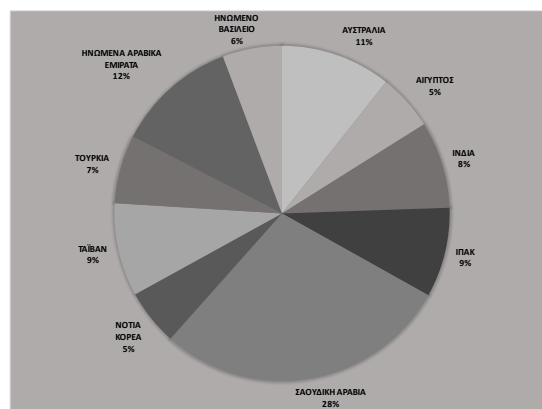
Το μεγαλύτερο μερίδιο των Αμερικανικών εξαγωγών το λαμβάνει με διαφορά η Σαουδική Αραβία με 28%, το οποίο μάλιστα αυξήθηκε κατά 448% την τελευταία πενταετία. (Σχήμα 1.3). Αξιοσημείωτη ήταν και η αύξηση των Αμερικανικών οπλικών συστημάτων στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, κατέχοντας το 12%, ενώ τα τελευταία χρόνια αξιοσημείωτη είναι η παρουσία που έχει και στην Ινδική αγορά. Αυτό σε συνδιασμό με το γεγονός ότι οι εξαγωγές οπλικών συστημάτων και η Αμερικανική εξωτερική πολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένες, καταδεικνύει την βούληση των ΗΠΑ να είναι παρούσες στην περιοχή της Ασίας και της Ωκεανίας, με σκοπό να εκτοπίσουν τον αναδύομενο κολοσσό, την Κίνα.

Η δεύτερη χώρα σε εξαγωγές αμυντικού υλικού, η Ρωσία, παρουσίασε μείωση 7,1% την τελευταία πενταετία κατέχοντας το 24% της αγοράς. Το 2013-2017 παρέδωσε οπλικά συστήματα σε 47 χώρες και τους αυτονομιστές της Ουκρανίας, ενώ το 58% των εξαγωγών της είχε αποδέκτες 3 χώρες, την Ινδία, την Κίνα και το Βιετνάμ με 35%, 12% και 10% αντίστοιχα. Σε περιφερειακό επίπεδο το 66% των Ρωσικών οπλικών συστημάτων πήγαν στην Ασία - Ωκεανία, το 13% στην Αφρική, το 11% στην Μέση Ανατολή, το 6,2% στην Ευρώπη και το 4,2% στην Αμερική.

Όσον αφορά τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, οι πέντε μεγαλύτεροι πάροχοι αμυντικού υλικού - Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Ισπανία - κατέχουν μερίδιο ίσο με το 23% της παγκόσμιας αγοράς. Η Γαλλία με 6,7% των συνολικών αγορών, παρέδωσε οπλικά συστήματα σε 81 κράτη, το 42% των οποίων ήταν στη Μέση Ανατολή, το 31% σε Ασία - Ωκεανία, το 10% σε χώρες τις Ευρώπης, το 9,1% στην Αμερική και το 7,5% στην Αφρική. Η Γερμανία με 5,8% παρουσίασε μείωση 14%, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο αύξηση 37% φτάνοντας το 4,8% της παγκόσμιας αγοράς.

Η Κίνα την τελευταία πενταετία αύξησε σημαντικά τις εξαγωγές της κατά 38%, φτάνοντας το 5,7% της παγκόσμιας αγοράς. Το 72% αυτών πηγαίνουν στην Ασία - Ωκεανία, ενώ το 21% στην Αφρική. Η Κίνα παρέδωσε όπλα και αμυντικό υλικό σε 48 χώρες, με το Πακιστάν να έχει την πρωτιά εισάγοντας το 35% των Κινεζικών εξαγωγών.

Σχήμα 1.3 Οι 10 μεγαλύτεροι εισαγωγείς οπλικών συστημάτων από τις ΗΠΑ το 2013-17 και το μερίδιο τους από τις συνολικές Αμερικανικές εξαγωγές

Πηγή: SIPRI

Αν τώρα εξετάσουμε την πλευρά των χωρών - εισαγωγέων για να δούμε πως αποτυπώνεται η διεθνής αγορά συμβατικών όπλων την τελευταία πενταετία, θα δούμε ότι οι πέντε πρώτες Ινδία, Σαουδική Αραβία, Αίγυπτος, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και Κίνα κατέχουν το 35% των συνολικών εισαγωγών, ενώ η Κίνα και η Ινδία ήταν στην πρώτη πεντάδα και την προηγούμενη πενταετία. Σε περιφερειακό επίπεδο, η Ασία και η Ωκεανία εισάγουν το 42%, η Μέση Ανατολή το 32% και ακολουθούν Ευρώπη, Αφρική και Αμερική με 11%, 7,2% και 7,1% αντίστοιχα. Σημαντική αύξηση της τάξης του 43,7% παρουσίασαν το διάστημα 2013-2017 οι εισαγωγές οπλικών συστημάτων στη Μέση Ανατολή (από 18% σε 32%).

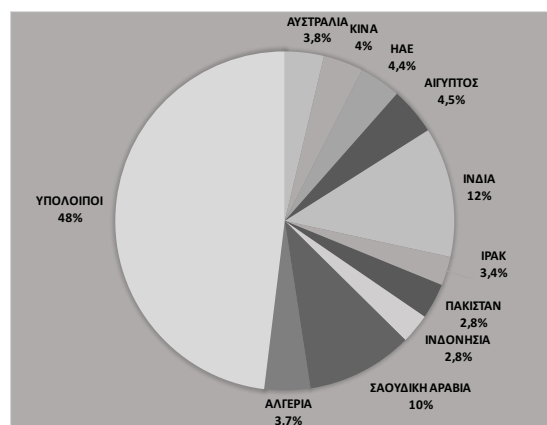
Η Ινδία, η Κίνα, η Αυστραλία, το Πακιστάν και η Ινδονησία, κράτη της Ανατολικής, Νοτιοανατολικής Ασίας και Ωκεανίας, βρίσκονται στην πρώτη δεκάδα της παγκόσμιας κατάταξης, ενώ η κύριοι τροφοδότες για Ασία και Ωκεανία είναι η Ρωσία κατέχοντας το 34% της αγοράς, οι ΗΠΑ με 27% και η Κίνα με 9,7%. Η Κίνα γίνεται σταδιακά όλο και πιο ικανή στην παραγωγή συστημάτων υψηλής τεχνολογίας, οπότε παρουσιάζει σταδιακά μείωση στις εισαγωγές αμυντικού υλικού και σταδιακή αύξηση στις εξαγωγές.

Στην Κεντρική Ασία η αυξημένη ζήτηση σε οπικά συστήματα τροφοδοτείται από την επί δεκαετίες διαμάχη Ινδίας - Πακιστάν οι οποίες κατέχουν θέση στην πρώτη δεκάδα των μεγαλύτερων εισαγωγέων τις τελευταίες πενταετίες. Η Ινδία, ο μεγαλύτερος εισαγωγέας προϊόντων αμυντικής βιομηχανίας με 12% της συνολικής αγοράς, τροφοδοτείται κυρίως από την Ρωσία με 62%, ενώ σημαντικό είναι το μερίδιο των ΗΠΑ (15%) και του Ισραήλ (11%) παρουσιάζοντας αύξηση 557% και 285% αντίστοιχα.

Το Πακιστάν από την άλλη την τελευταία πενταετία παρουσίασε μείωση στην εισαγωγή οπλικών συστημάτων της τάξης του 36%, κατέχοντας το 2,8% της παγκόσμιας αγοράς. Κύριος προμηθευτής του είναι η Κίνα κατέχοντας το 70% της Πακιστανικής αγοράς.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περιοχή της Μέσης Ανατολής. Η σταθερή για πολλά χρόνια ένταση που υπάρχει στην περιοχή αλλά κυρίως η εμφύλια διαμάχη στην Συρία, που μετράει ήδη 8 χρόνια, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των εισαγωγών οπλικών

Σχήμα 1.4 Μερίδιο εισαγωγών οπλικών συστημάτων των 10 μεγαλύτερων εισαγωγέων, 2013–17

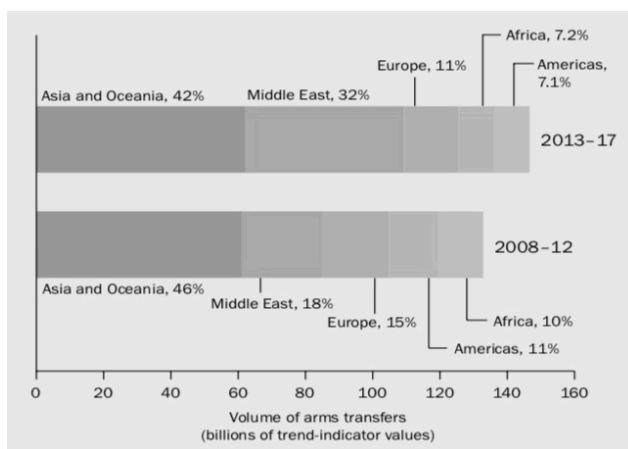
Πηγή: SIPRI

συστημάτων φτάνοντας το 32% των παγκόσμιων εισαγωγών την τελευταία πενταετία (Σχήμα 1.5).

Η Σαουδική Αραβία, η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα παγκοσμίως σε εισαγωγές αμυντικού υλικού, παρουσίασε την περίοδο 2013-2017 αύξηση 225% σε σχέση με την προηγούμενη πενταετία, φτάνοντας το 10% των παγκόσμιων εισαγωγών (Σχήμα 1.4). Κύριος προμηθευτής της είναι οι ΗΠΑ με 61%, ενώ το 23% των εισαγωγών της

προέρχονται από το Ηνωμένο Βασίλειο. Τέλος σημαντικό μερίδιο της αγοράς οπλικών συστημάτων στην περιοχή απορροφούν η Αίγυπτος και τα ΗΑΕ αγγίζοντας το 4,5% και 4,4% αντίστοιχα. Στο 3ο Κεφάλαιο θα εξετάσουμε αναλυτικά την διάρθρωση του εμπορίου οπλικών συστημάτων και πως αυτό διαμορφώνεται στην περιοχή ενδιαφέροντος.

Σχήμα 1.5 Οι εισαγωγείς κύριων οπλικών συστημάτων, ανά περιφέρεια, 2013–17 και 2008–12, ως % των συνολικών συναλλαγών

Πηγή: SIPRI

Κεφάλαιο 2. Ιδιαιτερότητες της αγοράς

2.1 Παράγοντες που επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων

Το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων είναι ένας τομέας με αρκετά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, καθώς συνδυάζει πολλά επιστημονικά πεδία, ενώ σημαντική είναι και η επιστημονική κοινότητα που έχει επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στον τομέα αυτό. Πολλές είναι οι έρευνες που έχουν εστιάσει σε ζητήματα που αφορούν το εμπόριο όπλων και άλλες παραμέτρους όπως το περιβάλλον ασφάλειας μιας χώρας και οι επιδράσεις στην διεθνή κοινότητα (Dudley and Montmarquette 1981; Nordhaus et al. 2012), το βαθμό δημοκρατίας που επικρατεί (Brauner 2012; Töngür and Hsu 2013), εκλογικά συστήματα και διαδικασίες (Mintz 1988; Ablate et al. 2012) τους μηχανισμούς που συμβάλουν στην παραγωγή του κοινού αγαθού της άμυνας σε μια συμμαχία (Olson and Zeckhauser 1966; Murdoch 1995), κ.α.. Στο σημείο αυτό της εργασίας θα δούμε μερικούς από τους σημαντικότερους παράγοντες που σχετίζονται και επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων.

2.1.1 Εξοπλιστικός Ανταγωνισμός

Η πρώτη προσέγγιση έγινε από τον Richardson, σύμφωνα με την οποία ο εξοπλιστικός ανταγωνισμός ήταν ένας σοβαρός παράγοντας που συνέβαλε στην αύξηση των προϋπολογισμών άμυνας των εμπλεκόμενων χωρών. Το πρωτοπόρο υπόδειγμα του Richardson, που δημοσιεύθηκε μετά τον θάνατο του, αποτελεί πρωτοπόρα συμβολή στην κατανόηση του φαινομένου των εξοπλιστικών ανταγωνισμών. Σύμφωνα με τον Richardson (1960) τα κύρια αίτια της αύξησης των αμυντικών δαπανών είναι *“η δυσανεμία με διεθνείς ή διακρατικές συνθήκες... η αίσθηση ανησυχίας και κινδύνου που προκαλούν οι εξοπλισμοί αντιπάλων κρατών... και κατά συνέπεια ο ανταγωνισμός τους ο οποίος επηρεάζεται από τις διαφορές των εξοπλισμών μεταξύ των δύο κρατών παρά το απόλυτο μέγεθος αυτών”* (σελ.22-23). Οι εξοπλιστικές δαπάνες ενός κράτους επηρεάζουν και προκαλούν τις δαπάνες ενός άλλου κράτους - ανταγωνιστή, με τη συνεπαγόμενη επιβάρυνση που αυτό έχει στους προϋπολογισμούς τους και στα δημόσια οικονομικά. Η διαδικασία αυτή της δράσης - αντίδρασης περιγράφεται ως εξοπλιστικός ανταγωνισμός ή ανταγωνισμός εξοπλισμών στον οποίο μπορεί να εμπλέκονται δύο κράτη ή και περισσότερα, ή αντίπαλοι συνασπισμοί κρατών. Ο εξοπλιστικός ανταγωνισμός είναι αποτέλεσμα αντίστοιχης ανταγωνιστικής συμπεριφοράς μεταξύ γειτονικών χωρών αλλά όχι μόνο, που αφορά κυρίως την ασφάλεια τους. Απώτερος στόχος ενός κράτους που εμπλέκεται σε ανταγωνισμό εξοπλισμών είναι η διατήρηση του υφιστάμενου status quo έναντι μιας αναθεωρητικής δύναμης, είτε η

δημιουργία των προϋποθέσεων διεκδίκησης και ανατροπής του status quo, επιφέροντας αλλαγές στα σύνορα ή/και στην εκμετάλευση πλουτοπαραγωγικών πόρων. Η Ινδία και το Πακιστάν, το Ισραήλ και οι Αραβικές χώρες όπως η Συρία και η Αίγυπτος, η Ελλάδα και η Τουρκία είναι παραδείγματα χωρών που κατά καιρούς έχουν εμπλακεί σε λιγότερο ή περισσότερο εντατικούς εξοπλιστικούς ανταγωνισμούς. Πολλά είναι τα άρθρα που αναφέρονται στο θέμα αυτό (Wallace 1979, Anderton 1995, Brito and Intriligator 1995) και είναι εύκολο να κατανοήσει κάποιος ότι το “arms-race model” αναπτύχθηκε στην εξέλιξη και στο αποκορύφωμα του Ψυχρού Πολέμου με σκοπό να κατανοήσουμε τις ταχέως αυξανόμενες και δυσθεώρητες αμυντικές δαπάνες των δύο υπερδυνάμεων.

2.1.2 Στρατιωτικές Συμμαχίες

Ένα άλλο θέμα που απασχόλησε την επιστημονική κοινότητα ήταν η ανάλυση των συμμαχιών και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οργανισμοί όπως το NATO, ώστε να προσφέρουν κοινή άμυνα και ασφάλεια (Murdoch, 1995). Σε μια στρατιωτική συμμαχία όλες οι χώρες αυτής συμμετέχουν οικονομικά στις αμυντικές δαπάνες αυτής με σκοπό την παραγωγή και απόλαυση του δημόσιου αγαθού της άμυνας. Υπάρχουν οι ισχυρές χώρες οι οποίες έχουν ισχυρό κίνητρο να συμμετέχουν οικονομικά αλλά υπάρχουν και κάποιες, συνήθως μικρότερες, οι οποίες δεν συμμετέχουν ως οφείλουν και παρουσιάζουν την συμπεριφορά του “τζαμπατζή” (free rider) εκμεταλευόμενες τις ισχυρότερες (Olson and Zeckhauser, 1966). Ωστόσο μπορεί η ποσόστωση στο κόστος παραγωγής του δημόσιου αυτού αγαθού να είναι πιο δίκαιη και ισοκατανεμημένη εάν συνδέεται με αντίστοιχο προσωπικό όφελος (Murdoch and Sandler, 1984). Όλα αυτά τα μοντέλα και οι αναλύσεις αναγνωρίζουν ως κύριο σκοπό των δαπανών άμυνας την δημιουργία συγκεκριμένου βαθμού ασφαλείας, με περιορισμένες όμως δαπάνες. Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα των συμμαχιών που αφορά το εμπόριο όπλων είναι η σχέση εξάρτησης που διαμορφώνεται μεταξύ των κυρίαρχων χωρών με σπουδαία αμυντική βιομηχανία και των μικρότερων σε ισχύ χωρών που απαρτίζουν την συμμαχία. Παρατηρείται λοιπόν όπως θα δούμε και παρακάτω οι χώρες της συμμαχίας να αγοράζουν αποκλειστικά από άλλα μέλη της συμμαχίας και σε καμία περίπτωση από αντίπαλες δυνάμεις.

2.1.3 Διεθνής Ασφάλεια

Το αίσθημα της ασφάλειας στο διεθνές περιβάλλον συνδέεται άμεσα με την αποτρεπτική δύναμη που διαθέτει κάθε χώρα και συνεπώς με τα κονδύλια που διαθέτει για σκοπούς αμυντικής θωράκισης καθώς και με τις αγορές σύγχρονων οπλικών συστημάτων που

πραγματοποιεί. Αρκετοί είναι οι επιστήμονες που επικέντρωσαν το ερευνητικό τους έργο στον τομέα αυτό. Ο Smith (1980a, 1995) πρότεινε ένα μοντέλο όπου οι κυβερνήσεις εξισορροπούν θέματα ασφάλειας της χώρας με το κόστο ευκαιρίας που προκύπτει από κονδύλια που δεν αποδόθηκαν άλλους σκοπούς κοινής ωφέλειας. Έτσι λοιπόν η εθνική ευημερία W είναι συνάρτηση της ασφάλειας S , της κατανάλωσης C , του πληθυσμού P και άλλων πολιτικών παραγόντων X

$$W = W(S, C, P, X)$$

Η ασφάλεια S εξαρτάται από τις δαπάνες άμυνας M και το στρατηγικό περιβάλλον E

$$S = S(M, E)$$

Ως εκ τούτου, από τις δύο αυτές σχέσεις είναι σαφές το δίλημμα που τίθεται στην διανομή των δημόσιων δαπανών, μεταξύ δαπανών στην άμυνα και δαπανών για άλλους σκοπούς κοινής ωφέλειας (όπως παιδεία, υγεία, κοινωνική ασφάλιση κ.α.). Είναι διαχρονικό εξάλλου το δίλημμα αυτό, βούτυρο ή κανόνια, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Στο πλαίσιο της ανάλυσης του περιβάλλοντος διεθνούς ασφάλειας, οι Dunne και Perlo-Freeman (2003) και οι Dunne et al. (2008), χρησιμοποιώντας δεδομένα από πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, κατέληξαν ότι οι αμυντικές δαπάνες χωρών οι οποίες είναι πιθανώς εχθρικές μιας χώρας, επηρεάζουν το ύψος δαπανών άμυνας της χώρας αυτής. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώθηκε και από τους Nordhaus et al. (2012), οι οποίοι δεν έλαβαν υπόψη τους τις δαπάνες φίλων ή εχθρικών χωρών, αλλά την πιθανότητα μιας εμφύλιας διαμάχης.

Ένα κύριο χαρακτηριστικό της λειτουργίας του κόσμου και του διεθνούς συστήματος είναι η συνεχής αλλαγή, η μεταβλητότητα. “Τα πάντα ρει” ήταν ένα από τα βασικά στοιχεία της φιλοσοφίας του Ηράκλειτου και είναι ακόμη και σήμερα επίκαιρο. Στην διεθνή πολιτική σκηνή η μεταβολή αφορά τόσο σε όρους ισχύος την ιεραρχική κατάταξη των κρατών, των κύριων δρώντων του συστήματος, όσο και την ανάδειξη νέων όπως είναι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι παγκόσμιες αγορές χρήματος και κεφαλαίου, οι διεθνείς οργανισμοί (Κόλλιας, 2017). Οι μεταβολές που συντελούνται στο διεθνές σύστημα, συνεπάγονται και σε αλλαγές στο περιβάλλον ασφάλειας και σε νέες προκλήσεις ασφάλειας που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα κράτη, αναπροσαρμόζοντας τις πολιτικές τους άμυνας και ασφάλειας. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου είχαμε μια δομική μεταβολή του διεθνούς συστήματος και κυρίως στον τομέα άμυνας και ασφάλειας. Την διπολική περίοδο, η έννοια της εθνικής ασφάλειας ήταν συνυφασμένη και στενά συνδεδεμένη με την ύπαρξη μιας εξωτερικής απειλής που

εκπορεύονταν από ένα άλλο κράτος ή από μια συμμαχία κρατών. Έτσι λοιπόν, κεντρικό στοιχείο της πολιτικής εθνικής ασφάλειας ήταν η κατοχή αποτρεπτικής στρατιωτικής ισχύος.

Το κόστος παραγωγής στρατιωτικής ισχύος μιας χώρας εκφράζεται από τις ετήσιες δαπάνες άμυνας. Η βαθιά δομική μεταβολή στο διεθνές περιβάλλον ασφάλειας που προκλήθηκε από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος της ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης, αντικατοπτρίζεται από την πορεία που διαγράφουν οι εξοπλιστικές δαπάνες των δύο υπερδυνάμεων αλλά και από την πρώτη στα χρονικά πτώση των δαπανών άμυνας (Διάγραμμα 3.1). Η πτώση αυτή των αμυντικών δαπανών στις αρχές του 21ου αιώνα σταματάει δυστυχώς απότομα με την αντιστροφή η οποία σηματοδοτείται από την εμφάνιση μιας νέας απειλής ασφάλειας, της διεθνούς τρομοκρατίας. Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στους δίδυμους πύργους του Παγκοσμίου Κέντρου Εμπορίου της Νέας Υόρκης και στο Αμερικανικό Πεντάγωνο, θέτει νέες βάσεις στην έννοια της διεθνούς ασφάλειας. Ακολούθησε ο επονομαζόμενος από τις ΗΠΑ Πόλεμος κατά της τρομοκρατίας με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν και Ιράκ και την συνεπαγόμενη ταχεία κλιμάκωση των στρατιωτικών δαπανών των ΗΠΑ μετά το 2001, η οποία είχε ως αποτέλεσμα μετά από πέντε μόλις χρόνια να ξεπεράσει τις μέγιστες τιμές των στρατιωτικών δαπανών της ψυχροπολεμικής περιόδου (Διάγραμμα 3.1).

Τα τελευταία χρόνια η εμφάνιση του Ισλαμικού κράτους σε Ιράκ και Συρία δημιούργησε νέα δεδομένα στην διεθνή τρομοκρατία και κατά συνέπεια στην διεθνή ασφάλεια. Αυτό οδήγησε αρκετά Ευρωπαϊκά κράτη όπως η Γαλλία, η Γερμανία, η Βρετανία να συμβάλουν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ κατά της διεθνούς τρομοκρατίας, αφού δέχτηκαν και αυτοί επιθέσεις στο εσωτερικό τους και ένιωσαν ότι κλονίζεται η εσωτερική τους ασφάλεια. Επίσης μετά την κρίση στην Ουκρανία, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης νιώθουν ιδιαίτερη αυξημένη την απειλή της Ρωσίας, με αποτέλεσμα να αυξάνουν τις αμυντικές τους δαπάνες. Η Λετονία λοιπόν με αύξηση 44% επί των στρατιωτικών της δαπανών ήταν για το έτος 2015-2016 στην πρώτη θέση της αντίστοιχης κατάταξης, με την Λιθουανία να βρίσκεται στην τρίτη θέση με 35% (Πίνακας 6 παραρτήματος).

2.1.4 Πολιτειακό Καθεστώς

Το πεδίο του πολιτειακού καθεστώτος και ο συσχετισμός του με τις αμυντικές δαπάνες και την διεθνή ασφάλεια απασχόλησε πολλούς ερευνητές, δημιουργώντας ένα ευρύ φάσμα από συναφής μελέτες. Έτσι μια προσέγγιση αναλύει την επίδραση της δημοκρατίας στις αμυντικές δαπάνες. Πολλοί υποστηρίζουν ότι χώρες με δημοκρατικό καθεστώς ενδιαφέρονται

περισσότερο για την οικονομική ευημερία των πολιτών της και είναι λιγότερο επιρρεπής να εμπλακούν σε μια ένοπλη σύρραξη απο ότι χώρες με απολυταρχικό καθεστώς (Fordham and Walker, 2005). Σε αντίθεση, οι δικτάτορες είναι περισσότερο πιθανό να χρησιμοποιήσουν μέτρα καταστολής εναντίον των πολιτών ή ακόμα και χρήση ένοπλης βίας με σκοπό να διατηρήσουν την εξουσία (Bove and Brauner, 2016). Ως εκ τούτου, κάποιος θα περίμενε δημοκρατικά καθεστώτα να δαπανούν λιγότερα ποσά για αμυντικούς σκοπούς από ότι ένα δικτατορικό καθεστώς. Μια σειρά από μελέτες λοιπόν επιβεβαιώνει τα ανωτέρω (Goldsmith 2003; Fordham and Walker 2005; Brauner 2012; Nordhaus et al. 2012; Töngür and Hsu 2013).

Εκτός από την σχέση δημοκρατίας και ασφάλειας, άλλες μελέτες εξετάζουν άλλους παράγοντες που σχετίζονται με την διακυβέρνηση. Έτσι λοιπόν οι Persson and Tabellini (2000), Albalade et al. (2012), ελέγχουν εαν κοινοβουλευτικά ή προεδρικά καθεστώτα δαπανούν περισσότερα για αμυντικούς σκοπούς. Άλλες μελέτες ερευνούν το ρόλο του στρατιωτικού προσωπικού στην λήψη αποφάσεων και συμπεραίνουν ότι η εμπλοκή ενστόλων σε κυβερνήσεις είχε ως αποτέλεσμα αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες (Bove and Nistico, 2014). Άλλοι πάλι ερευνητές προσπάθησαν να βρουν αν η πολιτική απόχρωση (δεξιά ή αριστερή) μιας κυβέρνησης σχετίζεται ή όχι με αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες (Bove et al. 2016, Kauder and Potrafke 2016), χωρίς ωστόσο να υπάρχει ασφαλές συμπέρασμα.

2.1.5 Παγκοσμιοποίηση

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες η ώθηση της παγκοσμιοποίησης και η ραγδαία οικονομική άνθιση των αναπτυσσόμενων χωρών, οδήγησε τους ερευνητές σε διεπιστημονικές μελέτες λαμβάνοντας υπόψη τους τόσο τα θέματα πολιτικής οικονομίας, όσο και διεθνολογικούς παράγοντες που άπτονται της εξωτερικής ασφάλειας των χωρών. Παρόλο που η οικονομική ανάπτυξη έχει πολλές θετικές επιπτώσεις στο διεθνές σύστημα, καθώς εκατομμύρια άνθρωποι ξεφεύγουν από την φτώχεια, δημιουργεί ωστόσο πιθανά θέματα διεθνούς ασφάλειας διότι τα αναπτυσσόμενα κράτη έχουν την δυνατότητα να αυξήσουν τις αμυντικές τους δαπάνες αναπτύσσοντας ισχυρό στρατό και να εφαρμόσουν αυτόνομη εξωτερική πολιτική. Κράτη τα οποία δημιουργήθηκαν από το κίνημα αποαποικιοκρατίας παρουσίασαν μεγαλύτερη τάση να αναπτύξουν στρατιωτική ισχύ.

Στην βιβλιογραφία που αφορά την μελέτη της ζήτησης οπλικών συστημάτων μεταξύ των κρατών υπάρχουν τρεις βασικές προσεγγίσεις. Εργασίες που περιλαμβάνουν μελέτες περίπτωσης (case studies) μεμονομένων κρατών, μελέτες αναπτυσσόμενων χωρών και

συστημικά μοντέλα. Οι μελέτες μεμονωμένων κρατών εστιάζουν κυρίως σε χώρες που παρουσιάζουν ιδιαίτερη ζήτηση σε οπλικά συστήματα όπως η Κίνα και η Ινδία ή είναι κρίσιμοι προμηθευτές ενέργειας όπως η Σαουδική Αραβία.

Όσον αφορά συγκριτικές μελέτες κρατών, η πλειονότητα των μελετών εστιάζουν στην φύση της παραγωγής όπλων, όπου αναπτυσσόμενες χώρες παραμένουν εξαρτημένες από τα ανεπτυγμένα κράτη για την παραγωγή οπλικών συστημάτων υψηλής τεχνολογίας. Οι ερευνητές διατηρούν αμφιβολίες για το εάν και κατά πόσο μπορούν οι αναπτυσσόμενες χώρες να υποστηρίξουν από μόνες τους μια τέτοια βιομηχανία όπλων, ξεπερνώντας το 'technological plateau', ή να είναι εξαρτημένοι από τις ανεπτυγμένες χώρες σε μια πιθανή συμπαραγωγή όπλων όπου θα τους παρέχουν την απαραίτητη τεχνογνωσία.

Παρόλο που τα οικονομικά κίνητρα παίζουν σημαντικό ρόλο στην ζήτηση οπλικών συστημάτων από ένα κράτος, οι πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις των κρατών είναι το κυρίαρχο ερέθισμα για την απόκτηση όπλων. Όσο πιο καλά είναι δικτυομένη μια χώρα στο διεθνοπολιτικό δίκτυο, τόσο πιο εύκολη θα είναι και η πρόσβαση στην αγορά αμυντικού υλικού υψηλής τεχνολογίας. Από την άλλη, μια χώρα απομονωμένη όπως η Βόρεια Κορέα ή άλλες χώρες στις οποίες έχουν επιβληθεί κυρώσεις από την διεθνή κοινότητα, είναι δύσκολη η απόκτηση ξένων οπλικών συστημάτων (Childs, 2012)

Ο Childs (2012), χρησιμοποιώντας δεδομένα από 187 χώρες από το 1980 έως το 2011, προσπαθεί μέσα από την έρευνα του να προβλέψει τον όγκο των εισαγωγών οπλικών συστημάτων λαμβάνοντας υπόψιν το βαθμό της διασύνδεσης μεταξύ των κρατών, όσον αφορά το εν λόγω εμπόριο, το μέγεθος των ενόπλων δυνάμεων και το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας.

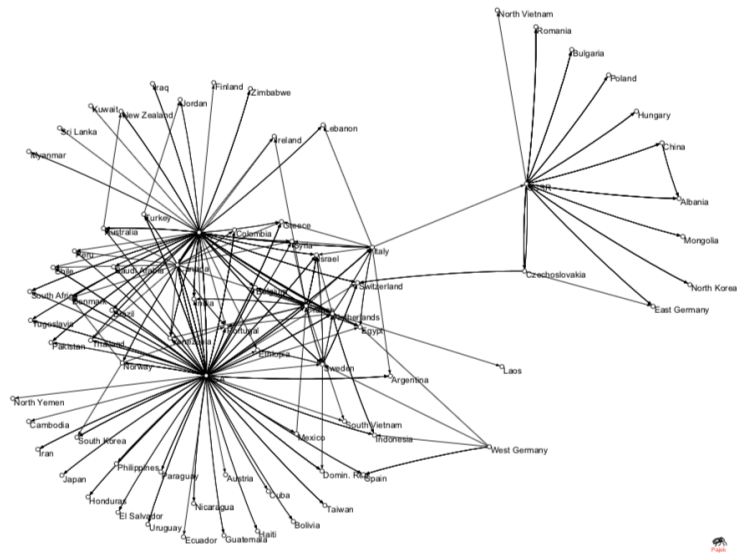
Ενδιαφέροντα είναι τα αποτελέσματα του μοντέλου που ανέπτυξε ο Childs (2012), στο οποίο λαμβάνει υπόψιν του τις εισαγωγές όπλων, το δίκτυο αλληλεπίδρασης των κρατών όσον αφορά το εμπόριο όπλων, το κατά κεφαλήν εισόδημα και το στρατιωτικό προσωπικό. Ο αριθμός του εν ενεργεία προσωπικού καθορίζει το μέγεθος της ζήτησης για τον πάσης φύσεως εξοπλισμό του. Η μελέτη του λοιπόν καταδεικνύει ότι αύξηση 1% στο 'δίκτυο αλληλεπίδρασης' (network link) προκαλεί μια αύξηση της τάξης του 224% του όγκου των εισαγωγών οπλικών συστημάτων. Αντίθετα 31% μείωση στις εισαγωγές όπλων με ταυτόχρονη αύξηση της εγχώριας παραγωγής προκύπτει από αύξηση 1% του κατά κεφαλήν εισοδήματος. Όσο τα κράτη ωριμάζουν οικονομικά, τόσο η εξάρτησή τους από εξωτερικούς προμηθευτές μειώνεται. Αύξηση του προσωπικού κατά 1% θα προκαλέσει αύξηση των εισαγωγών κατά 22%, ενώ 19% θα είναι η αύξηση για κάθε 1% αύξηση του όγκου των

εισαγωγών σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Γίνεται αντιληπτό λοιπόν πόσο σημαντική επίδραση έχει στον τομέα του εμπορίου όπλων και κυρίως των εισαγωγών, το δίκτυο αλληλεπίδρασης των χωρών σε πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο.

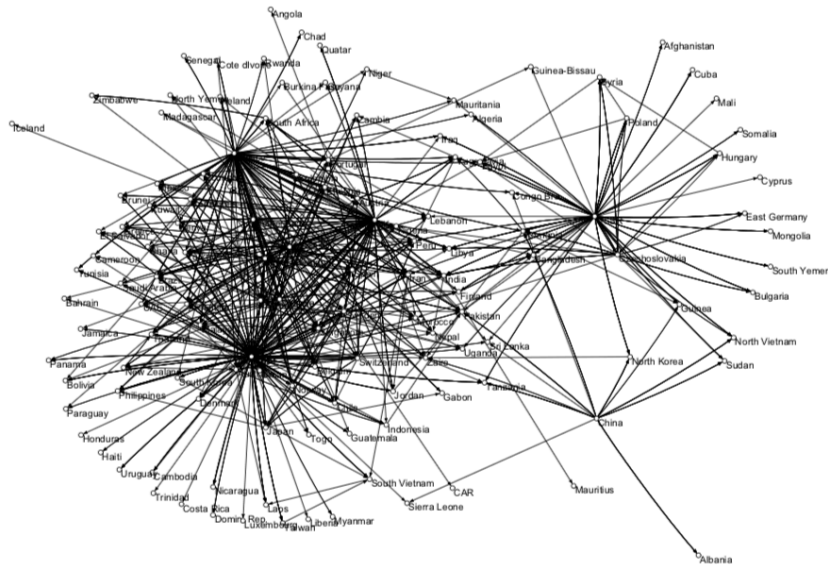
Επίσης εκτός από τον Childs, οι Akerman and Larsson (2014) ασχολήθηκαν με τον διεθνές εμπόριο όπλων και πιο συγκεκριμένα με τη διασύνδεση που παρουσιάζουν μεταξύ τους τα κράτη τα τελευταία 60 περίπου χρόνια, από το 1950 έως το 2007. Έτσι λοιπόν μέσα από τα διαγράμματα που απεικονίζονται στα Σχήματα 2.1, 2.2, 2.3 οι Akerman and Larsson έκαναν σαφή και παραστατική την εξέλιξη των δικτύων συναλλαγής στο εμπόριο οπλικών συστημάτων τον τελευταίο μισό αιώνα, μέσα από τα οποία εξάγονται σημαντικές παρατηρήσεις και πολύτιμα συμπεράσματα. Βλέπουμε λοιπόν ότι ο όγκος των συναλλαγών είναι πολλαπλάσιος με την πάροδο του χρόνου, οι χώρες που συμμετέχουν σε αυτό το εμπορικό δίκτυο είναι επίσης αρκετά πιο πολλές, ενώ σημαντικά περισσότεροι είναι και οι κόμβοι από τους οποίους ξεκινούν ή καταλήγουν εμπορικές συναλλαγές με περιεχόμενο αμυντικού ενδιαφέροντος.

Επίσης μέσα από την έρευνα τους εξετάζουν τη σχέση μεταξύ πολιτειακού συστήματος και εμπορικού δικτύου συμβατικών οπλικών συστημάτων. Παρατηρείται ότι υπάρχει μια σταθερή αρνητική σχέση μεταξύ του διαφορετικού πολιτειακού συστήματος και την πιθανότητα να υπάρχουν εμπορικές σχέσεις στον στρατιωτικό τομέα. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες ωστόσο δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι κράτη εμπορεύονται μόνο με κράτη ίδιου πολιτειακού καθεστώτος. Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, τα θέματα διεθνούς ασφάλειας ήταν αρκετά για να αποτρέψουν τα κράτη να εμπορεύονται με χώρες διαφορετικού καθεστώτος και διαφορετικού block συμμαχιών. Άλλη μια παρατήρηση είναι ότι το πολίτευμα δεν αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, καταδεικνύοντας ότι δημοκρατικά κράτη επιδίδονται σε εμπορικές συναλλαγές όπλων κατά τον ίδιο τρόπο ή παρόμοιο όπως πράττουν και μη δημοκρατικά.

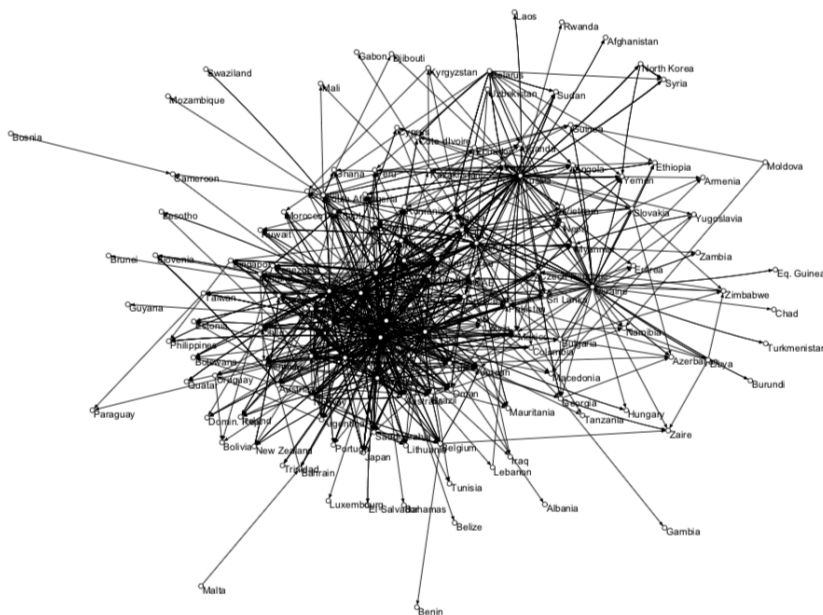
Κοιτάζοντας προσεκτικά τα Σχήματα 2.1,2.2,2.3 παρατηρούμε ότι το δίκτυο εμπορικών συναλλαγών έχει γίνει με την πάροδο του χρόνου πιο πυκνό, πιο ομαδοποιημένο και πιο αποκεντρωμένο. Το 1950 λοιπόν υπήρχαν τρία κύρια εμπορικά κέντρα (ΗΠΑ, ΕΣΣΔ και Ηνωμένο Βασίλειο), το 1970 έγιναν τέσσερα (προστίθεται και η Γαλλία), ενώ το 2000 το δίκτυο γίνεται τόσο πυκνό που είναι δυσδιάκριτα. Μια τελευταία παρατήρηση έχει να κάνει με την συνοχή των αντίπαλων μερών του Ψυχρού Πολέμου. Στην πλευρά του συμφώνου της Βαρσοβίας η αγορά όπλων είναι λιγότερο αποκεντρωμένη από ότι είναι στο NATO και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το NATO η συμμετοχή είναι κατά κάποιο τρόπο εθελοντική ενώ

Σχήμα 2.1 Αλληλεπίδραση στο παγκόσμιο εμπόριο όπλων 1950-1954

Σχήμα 2.2 Αλληλεπίδραση στο παγκόσμιο εμπόριο όπλων 1970-1974

Σχήμα 2.3 Αλληλεπίδραση στο παγκόσμιο εμπόριο όπλων 2000-2004

στο αντίπαλο στρατόπεδο οι χώρες υφίσταντο μια μορφή εξαναγκασμού από την Σοβιετική Ένωση.

2.1.6 Επιβολή Κυρώσεων

Η επιβολή κυρώσεων σε μια χώρα έχει ευδιάκριτες επιπτώσεις στην οικονομία αυτής, επηρεάζοντας τις αμυντικές δαπάνες και κατ' επέκταση το εμπόριο οπλικών συστημάτων αφού η χώρα η οποία υφίσταται τις κυρώσεις δεν έχει την δυνατότητα να εισάγει αλλά ούτε να εξαγει αμυντικό υλικό. Χαρακτηρικό παράδειγμα αποτελεί το Ιράν το οποίο παρουσίασε δραστηριότητα στο εμπόριο οπλικών συστημάτων το 2016 μετά από 8 χρόνια σχεδόν μηδενικής κίνησης, αφού βρισκόταν κάτω από καθεστός εμπάργκο. Με την απόσυρση των διεθνών κυρώσεων η Ιρανική οικονομία επανεκκίνησε, οπότε παρουσίασε και αύξηση στις στρατιωτικές της δαπάνες καθώς και αύξηση στις αγορές αμυντικού υλικού.

2.1.7 Πετρελαϊκή Αγορά

Οι τιμές του πετρελαίου και η ευρύτερη πετρελαϊκή αγορά είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τις οικονομίες των κρατών αλλά πολύ περισσότερο των χωρών εξαγωγής πετρελαίου. Από την στιγμή όμως που επηρεάζουν το εισόδημα των κρατών, αυξήσεις ή μειώσεις στην τιμή του πετρελαίου μπορούν να συσχετιστούν και με τις αμυντικές δαπάνες που πραγματοποιούν και ως εκ τούτου και με τις εισαγωγές οπλικών συστημάτων που κάνουν ώστε να θωρακίσουν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές που διαθέτουν. Η μείωση από τα έσοδα που προέρχονται από τον πετρελαϊκό χώρο και τα οικονομικά προβλήματα που δημιουργούνται από μια πτώση των τιμών του πετρελαίου, έχει οδηγήσει πολλές πετρελαιοπαραγωγές χώρες να μειώσουν τις δαπάνες τους και συνήθως να συμπεριλάβουν στις μειώσεις αυτές και τις στρατιωτικές δαπάνες. Το φαινόμενο αυτό γίνεται πιο έντονο σε χώρες με ασθενή οικονομία όπως είναι χώρες της Αφρικής και της Νότιας Αμερικής, ενώ πιο ισχυρές οικονομίες όπως της Νορβηγίας και του Κουβέιτ δείχνουν να παραμένουν ανεπηρέαστες.

Η πτώση των τιμών του πετρελαίου το 2015 είχε μια σπουδαία και ποικιλόμορφη επίδραση στις οικονομίες των χωρών-εξαγωγέων πετρελαίου καθώς και στις αμυντικές τους δαπάνες για το έτος 2016. Από στοιχεία του SIPRI βλέπουμε ότι από τις 15 χώρες με τις μεγαλύτερες μειώσεις στις στρατιωτικές δαπάνες την χρονιά αυτή, μόνο δύο δεν ήταν πετρελαιοπαραγωγές χώρες, η Γουϊνέα και η Ζάμπια (Πίνακας 6 παραρτήματος). Χώρες στις οποίες η οικονομία παρουσιάζει ισχυρή εξάρτηση με την πετρελαϊκή αγορά, όπως η Βενεζουέλα, το Νότιο Σουδάν, το Αζερμπαϊτζάν, το Ιράκ και η Σαουδική Αραβία είχαν

σημαντική πτώση στις αμυντικές δαπάνες που άγγιξε το 56%, 54%, 36%, 36% και 30% αντίστοιχα. Αυτή η μείωση φυσικά δεν μπορεί να αποτυπωθεί άμεσα και βραχυπρόθεσμα στις εξοπλιστικές δαπάνες λόγω της χρονοβόρας διαδικασίας της αγοράς αμυντικού υλικού, αλλά μόνο μακροπρόθεσμα. Στο Διάγραμμα 3.1 είναι εμφανής η ύφεση στις στρατιωτικές δαπάνες την δεκαετία του 1970, σαφέστατα επηρεασμένες από την πετρελαϊκή κρίση της περιόδου αυτής.

2.2 Πωλητές - Αγοραστές

Για την παραγωγή άμυνας χρησιμοποιούνται εισροές κεφαλαίου και εργασίας $Q = f(K,L)$ (Κόλλιας, 2017). Οι εισροές εργασίας είναι το προσωπικό που απασχολείται στις ένοπλες δυνάμεις καθώς και έμμεσα αυτό που εργάζεται στην αμυντική βιομηχανία, καθώς οι απασχολούμενοι στην αμυντική βιομηχανία παράγουν το κεφάλαιο που χρησιμοποιούν οι ένοπλες δυνάμεις. Οι εισροές κεφαλαίου είναι τα κάθε είδους υλικά μέσα και οπλικά συστήματα που χρησιμοποιούνται από τις ένοπλες δυνάμεις. Από τα πιο απλά μέσα έως τα πιο σύνθετα και προηγμένα που ενσωματώνουν και αξιοποιούν σύγχρονες τεχνολογίες αιχμής. Χρησιμοποιώντας εισροές από άλλους βιομηχανικούς κλάδους, κατασκευάζει τα τελικά προϊόντα που χρησιμοποιούνται στις ένοπλες δυνάμεις καθώς και σε άλλα σώματα ασφάλειας ενός κράτους. Εν συγκρίσει με τους άλλους κλάδους μεταποίησης, η αμυντική βιομηχανία παρουσιάζει αρκετές ιδιαιτερότητες λόγω ακριβώς των προϊόντων που κατασκευάζει. Με εξαίρεση τα μικρά όπλα, όπως για παράδειγμα ο φορητός οπλισμός, η πλειονότητα των προϊόντων της αμυντικής βιομηχανίας δεν πωλούνται και αγοράζονται στο πλαίσιο μιας τυπικής αγοράς, όπως το σύνολο σχεδόν των υπόλοιπων προϊόντων της αγοράς. Και τούτο διότι οι αγοραστές των προϊόντων που κατασκευάζει η αμυντική βιομηχανία είναι αποκλειστικά και μόνο τα κράτη, για να προμηθεύσουν τις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας με τα απαραίτητα υλικά και μέσα τα οποία χρειάζονται για την εκτέλεση της αποστολής τους.

Λόγω των χρήσεων για τα οποία προορίζονται τα όπλα και τα οπλικά συστήματα και της σπουδαιότητας που έχει η κατοχή τους για την ισχύ των κρατών, η παγκόσμια αγορά όπλων είναι ίσως η πιο ελεγχόμενη και εποπτευόμενη αγορά. Ασχέτως αν τα όπλα κατασκευάζονται από ιδιωτικές ή από δημόσιες βιομηχανικές μονάδες, η αγοραπωλησία τους υπόκεινται πάντοτε από αυστηρό έλεγχο και αδειοδότηση από μέρους των αρμόδιων κρατικών αρχών της χώρας προέλευσης και συνοδεύονται από πιστοποιητικά τελικού χρήστη. Στις περισσότερες δε περιπτώσεις απαγορεύεται ακόμα και μεταπώληση τους ως

μεταχειρισμένα και ενίοτε τεχνολογικά απαξιωμένα σε τρίτες χώρες, χωρίς να έχει προηγηθεί η άδεια από την χώρα κατασκευής και προέλευσης.

Στην αγορά των όπλων δεν παύει να ισχύει ο κανόνας της προσφοράς και ζήτησης, με ορισμένες ωστόσο ιδιαιτερότητες. Τόσο στην πλευρά της προσφοράς, όσο και στην πλευρά της ζήτησης, στην αγορά όπλων εμπλέκονται άμεσα τα κράτη με την μια ή την άλλη μορφή. Είτε ως αγοραστές, είτε ως πωλητές, είτε ως ελεγκτές και επόπτες με την δυνατότητα απαγόρευσης μιας αγοραπωλησίας. Αυτό σημαίνει ότι η συμπεριφορά τους, είτε ως αγοραστές είτε ως πωλητές, επηρεάζεται και καθοδηγείται από πολλούς άλλους παράγοντες πέραν αυτών που διέπουν την συμπεριφορά ενός πωλητή ή αγοραστή σε μια τυπική αγορά αγαθών και υπηρεσιών. Υπεισέρχονται δηλαδή στρατηγικοί και γεωπολιτικοί παράμετροι πέρα από τα τυπικά κίνητρα μεγιστοποίησης του κέρδους ή της χρησιμότητας από μέρους των πωλητών και των αγοραστών αντίστοιχα.

Πρέπει βέβαια να επισημάνουμε ότι παρά την αυστηρή κρατική εποπτεία οπλικά συστήματα αγοράζονται και πωλούνται μέσω παράνομων εμπορικών συναλλαγών και καταλήγουν στα χέρια είτε οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, είτε σε τρομοκρατικές οργανώσεις, είτε σε χώρες στις οποίες αν είχε ακολουθηθεί η νόμιμη οδός δεν θα είχε δοθεί άδεια εξαγωγής από την χώρα προέλευσης. Δηλαδή, όσο αυστηρό και ελεγχόμενο και αν είναι το εμπόριο όπλων, πάντοτε υπάρχει η δυνατότητα να παρακαμφθεί η νόμιμη οδός και να πραγματοποιηθούν συναλλαγές εκτός του επίσημου και ελεγχόμενου πλαισίου. Μπορεί αυτού του τύπου οι παράνομες αγοραπωλησίες να αποτελούν ένα ιδιαίτερα μικρό ποσοστό σε σχέση με το μέγεθος της παγκόσμιας αγοράς οπλικών συστημάτων λογιζόμενο σε χρηματικούς όρους, όμως κάθε άλλο παρά αμελητέα είναι η σημασία που έχουν αυτές οι πωλήσεις όπλων για την διεθνή ασφάλεια, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που αφορούν υλικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην κατασκευή όπλων μαζικής καταστροφής όπως είναι τα πυρηνικά και χημικά όπλα τα οποία μπορούν να βρεθούν στην κατοχή όχι μόνο μικρών κρατών αλλά και τρομοκρατικών οργανώσεων με ολέθριες συνέπειες και την διεθνή ασφάλεια και ειρήνη.

Ιστορικά, η παροχή οπλικών συστημάτων μέσω δημόσιων οπλοστασίων και κυβερνητικών εργοστασίων και ναυπηγείων ανέκαθεν δημιούργησε υποψίες για την αναποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα. Η ιστορία είναι γεμάτη με ευρήματα ερευνών που αποκαλύπτουν μεγάλες υπερβάσεις κόστους, σημαντικές καθυστερήσεις παράδοσης και γενική έλλειψη εμπιστοσύνης στην κρατική αμυντική βιομηχανία. Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι αυτές οι επιχειρήσεις έχουν προσελκύσει την προσοχή, σε μια εποχή που η πολιτική επικεντρώνεται στη γενικά αντιληπτή αναποτελεσματικότητα των

κυβερνητικών φορέων και ειδικότερα αναγνωρίζοντας τα τεράστια ποσά των κεφαλαίων που προκύπτουν από φορολογούμενους πολίτες. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έχει οδηγήσει σε υπερβολικές ελπίδες για διατήση της ειρήνης. Με γνώμονα την εξισορρόπηση των αμυντικών δαπανών με την πραγματική ανάγκη διατήρησης των εθνικών αμυντικών δυνάμεων, οι κυβερνήσεις έχουν πείσει σκληρά να εντοπίσουν πηγές και τρόπους βελτίωσης της αποτελεσματικότητας τους (Markowski and Hall, 1997).

Ενώ οι πραγματικές εξελίξεις επικεντρώθηκαν στο αυξανόμενο ενδιαφέρον για την αποτελεσματικότητα στην παραγωγή εθνικής ασφάλειας, οι θεωρητικές εξελίξεις έχουν κινηθεί προς την κατεύθυνση στο να παρέχουν στους οικονομολόγους τα εργαλεία που χρειάζονται για να αντιμετωπίσουν πιο πολύπλευρα τα ζητήματα της αποτελεσματικότητας στον τομέα της προμήθειας αμυντικού υλικού. Η προμήθεια στον τομέα της άμυνας ασχολείται με προϊόντα εξαιρετικά διαφοροποιημένα και πολυδιάστατα και η νομοθεσία της είναι εξαιρετικά πολύπλοκη, διάχυτη και αποκεντρωμένη (Dertouzos, 1994). Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που δημιουργούν αυτά τα χαρακτηριστικά, οι θεωρητικοί αναλητές έχουν μετατοπίσει την εστίαση από τις δομές της αγοράς και την επιρροή του ανταγωνισμού, στη φύση των σχέσεων μεταξύ προμηθευτή και πελάτη και τον τρόπο με τον οποίο ο θεσμικός χαρακτήρας και ο σχεδιασμός των συμβολαίων επηρεάζει τα συμφέροντα της μιας ή της άλλης πλευράς, σε σχέση με τις προσδοκίες ή τη βέλτιστη λύση, δεδομένης της ελλειπής πληροφόρησης. Τα απαιτούμενα εργαλεία έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο διαφόρων ερευνητικών προγραμμάτων και σχετίζονται με τη θεωρία των παιγνίων, προβλήματα αγοραστή - πράκτορα, ασύμμετρη πληροφόρηση, σύναψη συμβάσεων με ατελείς πληροφορίες, βέλτιστο σχεδιασμό συμβολαίων, θεσμικούς μηχανισμούς σχεδιασμού και παράδοσης, συστήματα κινήτρων κ.ο.κ..

2.3 Εγχώρια Αμυντική βιομηχανία

Ο ρόλος της αμυντικής βιομηχανίας σε μια χώρα θεωρείται αδιαμφισβήτητα στρατηγικός για πολλούς λόγους. Μιλώντας με οικονομικούς όρους και όρους της αγοράς εργασίας μια ισχυρή εγχώρια αμυντική βιομηχανία, δημόσια ή ιδιωτική, είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομία αφού δημιουργούνται αρκετές θέσεις εργασίας, συμβάλει στην αύξηση του ΑΕΠ βελτιώνοντας και άλλους οικονομικούς δείκτες, αλλά συμπαρασέρνει και άλλους βιομηχανικούς τομείς που εμπλέκονται στην παραγωγή ενός προϊόντος αμυντικού ενδιαφέροντος. Από την άλλη αν το εξετάσουμε από πλευράς γεωπολιτικής και εθνικής

ασφάλειας, η εγχώρια αμυντική βιομηχανία προσδίδει μια ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία στην διεθνή υπόσταση μιας χώρας, ενώ μπορεί να επηρεάσει ακόμα και την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας. Από πλευράς εθνικής ασφάλειας προσφέρει ένα βαθμό ανεξαρτησίας από άλλους διεθνείς δρώντες, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης ή/και έντασης με κάποιον από τους εξωτερικούς προμηθευτές της.

Ο στρατηγικός ρόλος λοιπόν της εγχώριας άμυνας, της βιομηχανικής υποδομής και της διεθνούς αμυντικής βιομηχανίας προκάλεσε αξιοσημείωτο ερευνητικό ενδιαφέρον. Παρόλα αυτά υπήρξε μικρό ενδιαφέρον και κατ' επέκταση μεγάλο κενό σε ορισμένα θέματα της παραγωγής όπλων. Αυτό γίνεται κυρίως διότι υπάρχει κενό στις βάσεις δεδομένων όπως το SIPRI που αφορά στην ακριβή χώρα κατασκευής και προέλευσης ενός προϊόντος. Πιο συγκεκριμένα το SIPRI μας δίνει στοιχεία για τις 100 μεγαλύτερες εταιρείες παραγωγής οπλικών συστημάτων, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν στοιχεία σε ποιά χώρα λαμβάνει χώρα η παραγωγή. Για παράδειγμα μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες παραγωγής αμυντικού υλικού, η BAE Systems, παράγει πάνω από 50% της παραγωγής της εκτός της μητρικής χώρας, το Ηνωμένο Βασίλειο.

Αυτό το κενό προσπάθησαν να καλύψουν οι Filiz Yesilyurt et al, (2014). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής φαίνεται να υπάρχει μια ισχυρή σχέση μεταξύ του ΑΕΠ και της παραγωγής στην αμυντική βιομηχανία. Για να εξασφαλίσει μια εταιρεία ή μια χώρα συνεχή παραγωγή απαιτούνται υψηλά επίπεδα τεχνολογίας, οπότε εκτός από χρηματοδότηση θα πρέπει να υπάρχουν κονδύλια και επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη (E&A) και την καινοτομία. Είναι χαρακτηριστικό ότι χώρες οι οποίες παράγουν οπικά συστήματα, με εξαίρεση την Τουρκία, το Ομάν και την Πολωνία, είναι όλες ανεπτυγμένες και έχουν από τα υψηλότερα επίπεδα ΑΕΠ παγκοσμίως. Ένα δεύτερο συμπέρασμα της ανωτέρω έρευνας υποδεικνύει ότι η παραγωγή οπλικών συστημάτων μιας χώρας επηρεάζεται από τις αμυντικές δαπάνες και τις εξαγωγές της. Με άλλα λόγια, χώρες με μεγάλες στρατιωτικές δαπάνες και εξαγωγές θα έχει και μεγαλύτερο αποτύπωμα στην παραγωγή όπλων.

Στο παρελθόν όπλα ή ολοκληρωμένα οπικά συστήματα παράγονταν σε ένα κράτος και έπειτα πωλούνταν σε κάποιο άλλο. Σύμφωνα με τον σύγχρονο τρόπο παραγωγής όπλων και εμπορίου, τα επιμέρους συστήματα ενός οπλικού συστήματος είναι διαμοιρασμένα και παράγονται σε ένα πολυεθνικό δίκτυο βιομηχανιών σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, ως ένα μέρος του συνολικού συστήματος παραγωγής (Bitzinger and Lin, 1994). Ο Markusen (2004) πρότεινε η συχνά χρησιμοποιούμενη φράση “στρατιωτικό βιομηχανικό σύμπλεγμα” να αντικατασταθεί από το “διεθνές στρατιωτικό βιομηχανικό σύμπλεγμα”. Ένα χαρακτηριστικό

παράδειγμα είναι τα Αμερικανικά μαχητικά αεροσκάφη F-16 τα οποία συναρμολογούνται στις ΗΠΑ, την Νότια Κορέα, την Ταϊβάν και την Τουρκία, με πολλά συστήματα υψηλής τεχνολογίας να έρχονται από την Γερμανία, το Ισραήλ, την Ιαπωνία και την Ρωσία και κάποια άλλα εμπορικά κομμάτια να προέρχονται από τη Βραζιλία, την Πολωνία και τη Νότια Αφρική (Markusen and Digiovanna, 2003).

Η διακρατική βιομηχανική παραγωγή οπλικών συστημάτων έχει επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο στην διαδικασία παραγωγής αλλά και στην συλλογή στοιχείων που αφορούν το εμπόριο. Πρίν από τρεις δεκαετίες ένα πολεμικό προϊόν που πωλούνταν από μια χώρα είχε παραχθεί και στην χώρα αυτή. Σήμερα, ένα οπλικό σύστημα που πωλείται σε μια χώρα, είναι πιθανό η παραγωγή του ή μέρος αυτού να έχει πραγματοποιηθεί σε μια σειρά από χώρες και μέρη ανά τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένου και του κράτους αγοραστή. Τα στατιστικά στοιχεία παραγωγής όπλων, όπως και άλλων τεχνολογικά προηγμένων προϊόντων, πάντα ήταν ελλιπή και φτωχά, μη έχοντας την δυνατότητα να παρακολουθήσουμε τα πολύπλοκα κανάλια της παραγωγικής διαδικασίας.

Τα κράτη παράγουν όπλα και συστήματα που σχετίζονται με τη άμυνα κυρίως για αμυντικούς σκοπούς, για να διαφυλάξουν τα σύνορα τους και την εδαφική τους ακεραιότητα καθώς και για να διατηρήσουν τις σφαίρες επιρροής στο διεθνές γεωπολιτικό στερέωμα. Πέρα όμως από αυτούς τους προφανείς λόγους, οικονομικά και πολιτικά κίνητρα κρύβονται πίσω από τη βιομηχανία όπλων. Η ακριβής μορφή και ο όγκος της παραγωγής σχετίζεται εκτός των άλλων με οικονομικά και πολιτικά ζητήματα, πέρα από τις απόλυτες αμυντικές ανάγκες της χώρας. Έτσι λοιπόν ο έλεγχος των εξαγωγών, των προμηθειών και των πρώτων υλών αποτελούν τροχοπέδι στην εγχώρια παραγωγή όπλων αυξάνοντας το κόστος παραγωγής, σε σημείο που πολλές φορές να είναι προτιμότερο να αγοράσεις ένα προϊόν από το να το παράγεις (García-Alonso and Levine, 2007). Αναπτυσσόμενες χώρες όπως η Βραζιλία, η Κίνα, η Αίγυπτος, η Ινδία, το Ιράν, το Ιράκ, το Πακιστάν, η Νότια Αφρική και η Τουρκία, όλες υπήρξαν υποκείμενα τέτοιων περιορισμών.

Για την προμήθεια του στρατιωτικού υλικού που χρησιμοποιεί κάθε κράτος στις ένοπλες δυνάμεις του έχει μια σειρά από επιλογές (Κόλλιας, 2017). Στην μια άκρη του φάσματος των διαθέσιμων επιλογών είναι η εγχώρια ανάπτυξη και παραγωγή του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού που χρειάζεται για την παραγωγή στρατιωτικής δύναμης. Στην άλλη άκρη είναι η εισαγωγή αυτού του εξοπλισμού από άλλες χώρες. Ενδιάμεσες επιλογές είναι η συμμετοχή σε πρόγραμμα συμπαραγωγής με άλλες χώρες ή η εγχώρια παραγωγή μετά από άδεια του αρχικού κατασκευαστή. Δεδομένης της πληθώρας των μέσων και των υλικών

που χρησιμοποιούνται στις ένοπλες δυνάμεις, η κάθε επιλογή είναι διαθέσιμη για κάθε μικρότερο ή μεγαλύτερο και σύνθετο μέσο που μπορεί να αποκτηθεί. Μπορεί δηλαδή ένα κράτος να επιλέξει την εγχώρια παραγωγή ενός τμήματος των πυρομαχικών που χρειάζεται, άλλα να τα εισάγει και άλλα να τα συμπαράγει.

Η κάθε επιλογή έχει συγκεκριμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Όμως όλες οι θεωρητικές επιλογές δεν είναι διαθέσιμες για όλα τα κράτη. Το κόστος έρευνας και ανάπτυξης (E&A) ενός οπλικού συστήματος είναι απαγορευτικό για πολλά κράτη. Ακόμη και στην υποθετική περίπτωση που τα τεράστια κονδύλια που απαιτούνται ήταν διαθέσιμα, ο επιτυχής σχεδιασμός και παραγωγή ενός σύνθετου οπλικού συστήματος, απαιτεί να προϋπάρχει ένα ώριμο και ιδιαίτερα ανεπτυγμένο τεχνολογικό και βιομηχανικό υπόβαθρο που να μπορεί να υποστηρίξει ένα τόσο δύσκολο εγχείρημα. Προϋπόθεση που πολύ απλά δεν υφίσταται για την πλειοψηφία των χωρών του κόσμου ακόμη και στις περιπτώσεις χωρών που χαίρουν ενός συγκριτικά υψηλού βιοτικού επιπέδου. Πολύ λίγες είναι οι χώρες που διαθέτουν την τεχνολογική και βιομηχανική δυνατότητα να παράγουν εγχώρια τα σύγχρονα οπικά συστήματα που έχουν ανάγκη, με οικονομικά αποτελεσματικό τρόπο. Συνεπώς, τόσο τεχνολογικά όσο και οικονομικά εμπόδια αφήνουν διαθέσιμες μόνο τις επιλογές των εισαγωγών, της συμμετοχής σε ένα πρόγραμμα συμπαραγωγής ή της εγχώριας κατασκευής μετά από άδεια και κυρίως με την τεχνολογική και γνωσιακή συνδρομή του αρχικού σχεδιαστή και κατασκευαστή.

Σύμφωνα με τον ετήσιο κατάλογο που δημοσιεύει το SIPRI με τις 100 μεγαλύτερες αμυντικές βιομηχανίες στον κόσμο με βάση την αξία των συνολικών πωλήσεων σε όπλα, το 2017, οι 42 από αυτές είχαν την έδρα τους στις ΗΠΑ, οι 10 στην Ρωσία, οι 7 στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι 6 στην Γαλλία και οι 5 στην Ιαπωνία (δεν συμπεριλαμβάνονται οι βιομηχανικές μονάδες της Κίνας καθώς δεν δημοσιοποιούνται στοιχεία για αυτές και δεν μπορούν να καταταχθούν με βάση αντικειμενικά ποσοτικά κριτήρια). Το 70% των μεγαλύτερων αμυντικών είναι συγκεντρωμένες σε 5 μόλις χώρες, ενώ οι 10 πρώτες χώρες στην κατάταξη κατέχουν το 87% της παραγωγής. Από τις 10 πρώτες εταιρείες οι 5 είναι Αμερικανικών συμφερόντων και οι 4 είναι στην Ευρώπη (Πίνακας 2.1). Οι Αμερικανικές εταιρείες κατέχουν το 57% των συνολικών πωλήσεων όπλων για το 2017, οι Ρωσικές το 9,5%, ενώ οι εταιρείες της Δυτικής Ευρώπης το 23,8%. Επίσης οι 10 πρώτες στην παγκόσμια κατάταξη αριθμούν το 48% της συνολικής αγοράς. Όλα αυτά τα στοιχεία λοιπόν πιστοποιούν το μεγάλο βαθμό συγκέντρωσης της συγκεκριμένης βιομηχανίας. Βιομηχανίες παραγωγής αμυντικού υλικού υπάρχουν σε πολλές χώρες, όμως τα προϊόντα τους απευθύνονται κυρίως στην εγχώρια αγορά

της κάθε χώρας, αγοράζονται δηλαδή από τις δικές τους ένοπλες δυνάμεις και μόνο ένα πολύ μικρό τμήμα εξάγεται. Δεδομένης της συγκέντρωσης των μεγάλων βιομηχανιών παραγωγής οπλικών συστημάτων σε λίγες χώρες, δεν μας εκπλήσσει η εικόνα της συγκεντροποιημένης αγοράς που παρουσιάζει το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων από την πλευρά της προσφοράς. Το ακριβώς αντίθετο συμβαίνει ωστόσο στην πλευρά της ζήτησης, καθώς τα περισσότερα κράτη καλύπτουν τις ανάγκες τους σε στρατιωτικό υλικό, ιδιαίτερα όταν μιλάμε για βαρύ οπλισμό, εισάγοντάς τον.

Πίνακας 2.1 Οι 10 μεγαλύτερες αμυντικές βιομηχανίες παγκοσμίως το 2017

	Εταιρεία	Χώρα Προέλευσης	Πωλήσεις Όπλων (εκατ. \$)	Σύνολο Πωλήσεων (εκατ. \$)	Πωλήσεις όπλων % των συνολικών πωλήσεων
1	Lockheed Martin Corp.	ΗΠΑ	44920	51048	88
2	Boeing	ΗΠΑ	26930	93392	29
3	Raytheon	ΗΠΑ	23870	25348	94
4	BAE Systems	Ηνωμένο Βασίλειο	22940	23490	98
5	Northrop Grumman Corp.	ΗΠΑ	22370	25803	87
6	General Dynamics Corp.	ΗΠΑ	19460	30973	63
7	Airbus Group	Πανευρωπαϊκή	11290	75239	15
8	Thales	Γαλλία	9000	17799	51
9	Leonardo	Ιταλία	8860	12990	68
10	Almaz-Antey	Ρωσία	8570	9122	94

Η παγκόσμια αμυντική βιομηχανία είναι ένας ιδιαίτερα αξιόπιστος και ακριβής δείκτης της κατανομής ισχύος στο διεθνές σύστημα (Neuman, 2006). Όχι μόνο γιατί παράγει τα υλικά μέσα που είναι καθοριστικής σημασίας για την προβολή και επιβολή της ισχύος των κρατών, αλλά διότι αντανακλά το επίπεδο επιστημονικής, τεχνολογικής και βιομηχανικής υποδομής και ανάπτυξης μιας χώρας.

Σε ένα κράτος για να επιτευχθεί ένας επιθυμητός βαθμός εθνικής αυτονομίας στον τομέα της άμυνας, οι σχεδιαστές αμυντικής πολιτικής αυτού πρέπει όχι μόνο να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις της δομής των δυνάμεων, αλλά και να καθορίσουν ποιές είναι πραγματικά οι «βιομηχανικές ικανότητες» της χώρας που σχετίζονται με την άμυνα, οι οποίες απαιτούν κατασκευαστικές και υπηρεσιακές υποδομές για να εξοπλίσουν ή και να υποστηρίξουν τα στοιχεία της απαιτούμενης δύναμης. Από την άλλη, η διεθνής συνεργασία στον τομέα των προμηθειών αμυντικού υλικού είναι ολοένα και πιο σημαντική. Προσφέρει

την ευκαιρία να αυξήσει την αγοραστική δύναμη και να μειώσει το κόστος του αμυντικού εξοπλισμού. Ωστόσο, το ερώτημα που τίθεται είναι εάν η διεθνής συνεργασία είναι αναπόφευκτη, ποιες είναι οι συνέπειες για την εθνική αυτοδυναμία;

Είναι αυτονόητο το γεγονός ότι η δυνατότητα εγχώριας κατασκευής μέρους ή του συνόλου των μέσων που χρησιμοποιούν οι ένοπλες δυνάμεις έχει σημαντικότερα στρατηγικά οφέλη σε ότι αφορά την ανεξαρτησία άσκησης διεθνούς πολιτικής. Παρόλα αυτά το ακριβώς αντίθετο ισχύει σε περιπτώσεις όπου το σύνολο των μέσων και στρατιωτικού υλικού εισάγεται καθώς αυτό συνεπάγεται την απόλυτη εξάρτηση από εξωτερικές πηγές, οι οποίες δυνητικά έχουν την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τη ροή υλικού ως μοχλό πίεσης στην παραλήπτρια χώρα προς όφελος των δικών τους στρατηγικών, πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων. Αυτή η εξάρτηση όμως δεν είναι κατ' ανάγκη μονομερής. Έχει δύο όψεις και αφορά τόσο τους αγοραστές, όσο τους πωλητές. Μεγάλοι αγοραστές οπλικών συστημάτων έχουν και αυτοί την δυνατότητα να αξιοποιήσουν τις παραγγελίες αμυντικού υλικού και να αποσπάσουν πολιτικά, οικονομικά, διπλωματικά και γεωπολιτικά ωφέλη από τους πωλητές.

2.4 Αμυντικές δαπάνες και εισαγωγές οπλικών συστημάτων

Οι Pamp and Thurner (2017) προσπάθησαν εμπειρικά να αναλύσουν την επίδραση του διεθνούς εμπορίου συμβατικών όπλων στις εγχώριες αμυντικές δαπάνες. Μέχρι τότε δεν υπήρχαν μελέτες για τον συσχετισμό του εμπορίου όπλων και των δαπανών άμυνας. Έρευνες έχουν γίνει με σκοπό να καθορίσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τις αμυντικές δαπάνες. Με μια πρώτη ματιά, κάποιος θα μπορούσε να υποθέσει ότι η επίδραση των εισαγωγών οπλικών συστημάτων στις δαπάνες άμυνας θα είναι πάντα θετική, λαμβάνοντας υπόψη ότι όταν κάποιος αποκτά όπλα θα πρέπει να καταβάλει τι αντίστοιχο αντίτιμο στον πωλητή. Συνεπώς όταν ο αγοραστής είναι μια κυβέρνηση, η συναλλαγή αυτή επηρεάζει τον προϋπολογισμό άμυνας της χώρας. Ωστόσο με μια πιο προσεκτική ματιά θα δούμε ότι τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά και ότι η διάδραση μεταξύ εισαγωγών όπλων και προϋπολογισμού άμυνας δεν είναι τόσο γραμμική όσο φαίνεται (Pamp and Thurner, 2017).

Έτσι λοιπόν, οι εισαγωγές οπλικών συστημάτων μπορεί να έχουν την μορφή στρατιωτικής βοήθειας, όπου ο πάροχος έχει έννομο ενδιαφέρον ασφάλειας από τον εξοπλισμό της χώρας που βοηθάει. Η χώρα εισαγωγός που λαμβάνει όπλα χωρίς να καταβάλει χρηματικό αντίτιμο, είναι φυσιολογικό να μην επιβαρύνει τον αμυντικό της προϋπολογισμό. Αυτό το φαινόμενο ήταν ιδιαίτερα έντονο την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, ενώ λιγότερο έντονο ήταν την μεταδιπολική περίοδο (Brzoska, 2004). Η συμμετοχή χωρών

σε στρατιωτικές επιχειρήσεις αρκετές φορές εξαργυρωνόταν με παραχώρηση πολεμικού υλικού, πέρα από τις υποχρεώσεις που απορρέουν για την χώρα από την συμμετοχή της σε μια στρατιωτική συμμαχία (όπως έγινε και στην Ελλάδα με την παραχώρηση των αεροσκαφών F-4SRA και A-7E με το πέρας του Πολέμου στον Περσικό Κόλπο το 1992, χάρη στη συμμετοχή της στις στρατιωτικές επιχειρήσεις).

Οι εισαγωγές μπορεί να μην πληρώνονται συμβατικά, αλλά εναλλακτικά με ένα είδος ανταλλακτικής συναλλαγής, όπου αντί για χρήματα η χώρα που εξάγει τα οπλικά συστήματα εμπλέκεται στην εκμετάλευση πλουτοπαραγωγικών πηγών, όπως για παράδειγμα συνέβει με την Κίνα και χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής την δεκαετία του 1980, όπου έλαβε μερίδιο από τις πετρελαϊκές εξορύξεις και από άλλα πολυτιμα μέταλλα (Olimat, 2015). Ένα άλλο παράδειγμα τέτοιας συναλλαγής έλαβε χώρα το 1995 όταν η Κίνα προμηθεύτηκε αεροσκάφη Su-27 από την Ρωσία και η εξόφληση τους έγινε με αποστολή τροφίμων (Tsai, 2003). Τέλος, μια κοινή πρακτική απόκτησης όπλων κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ήταν η αγορά όπλων με πίστωση (Brzoska, 2004). Αυτή η μέθοδος ήταν τόσο κοινή ώστε να συσσωρευτούν σημαντικά χρέη στα τέλη των δεκαετιών 1970 και 1980 (Brzoska, 1995).

Ένα άλλο σημείο στο οποίο αξίζει να σταθούμε είναι το γεγονός ότι σε αναπτυσσόμενες χώρες ή/και σε χώρες με αυταρχικό καθεστώς, έχει παρατηρηθεί ότι αρκετές φορές οι πραγματικές εισαγωγές οπλικών συστημάτων αλλοιώνονται είτε παραποιώντας στατιστικά στοιχεία, είτε κάνοντας διπλοπαραγγελίες ή χρηματοδοτώντας τα προγράμματα με μυστικά κονδύλια (Ball 1988, Craft and Smaldone 2002).

Αυτό γίνεται κυρίως για να αποκρύψουν το πραγματικό μέγεθος των εισαγωγών από πιθανούς εχθρούς ή από την διεθνή κοινότητα. Στην εσωτερική πολιτική σκηνή, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τέχνασμα ώστε να αποκρυφθούν τα πραγματικά μεγέθη από την κοινή γνώμη, για να μην δημιουργηθεί δυσαρέσκεια η οποία θα επιφέρει πολιτικό κόστος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Κίνα η οποία επί δεκαετίες απέκρυπτε τα πραγματικά μεγέθη, αγοράζοντας οπλικά συστήματα με κονδύλια εκτός προϋπολογισμού (Bitzinger and Lin, 1994)

Ασφαλώς ένας άλλος λόγος να διεξάγεις αγορές και εισαγωγές οπλικών συστημάτων με αδιαφανείς μεθόδους, είναι για να καλυφθούν κυβερνητικά στελέχη τα οποία εμπλέκονται σε παράνομη δραστηριότητα. Χώρες με ευρύτερο στρατιωτικό τομέα είναι πιο επιρρεπείς σε τέτοιες παράνομες ενέργειες. Βέβαια ακόμη και αν όλες οι εισαγωγές διεξάγονταν νομότυπα, αποτελεί άγνωστο κατά πόσο αυτές επηρεάζουν τις αμυντικές δαπάνες. Και αυτό γιατί οι

κυβερνήσεις μπορούν να μετατοπίσουν τις δαπάνες από τις αγορές οπλικών συστημάτων στις περικοπές σε άλλα πεδία αυτών (συντάξεις, προσωπικό, υγειονομική περίθαλψη κ.α.). Αυτό είναι ακόμη πιο εύκολο όταν συνδυάζεται με μια δημοσιονομική κρίση και με ευρύτερες περικοπές που προσβάλλουν την κατανάλωση (Ramp and Thurner, 2017).

Ανακεφαλαιώνοντας, οι εισαγωγές οπλικών συστημάτων δεν φαίνεται να έχουν σημαντική θετική επίδραση στις αμυντικές δαπάνες εφόσον:

- (1) Προέρχονται από παραχώρηση αμυντικού υλικού
- (2) Η συναλλαγή στηρίζεται σε ανταλλαγή εμπορευμάτων
- (3) Η συναλλαγή γίνεται επί πιστώση
- (4) Οι συναλλαγές διατηρούνται κρυφές από την εγχώρια και διεθνή κοινή γνώμη για πολιτικούς λόγους ή για λόγους συγκάλυψης παράνομων πράξεων
- (5) Όταν λόγω δημοσιονομικής κρίσης μειώνονται οι στρατιωτικές δαπάνες σε άλλους τομείς

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ανωτέρω παράγοντες είναι δύσκολο να προσδιοριστούν και να μετρηθούν, η επίδραση των εισαγωγών οπλικών συστημάτων δεν είναι πάντα θετική αλλά ποικίλει ανάλογα την περίοδο. Για παράδειγμα την μεταψυχροπολεμική περίοδο η επίδραση αυτών στις αμυντικές δαπάνες είναι πιο σημαντική από ότι την εποχή προ του 1990.

2.5 Αμυντικές δαπάνες και εξαγωγές οπλικών συστημάτων

Εξετάζοντας τώρα τις εξαγωγές οπλικών συστημάτων και την επιρροή που έχουν στις αμυντικές δαπάνες, παρατηρούμε ότι ο μηχανισμός της αλληλεπίδρασης που έχουν είναι πιο σύνθετος από ότι οι εισαγωγές διότι ασκούν σημαντικές αντισταθμιστικές επιρροές. Οι εξαγωγές όπλων και οι αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες μπορούν υπό το πρίσμα της εθνικής και διεθνούς ασφάλειας να δώσουν στη χώρα μια άλλη υπόσταση σε γεωπολιτικό επίπεδο. Από την άλλη όμως θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας σε περίοδο οικονομικής κρίσης ποια θα είναι η αντίδραση της εγχώριας αγοράς αλλά και ποιες οι επιπτώσεις στις εξαγωγές οπλικών συστημάτων.

Το 1994 ο Levine προσπαθώντας να κατανοήσει το μηχανισμό επιρροής των εξαγωγών αμυντικού υλικού, διατύπωσε ένα μοντέλο σύμφωνα με το οποίο το όφελος W που προκύπτει από το εμπόριο όπλων εξαρτάται από το οικονομικό κέρδος Π καθώς και από τις επιπτώσεις ασφάλειας $V(s)$ που απορρέουν από την αύξηση της στρατιωτικής δυνατότητα μιας άλλης χώρας.

$$W = \Pi + V(s)$$

Οι επιπτώσεις ασφάλειας μπορεί να είναι βραχυπρόθεσμες (e) ή μακροπρόθεσμες (r)

$$V(s) = eS + rS^2$$

Ο Levine έπειτα χρησιμοποιώντας το μοντέλο του Smith (1980α) που συσχετίζει την ασφάλεια με τις αμυντικές δαπάνες M και το στρατηγικό περιβάλλον E

$$V(s) = eS(M, Q, E) + rS(M, Q, E)$$

όπου Q οι εξαγωγές οπλικών συστημάτων.

Είναι προφανές ότι η επιρροή των εξαγωγών στην ασφάλεια ενός κράτους εξαρτάται από το εάν ο αποδέκτης των όπλων είναι εχθρικό ή φίλιο κράτος. Είναι αυτονόητο ότι στην πρώτη περίπτωση επιδεινώνεται η ασφάλεια του κράτους, αλλά μπορεί να προσδώσει σημαντικό οικονομικό όφελος Π . Ωστόσο η υπονόμηση της ασφάλειας του κράτους μπορεί να αντισταθμιστεί με αύξηση των αμυντικών του δαπανών. Στη δεύτερη περίπτωση όπου οι εξαγωγές όπλων αφορούν ένα συμμαχικό κράτος, αυξάνοντας την στρατιωτική ρώμη αυτού, αυξάνεται έμμεσα και το επίπεδο εξωτερικής ασφάλειας και του κράτους που εξάγει, δίνοντας του τη δυνατότητα να έχει μικρότερο αμυντικό προϋπολόγισμο, διοχετεύοντας έτσι περισσότερα κονδύλια σε κοινωνικές δαπάνες ή σε άλλους τομείς που έχει ισχυρότερο κοινωνικό αντίκτυπο.

Ανακεφαλαιώνοντας οι εξαγωγές συστημάτων άμυνας μπορούν είτε να προκαλέσουν αύξηση είτε να μειώσουν τις αμυντικές δαπάνες της χώρας που εξάγει. Περιμένουμε να έχει θετική επίδραση εφόσον υποβαθμίζουν την εξωτερική ασφάλεια της χώρας, ενώ αναμένεται να είναι αρνητική στην περίπτωση που οι εξαγωγές προκαλούν αύξηση της ασφάλειας. Αυτό βέβαια αφορά δημοκρατικά κράτη διότι σε αυταρχικά καθεστώτα ακόμα και στην περίπτωση που έχουμε ενίσχυση της εξωτερικής ασφάλειας, οι αμυντικές δαπάνες εξακολουθούν να είναι υψηλές (Wintrobe 2001).

Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογική προσέγγιση και ερευνητικά αποτελέσματα

3.1 Μεθοδολογία

3.1.1 Πηγή δεδομένων

Όσον αφορά το εμπόριο συμβατικών όπλων υπάρχουν 3 βασικές πηγές δεδομένων. Η πρώτη είναι η ετήσια έκδοση με τίτλο “Conventional Arms Transfers to Developing Countries”, που εκπονείται στο Κονγκρέσο των ΗΠΑ από το Congressional Research Service, έχοντας όμως το μειονέκτημα της μικρής χρονικής διάρκειας που καλύπτει (υπάρχουν στοιχεία από το 1974 και έπειτα) και την πιθανόν μεροληπτική στάση που μπορεί να έχει αφού εκδίδεται από κρατική αρχή των ΗΠΑ. Δεύτερη ήταν το World Military Expenditures and Arms Transfers (WMEAT), υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ, το οποίο όμως δεν εκδίδεται πλέον. Τρίτο και το πιο σημαντικό είναι η βάση δεδομένων και η ετήσια έκδοση από το SIPRI.

Έτσι λοιπόν, βασική πηγή άντλησης δεδομένων για την εργασία μου είναι το ινστιτούτο ερευνών SIPRI. Χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από την βάση δεδομένων που αφορούν τις εισαγωγές οπλικών συστημάτων από τις χώρες της περιοχής ενδιαφέροντος και για την χρονική περίοδο που εξέτασα, καθώς και στοιχεία για τις χώρες με την μεγαλύτερη εξαγωγική δραστηριότητα.

Το μέγεθος της παγκόσμιας αγοράς στρατιωτικού υλικού, μέσω και οπλικών συστημάτων, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί με μεγάλη ακρίβεια είτε διότι τα ακριβή στοιχεία αγοραπωλησιών σε αρκετές περιπτώσεις δεν δημοσιοποιούνται, όπως γίνεται στις υπόλοιπες εμπορικές και οικονομικές δοσοληψίες, είτε διότι τα χρηματικά μεγέθη που δημοσιοποιούνται από τα εμπλεκόμενα κράτη υπολογίζονται στη βάση διαφορετικών ορισμών και μεθοδολογιών, με αποτέλεσμα να μην είναι συγκρίσιμα μεταξύ τους. Το SIPRI είναι μια πηγή δεδομένων στην οποία τα στοιχεία είναι κάτω από μια κοινή βάση οπότε μπορούν να είναι και συγκρίσιμα.

Τα στατιστικά δεδομένα του SIPRI σχετίζονται με το διεθνές εμπόριο συμβατικών οπλικών συστημάτων που έχουν πραγματοποιηθεί. Για να είναι δυνατή η μελέτη και η σύγκριση των δεδομένων από αυτές τις συναλλαγές, το SIPRI ανέπτυξε και χρησιμοποιεί ένα σύστημα για να μετράει τον όγκο των διεθνών συναλλαγών των κύριων συμβατικών οπλικών συστημάτων, γνωστό ως δείκτης τάσης αξιών (Trend Indicator Value - TIV). Οι τιμές που μας παρέχει το σύστημα αυτό δεν είναι αντιπροσωπευτικές των πραγματικών μεγεθών των

αγοραπωλησιών, αλλά χρησιμοποιούνται ως ακατέργαστη πρώτη ύλη για κάθε ερευνητή μέσα από την μελέτη της οποίας μπορούν να εξαχθούν πολύτιμα συμπεράσματα για την διάρθρωση του διεθνούς εμπορίου συμβατικών όπλων στο παρελθόν αλλά και στο παρόν, για την σχέση πωλητών και αγοραστών, καθώς και για τον προσδιορισμό του όγκου των συναλλαγών από και προς ένα κράτος.

Τα TIVs βασίζονται στην γνωστή αξία παραγωγής ενός προϊόντος, αλλά σκοπό έχουν να αποδώσουν περισσότερο την στρατιωτική αξία παρά την απόλυτη οικονομική αξία αυτού. Για τον καθορισμό της τιμής των TIVs λαμβάνονται υπόψη στοιχεία όπως το μέγεθος και τα επιχειρησιακά χαρακτηριστικά (βάρος, ταχύτητα, εμβέλεια κ.α.), ο τύπος των ηλεκτρονικών συστημάτων που έχουν, η ικανότητα φόρτωσης οπλισμού, ο κινητήρας καθώς και η ημερομηνία παραγωγής. Επίσης ένα οπλικό σύστημα όταν πωλείται μεταχειρισμένο αποτιμάται ότι αντιστοιχεί με 40% της αξίας ενός καινούργιου, ενώ ένα σύστημα το οποίο έχει αναβαθμιστεί από τον κατασκευαστή κοστολογείται με 60% της αξίας ενός καινούργιου. Σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν συναλλαγές στις οποίες δεν είναι ξεκάθαρη η ταυτότητα του πωλητή ή του παραλήπτη το SIPRI το αναφέρει ως ‘unknown’, ενώ σε περιπτώσεις όπου όπλα παράγονται από περισσότερες από μια χώρες αναφέρονται ως ‘multiple’.

3.1.2 Περιοχή ενδιαφέροντος

Η επίλογή της περιοχής στην οποία αναφέρεται η έρευνα που πραγματοποιήσα και κατ’ επέκταση η εργασία μου, ήταν ένα κομμάτι το οποίο με απασχόλησε αρκετά. Αυτό που μου κέντρισε το ενδιαφέρον και αποτέλεσε βασικό κριτήριο για τον καθορισμό της, ήταν ποια γεωγραφική περιοχή της υφηλίου συσσωρεύει τις περισσότερες συναλλαγές οπλικών συστημάτων. Η αρχική μου υπόνοια ότι η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής και Νότιας Ασίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, επιβεβαιώθηκε από την έρευνα. Ωστόσο δεν θα μπορούσα να παραλείψω την Ευρώπη καθώς διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στον γεωπολιτικό χάρτη της περιοχής και την Βόρεια Αφρική ειδικά μετά τις εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας. Η περιοχή λοιπόν την οποία αποφάσισα να ερευνήσω και να μελετήσω είναι αυτή της Ευρασίας συμπεριλαμβανομένης της Ωκεανίας και της Βόρειας Αφρικής.

Άλλοι παράγοντες που συνέβαλαν στον προσδιορισμό της περιοχής ενδιαφέροντος ήταν σημαντικά ιστορικά γεγονότα που άφησαν ανεξίτηλα το στίγμα τους στο διάβα του χρόνου, προκαλώντας δομικές αλλαγές στο παγκόσμιο στερέωμα, καθώς και κράτη τα οποία παρουσιάζουν διαχρονικά ανταγωνιστική ή/και εχθρική σχέση με άλλα γειτονικά κράτη. Η

κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, ο εμφύλιος πόλεμος στην Γιουγκοσλαβία και ο πόλεμος στο Κόσοβο που ακολούθησε, οι δύο πόλεμοι στον Περσικό κόλπο, η πολυετής στρατιωτική επιχείρηση στο Αφγανιστάν, η Αραβική άνοιξη και ο πόλεμος στην Λιβύη, η πολυετής ένοπλη βία που επικρατεί στην Μέση Ανατολή, καθώς και ο αιματηρός εμφύλιος πόλεμος στην Συρία είναι μερικά από τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα στην περιοχή της Ευρασίας και της Βόρειας Αφρικής τα οποία αδιαμφισβήτητα έχουν διαμορφώσει ένα σκηνικό το οποίο σχετίζεται στενά με το εμπόριο συμβατικών όπλων.

Επίσης στην περιοχή ενδιαφέροντος υπάρχουν κράτη στα οποία υπάρχει μια διαρκής σχέση έντασης με άλλα γειτονικά κράτη, με αποτέλεσμα να υπάρχει ένας άτυπος εξοπλιστικός ανταγωνισμός. Τυπικά παραδείγματα είναι ασφαλώς η Ελλάδα με την Τουρκία, η Ινδία με το Πακιστάν, η Κίνα με την Ιαπωνία, το Ισραήλ με τις γύρω Αραβικές χώρες, η Ρωσία με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Στην έρευνα μου δεν συμπεριλαμβάνονται οι χώρες της Αφρικής (εκτός αυτών της Βόρειας Αφρικής) και οι χώρες της Αμερικής. Στην υποσαχάρια Αφρική το ενδιαφέρον όσον αφορά το εμπόριο κύριων συμβατικών οπλικών συστημάτων είναι ιδιαίτερα περιορισμένο και τα μεγέθη που αφορούν εξοπλιστικές δαπάνες είναι επίσης μικρά. Στην άλλη μεριά του Ατλαντικού οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ασφαλώς και θα μας απασχολήσουν, αφού είναι κυρίαρχη δύναμη στο εμπόριο οπλικών συστημάτων. Ενδεικτικά για το έτος 2017 στις δέκα μεγαλύτερες εταιρίες οπλικών συστημάτων σε πωλήσεις, οι πέντε είναι στις ΗΠΑ και τέσσερις στην Ευρώπη. Στην υπόλοιπη Αμερικανική ήπειρο με εξαιρέσεις μεμονομένα κράτη όπως ο Καναδάς και η Βραζιλία δεν παρουσιάζεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά εμπόριο όπλων.

3.1.3 Χρονική περίοδος

Η χρονική περίοδος της ερευνητικής διαδικασίας ήταν ένα άλλο ζήτημα που κλήθηκα να αποφασίσω. Τα στοιχεία που υπάρχουν διαθέσιμα στο SIPRI ξεκινούν από το 1950 και φτάνουν μέχρι το 2017. Στην διάρκεια αυτών των 67 ετών υπάρχουν γεγονότα που σημάδεψαν σημαντικά την ιστορία και προκάλεσαν δομικές αλλαγές στην διεθνή πολιτική σκηνή, όπως η κατάρρευση του συμφώνου της Βαρσοβίας το 1989 και η πτώση των δίδυμων πύργων το 2001, οπότε κάποιος ερευνητής θα μπορούσε να εξετάσει τη μεταβολή μιας κατάστασης, όπως το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων, πριν και μετά το γεγονός αυτό. Στην εργασία μου η βασική χρονική περίοδος που αποφάσισα να εξετάσω είναι η τελευταία δεκαετία, από το 2007 έως το 2017, με σκοπό να αποτυπώσω πως διαμορφώνεται στις μέρες

μας το εμπόριο οπλικών συστημάτων και όχι πώς επηρεάστηκε αυτό από ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός. Πέρα όμως από την περίοδο αυτή γίνονται και αναφορές για τις διακυμάνσεις των συναλλαγών όπλων ανά γεωγραφική περιοχή ή/και ανά χώρα στην διάρκεια των τελευταίων 67 ετών, ανάλογα αν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

3.1.4 Διευκρινίσεις

Στην έρευνα που ακολουθεί οι χώρες είναι ομαδοποιημένες ανά γεωγραφική περιοχή έτσι ώστε να είναι πιο συγκροτημένη η μελέτη αλλά και πιο ευανάγνωστη η εργασία. Ως γνώμονα για τον διαχωρισμό και την ομαδοποίηση πήρα την κατηγοριοποίηση που έχει το SIPRI, σύμφωνα με το οποίο η Ευρώπη διακρίνεται σε Κεντρική, Ανατολική και Δυτική, η Ασία σε Μέση Ανατολή, Κεντρική και Νότια, Νοτιοανατολική και Ανατολική. Οι χώρες κάθε περιοχής φαίνονται στον Πίνακα 1 του παραρτήματος. Στα διαγράμματα που ακολουθούν οι τιμές που παρατίθενται είναι σε TIVs εκφρασμένες σε εκατομμύρια εκτός αν αλλιώς αναγράφεται. Επίσης στα διαγράμματα χρησιμοποιείται ο κυλιόμενος μέσος όρος πενταετίας αποτυπωμένος με διακεκομμένη γραμμή, με σκοπό να απαλειφθούν σε κάποιο βαθμό οι αναπόφευκτες βραχυχρόνιες διακυμάνσεις των τιμών.

3.2 Έρευνα και αποτελέσματα

Βασικός σκοπός της έρευνας που διεξάγεται μέσα από την παρούσα εργασία είναι η αποτύπωση της διάρθρωσης του διεθνούς εμπορίου κύριων συμβατικών οπλικών συστημάτων στην περιοχή της Ασίας, Ευρώπης, Ωκεανίας και Βόρειας Αφρικής. Επίσης επιμέρους αντικειμενικός σκοπός είναι να δούμε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των συναλλαγών αυτών όπως για παράδειγμα ποια χώρα κυριαρχεί ως προμηθευτής όπλων σε μια χώρα ή περιοχή, ποια είναι η αγορά και κατ' επέκταση η σφαίρα επιρροής των κύριων εξαγωγικών χωρών και ποια είναι η διαφαινόμενη τάση στον τομέα αυτό.

Ξεκινώντας και για να πάρουμε μια γενική εικόνα στο Διάγραμμα 3.1 φαίνεται η εξέλιξη των στρατιωτικών δαπανών παγκοσμίως από το 1950 έως σήμερα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι δαπάνες άμυνας παρουσιάζουν μια διαρκή ανοδική πορεία με τα ποσά το 2017 να φτάνουν τα 1,7 τρισ. αμερικανικά δολάρια, ενώ οι παγκόσμιες δαπάνες μετά τον αιματηρό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ήταν μόλις 200 δισ. δολάρια. Η διαρκής αυτή ανοδική πορεία παρουσίασε κάμψη μόνο δύο φορές, η πρώτη με την κατέρρευση της Σοβιετικής Ένωσης που σημάδεψε την παγκόσμια ιστορία και η δεύτερη το 2008 όπου είχαμε την παγκόσμια οικονομική κρίση η οποία ξεκίνησε από τις ΗΠΑ. Η επάνοδος από την πρώτη πτώση που ξεκινάει μετά από το 2000, ασφαλώς συνδέεται άμεσα με το τρομοκρατικό

Διάγραμμα 3.1 Παγκόσμιες Στρατιωτικές Δαπάνες, 1950-2016

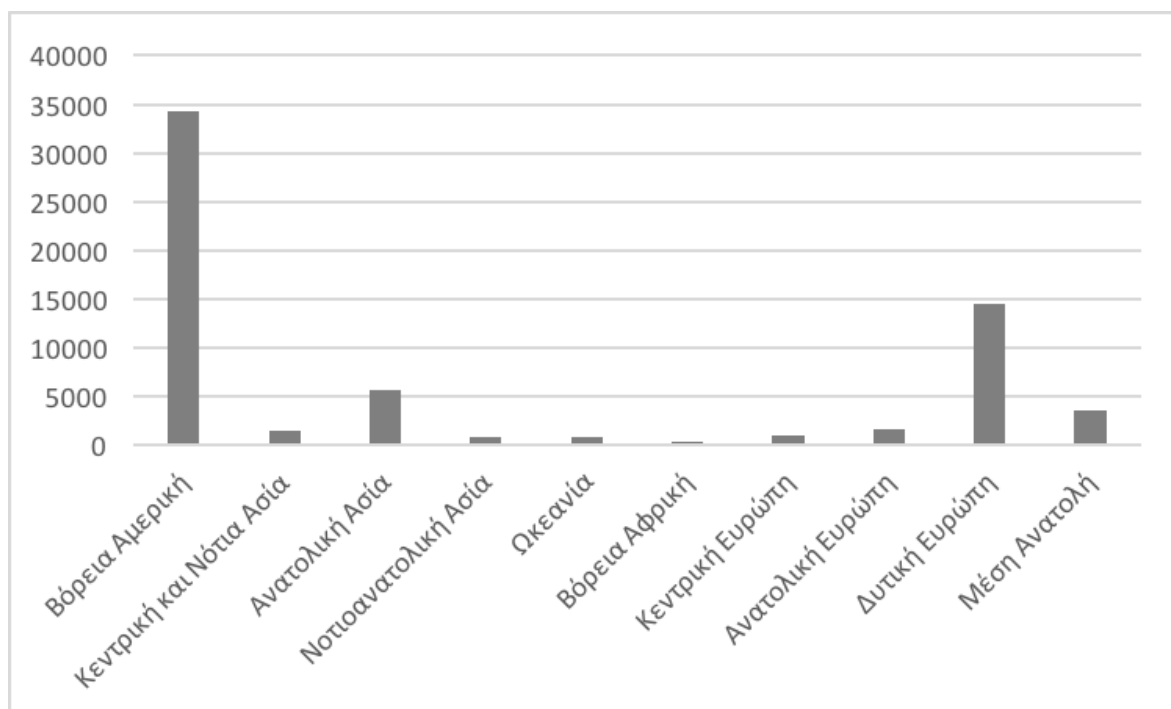

Πηγή: SIPRI

χτύπημα στους δίδυμους πύργους τον Σεπτέμβριο του 2001 και την μετάπειτα τεράστια στρατιωτική επιχείρηση που διεξήγαγαν η Βορειοατλαντική Συμμαχία με επικεφαλής τον Αμερικανικό στρατό. Βλέπουμε λοιπόν ότι ιστορικά γεγονότα, πολεμικές συγκρούσεις, πολιτικές αποφάσεις και οικονομικές κρίσεις αφήνουν το αποτύπωμα τους στην εξέλιξη των παγκόσμιων αμυντικών δαπανών.

Όσον αφορά το εμπόριο κύριων συμβατικών οπλικών συστημάτων, να διευκρινήσουμε ότι οι συνολικές εξαγωγές σε μια χρονική περίοδο είναι ίσες με το σύνολο των εισαγωγών στην ίδια περίοδο. Στο Διάγραμμα 1.1 απεικονίζεται η εξέλιξη των εξαγωγών για το διάστημα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο μέχρι σήμερα. Με την δημιουργία της στρατιωτικής συμμαχίας του NATO του 1949 και κυρίως με την δημιουργία της στρατιωτικής συμμαχίας αμυντικού χαρακτήρα των κομμουνιστικών κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης με το σύμφωνο της Βαρσοβίας το 1955, ξεκίνησε ο εξοπλισμός των χωρών των δύο συνασπισμών από τις δύο υπερδυνάμεις, τις ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση. Αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στο διάγραμμα η κατακόρυφη άνοδος του εμπορίου όπλων την εικοσαετία από το 1965 μέχρι το 1985, όπου ήταν και η κορύφωση του ψυχρού πολέμου, ακολουθούμενο από την κατακόρυφη πτώση που παρατηρείται λίγο πριν και μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η οποία οφείλεται αποκλειστικά στην ανύπαρκτη εξαγωγική δραστηριότητα κυρίως της Ρωσίας αλλά και των άλλων χωρών που προέκυψαν από τον διαμελισμό της ένωσης. Όπως

Διάγραμμα 3.2 Στρατιωτικές δαπάνες ανά περιοχή (δισ. US \$), 1950-2017

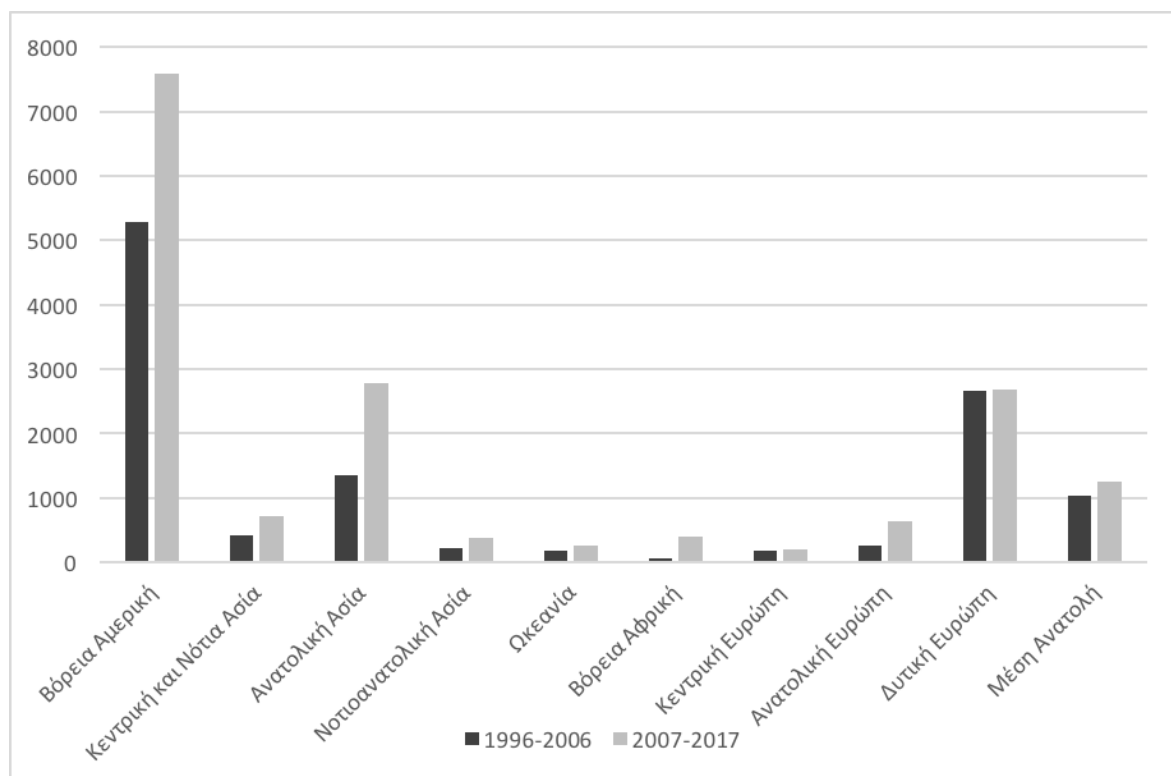
Πηγή: SIPRI

θα δούμε και στην συνέχεια, την περίοδο αυτή η εξαγωγική δραστηριότητα των ΗΠΑ παραμένει αμειώτη. Ακολουθεί μια μακρά περίοδος ύφεσης για να ξεκινήσει πάλι η ανοδική πορεία τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας.

Αν δούμε τώρα τις αμυντικές δαπάνες ανά περιοχή (Διάγραμμα 3.2) για την χρονική περίοδο από το 1950 έως σήμερα, εύκολα κάποιος διακρίνει την σάφη υπεροχή της Βόρειας Αμερικής και κυρίως των ΗΠΑ αγγίζοντας 34 τρισ. δολάρια. Δεύτερη στην κατάταξη εμφανίζεται η Δυτική Ευρώπη αλλά να διευκρινήσουμε ότι αυτό είναι πλασματικό αφού στο διάγραμμα δεν απεικονίζεται η ΕΣΣΔ και τα κράτη του συμφώνου της Βαρσοβίας διότι δεν υπάρχουν στοιχεία διαθέσιμα στο SIPRI. Στο Διάγραμμα 3.3 ωστόσο, όπου έχουμε τις στρατιωτικές δαπάνες των δύο τελευταίων δεκαετιών, τα στοιχεία είναι ακριβή και παρατηρούμε πάλι το αναμενόμενο προβάδισμα της Βόρειας Αμερικής στην οποία μάλιστα την τελευταία δεκαετία σημειώνεται σημαντική άνοδος στις αμυντικές της δαπάνες. Αυτή η άνοδος εν πολλοίς οφείλεται στις εκτεταμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ στο Ιράκ αλλά και στις αυξημένες δαπάνες στην άμυνα οι οποίες ήρθαν να αντισταθμίσουν την ύφεση που είχε επέλθει μετά την οικονομική κρίση του 2008. Οι δαπάνες στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη παραμένουν αμετάβλητες ενώ αξιοσημείωτη αύξηση παρατηρείται στην Ανατολική Ασία, Ανατολική Ευρώπη και Βόρεια Αφρική.

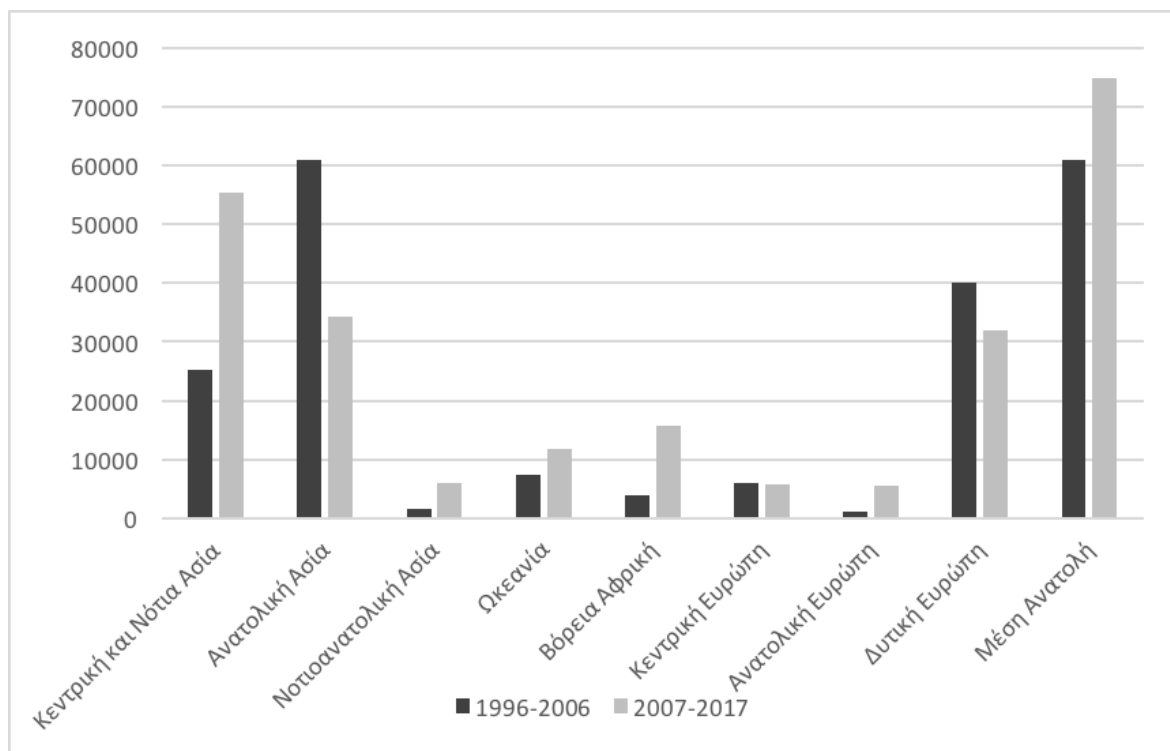
Διάγραμμα 3.3 Στρατιωτικές δαπάνες ανά περιοχή (δισ. US \$), 1996-2006 2007-2017

Πηγή: SIPRI

Στο Διάγραμμα 3.4 έχουμε τις αγορές συμβατικών οπλικών συστημάτων που πραγματοποιήθηκαν ανά περιοχή τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Στην κορυφή της κούρσας βρίσκεται η Μέση Ανατολή ακολουθούμενη από την Κεντρική και Νότια Ασία, στην οποία έλαβε χώρα ραγδαία αύξηση των εισαγωγών, ενώ κατακόρυφη πτώση έχουμε στην Ανατολική Ασία στην οποία ωστόσο έχουμε διπλασιασμό των στρατιωτικών δαπανών. Στον χώρο της Ευρώπης διακρίνουμε μια σχετική σταθερότητα στις αγορές όπλων με εξαίρεση την Ανατολική περιφέρεια στην οποία έχουμε αύξηση και η οποία εν μέρη δικαιολογείται από την είσοδο αρκετών κρατών στην Βορειοατλαντική Συμμαχία. Ποιοτική ανάλυση του εμπορίου όπλων θα γίνει στην πορεία της εργασίας.

Διάγραμμα 3.4 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων ανά περιοχή (εκατ. TIV's), 1996-2006 2007-2017

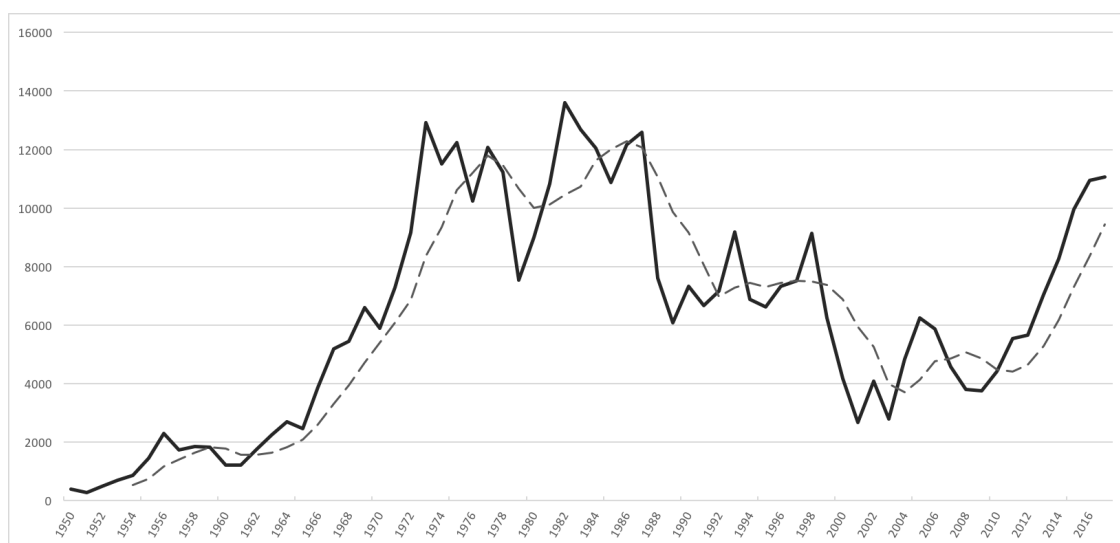
Πηγή: SIPRI

3.2.1 Εισαγωγές Οπλικών Συστημάτων

Μέση Ανατολή

Η Μέση Ανατολή αποτελεί μια περιοχή με ιδιαίτερη βαρύτητα και ενδιαφέρον όσον αφορά το εμπόριο συμβατικών οπλικών συστημάτων. Η πολυτάραχη ιστορία της από την δεκαετία του 1950 έως και σήμερα, με τους διαρκείς πολέμους και τις συνεχείς ένοπλες συγκρούσεις αποτυπώνεται στα διαγράμματα που αφορούν τις εισαγωγές οπλικών

Διάγραμμα 3.5 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Μέση Ανατολή, 1950-2016

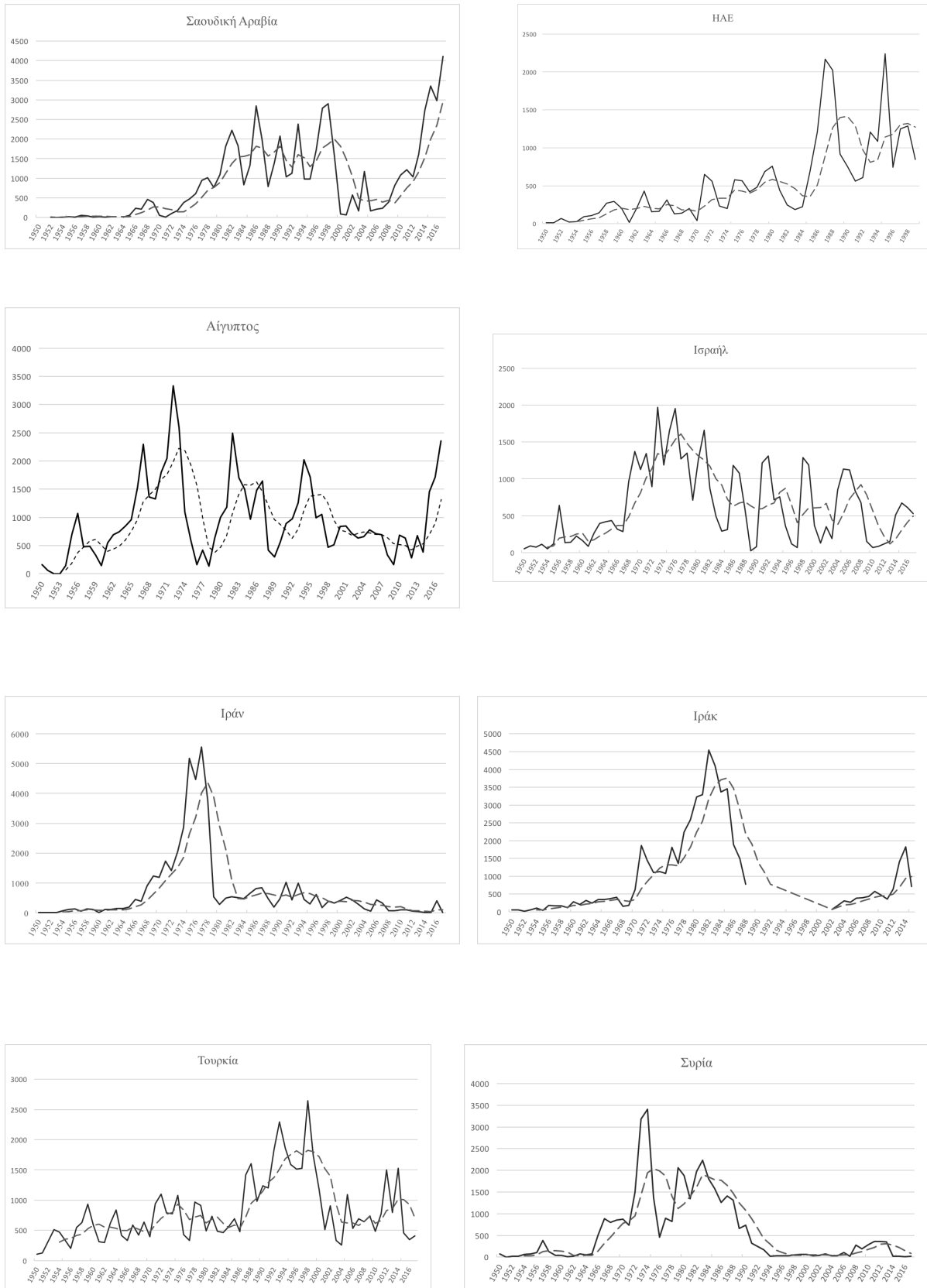

Πηγή: SIPRI

συστημάτων από τα κράτη της περιοχής αυτής. Παρατηρούμε από την αρχή της δεκαετίας του 1960 και για δεκαπέντε περίπου χρόνια μια διαρκή άνοδο στις εισαγωγές όπλων, ακολουθούμενη από μια ύφεση μέχρι το 1985 και εν συνεχεία μια διαρκή πτώση μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 2000. Από το 2010 και έπειτα διακρίνουμε μια εντυπωσιακή άνοδο των εισαγωγών οπλικών συστημάτων η οποία οφείλεται κυρίως στην δραστηριότητα της Σαουδικής Αραβίας.

Οι Αραβοϊσραηλινοί Πόλεμοι των 6 ημερών το 1967 και του Γιομ Κιπούρ το 1973 δίνουν μια σαφή ερμηνεία της αλματώδους αύξησης των εισαγωγών από το Ισραήλ αλλά και από τις αραβικές χώρες της Αιγύπτου και της Συρίας (Διάγραμμα 3.6). Επίσης στην περίπτωση του Ιράν και του Ιράκ παρατηρούμε την κατακόρυφη αύξηση των εισαγωγών όπλων την περίοδο του μεγαλύτερου σε διάρκεια συμβατικού πολέμου κατά τον 20ο αιώνα, από το 1980 έως το 1988, όπως και την απότομη πτώση αυτών με το πέρας του πολέμου.

Διάγραμμα 3.6 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στις χώρες της Μέσης Ανατολής, 1950-2016

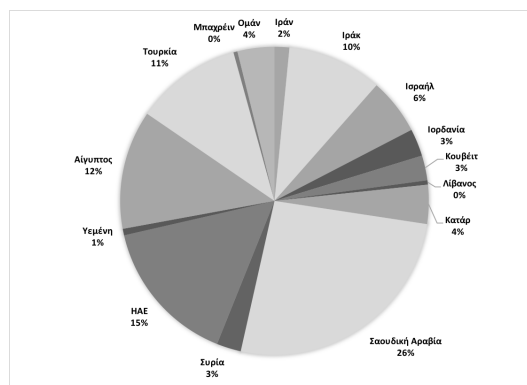
Πηγή: SIPRI

Η περίπτωση της Αιγύπτου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι πέρα από τα σημαντικά ποσά που δαπανά για την αγορά πολεμικού υλικού, είναι μια από τις λίγες περιπτώσεις χωρών που αποτυπώνεται με σαφήνεια η αλλαγή στρατιωτικής συμμαχίας. Η ανάληψη της εξουσίας από τον Ανουάρ Σαντάτ το 1970 άλλαξε την κατεύθυνση της Αιγύπτου, απομακρυνόμενος από κάποιες οικονομικές και πολιτικές αρχές του προκατόχου του Νάσερ. Με τον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ τον Οκτώβριο του 1973 οδήγησε την Αίγυπτο στην απελευθέρωση των αιγυπτιακών περιοχών που είχε καταλάβει το Ισραήλ στον Πόλεμο των Έξι Ημερών του 1967 (Χερσόνησο του Σινά και Λωρίδα της Γάζας), αναδεικνυόμενος σε ήρωα της Αιγύπτου. Ωστόσο η Αμερικανική παρέμβαση γίνεται εμφανής τόσο στο διπλωματικό πεδίο με την υπογραφή συνθήκης ειρήνης και την αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ, όσο και στο στρατιωτικό κομμάτι με την μετάβαση από τις εισαγωγές όπλων από την Σοβιετική Ένωση στις εισαγωγές από τις ΗΠΑ.

Αν τώρα επικεντρωθούμε στην τελευταία δεκαετία, παρατηρούμε στο Σχήμα 3.1 ότι την μερίδα του λέοντος στις εισαγωγές συμβατικών οπλικών συστημάτων κατέχει η Σαουδική Αραβία με 26% των συνολικών εισαγωγών της περιοχής, ακολουθούμενη από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα με 15%, την Αίγυπτο με 12%, την Τουρκία με 11% και το Ιράκ με 10%. Η Σαουδική Αραβία την ίδια περίοδο βρίσκεται στην δεύτερη θέση παγκοσμίως σε εισαγωγές όπλων πίσω από την Ινδία (Πίνακας 3 παραρτήματος). Στην πρώτη δεκάδα εκτός από την Σαουδική Αραβία συναντάμε τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα στην τέταρτη θέση και την Αίγυπτο στην ένατη.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της μελέτης που εξάγονται εάν εξετάσουμε ποιά είναι η κύρια χώρα που προμηθεύει οπλικά συστήματα σε κάθε μια χώρα της περιοχής ξεχωριστά, αλλά και ποια είναι η κυρίαρχη εξαγωγός χώρα, εάν υπάρχει, στον τομέα του εμπορίου συμβατικών όπλων στην ευρύτερη περιοχή. Έτσι λοιπόν στην περιοχή της Μέσης Ανατολής είναι εμφανής η επικράτηση των ΗΠΑ στον συγκεκριμένο τομέα (Πίνακας 3.1) Όλες οι χώρες εκτός της Συρίας και του Ιράν την τελευταία δεκαετία προμηθεύτηκαν οπλικά συστήματα από εταιρίες Αμερικανικών συμφερόντων. Αυτό αν το δούμε αντίστροφα υποδηλώνει το γεωστρατηγικό ενδιαφέρον που

Σχήμα 3.1 Ποσοστιαία κατανομή εισαγωγών στη Μέση Ανατολή

Πηγή: SIPRI

αντανακλά η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής για την Αμερικανική πολιτική αν λάβει κανείς υπόψη του ότι το εμπόριο οπλικών συστημάτων διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και στην λήψη αποφάσεων μιας χώρας.

Στην Μέση Ανατολή παρατηρούνται τα μεγαλύτερα ποσοστά αμυντικών δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ των χωρών παγκοσμίως. Το Ομάν έχει την πρωτοκαθεδρία δαπανώντας το 12% του ΑΕΠ, η Σαουδική Αραβία με 9,3% είναι στην δεύτερη θέση και ακολουθούν το Ισραήλ με 6,0%, η Ιορδανία και τα ΗΑΕ με 5,2% και 5,1% αντίστοιχα. Η Σαουδική Αραβία με ακαθάριστο εγχώριο προϊόν 683,83 δις. US \$ για το έτος 2017 βλέπουμε ότι δαπανά ένα σημαντικό ποσό για αμυντική θωράκιση της χώρας, με ένα μεγάλο ποσοστό από αυτά να κατευθύνονται στο εμπόριο οπλικών συστημάτων.

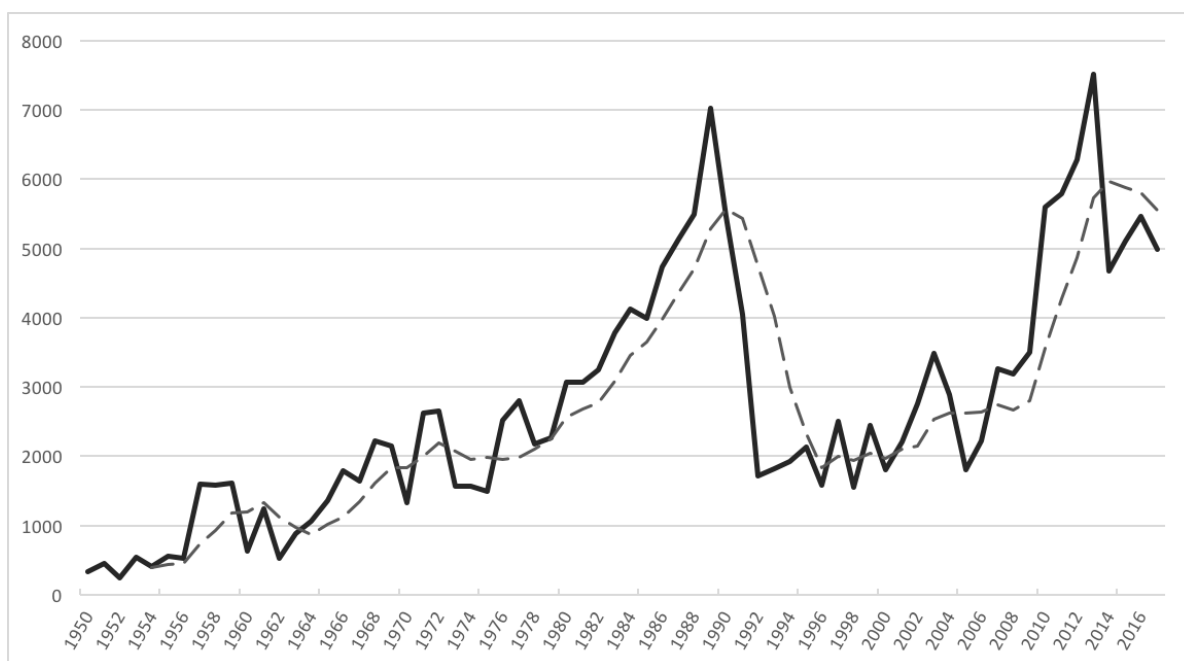
Πίνακας 3.1

Μέση Ανατολή			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Μπαχρέιν	ΗΠΑ	55,30%	3,7%	3,8%
Αίγυπτος	ΗΠΑ-Ρωσία	32,5%-24,8%	2,8%	1,8%
Ιράν	Ρωσία	71,77%	2,0%	2,7%
Ιράκ	ΗΠΑ	61%	2,2%	3,0%
Ισραήλ	ΗΠΑ	74,60%	7,5%	6,0%
Ιορδανία	ΗΠΑ-Ολλανδία	29,5%-31,2%	5,7%	5,2%
Κουβέιτ	ΗΠΑ	83,75%	5,3%	4,1%
Λίβανος	ΗΠΑ	58,80%	4,6%	4,3%
Ομάν	ΗΠΑ	29,11	11,0%	12,0%
Κατάρ	ΗΠΑ	71,14%	2,4%	1,9%
Σαουδική Αραβία	ΗΠΑ	55,07%	9,0%	9,3%
Συρία	Ρωσία	69,76%	4,9%	3,9%
Τουρκία	ΗΠΑ	42,22%	2,9%	2,1%
ΗΑΕ	ΗΠΑ	62,30%	4,7%	5,1%
Υεμένη	Λευκορωσία	—	4,7%	4,7%

Κεντρική και Νότια Ασία

Η επόμενη περιοχή προς εξέταση είναι η ζώνη της Κεντρικής και Νότιας Ασίας η οποία εμπεριέχει το γνωστό δίπολο της Ινδίας και του Πακιστάν, αλλά και το αναγεννημένο από τις στάχτες του Αφγανιστάν. Βαθιές προκαταλήψεις, αμοιβαία δυσπιστία, θρησκευτικές συγκρούσεις και εθνικός ανταγωνισμός είναι τα χαρακτηριστικά των σχέσεων Ινδίας και Πακιστάν. Το διαφιλονικούμενο Κασμίρ οδήγησε σε μια από τις μεγαλύτερες και πιο αιματοβαμμένες μετακινήσεις πληθυσμού στην ιστορία, μια σκληρή κληρονομιά που χωρίζει ακόμα και σήμερα Ινδούς και Πακιστανούς, 71 χρόνια από την ανεξαρτησία τους από τη Βρετανική αποικιοκρατία.

Διάγραμμα 3.7 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Κεντρική και Νότια Ασία, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

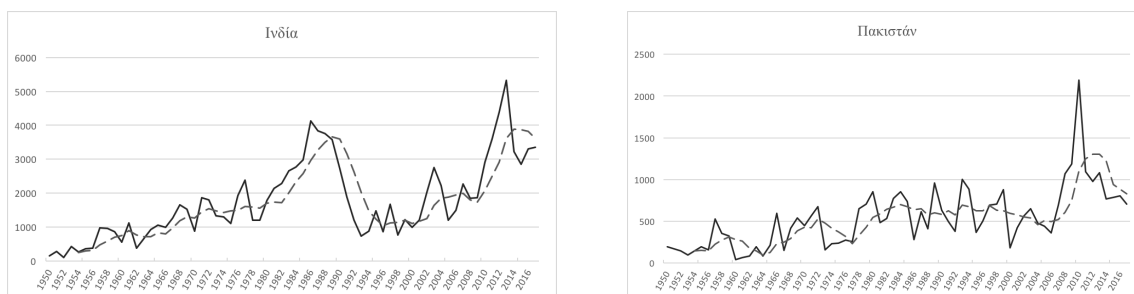
Η τραγωδία που στιγμάτισε τη διχοτόμηση και τη γέννηση των δύο κρατών στις 15 Αυγούστου του 1947 ρίχνει βαριά τη σκιά της στις σχέσεις των δύο κρατών. Εκείνο το καλοκαίρι 12 εκατομμύρια άνθρωποι έγιναν πρόσφυγες, και περί το ένα εκατομμύριο σκοτώθηκε, θύματα μιας άγριας τυφλής βίας.

Στα 71 χρόνια από τότε που η Ινδία και το Πακιστάν απέκτησαν την ανεξαρτησία τους έχουν κάνει τρεις πολέμους, αν και όταν οι στρατοί τους πολέμησαν για τελευταία, τέταρτη, φορά το 1999 δεν υπήρξε επίσημη κήρυξη πολέμου. Η μόνιμη ένταση μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν είναι ένα από τα μεγάλα γεωπολιτικά μέτωπα του κόσμου. Εχει οδηγήσει και τις

δύο χώρες να αναπτύξουν τα δικά τους πυρηνικά όπλα, προκαλώντας μια επικίνδυνη κούρσα εξοπλιστικού ανταγωνισμού στην Κεντρική και Νότια Ασία.

Οι εισαγωγές όπλων της Ινδίας είναι κυρίαρχες στην περιοχή αλλά και παγκοσμίως, κατέχοντας την πρώτη θέση και με διαφορά, τις τελευταίες δύο δεκαετίες (Πίνακας 3 παραρτήματος). Τα μεγέθη των αγορών της είναι τέτοια που επηρεάζουν σημαντικά το αντίστοιχο διάγραμμα όλης της Κεντρικής και Νότιας Ασίας (Διαγράμματα 3.7 και 3.8). Παρατηρώντας τώρα το Διάγραμμα 3.8 θα δούμε ότι την τελευταία δεκαετία οι δύο αιώνιοι εχθροί παρουσίασαν μια διαρκή άνοδο στις εισαγωγές συμβατικών οπλικών συστημάτων, φτάνοντας παράλληλα και τις μέγιστες τιμές που είχαν ποτέ. Να τονίσουμε ότι στην έρευνα που κάνουμε δεν συμπεριλαμβάνονται δαπάνες και αγορές που αφορούν τα πυρηνικά προγράμματα που αναπτύσσουν οι δύο χώρες.

Διάγραμμα 3.8 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων σε Ινδία και Πακιστάν, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

Η παρουσία της Ρωσίας και της Κίνας ως χώρες προέλευσης των εισαγωγών οπλικών συστημάτων στην ζώνη της Κεντρικής και Νότιας Ασίας είναι συντριπτική (Πίνακας 3.2). Η Ινδία προμηθεύτηκε το 70% των όπλων της τελευταίας δεκαετίας από την Ρωσία και το 8,9% από τις ΗΠΑ, το Πακιστάν το 52,5% από την Κινεζική αγορά και από τις ΗΠΑ το 25,5% διπλασιάζοντας σχεδόν τις εισαγωγές της από αυτή σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Τα γειτνιάζοντα στην Ρωσία Κιργιστάν, Τατζικιστάν και Καζακιστάν προμηθεύονται σχεδόν αποκλειστικά από την Ρωσία τα οπικά τους συστήματα. Αξίζει να εστιάσουμε στην περίπτωση του Αφγανιστάν το οποίο την τελευταία δεκαετία ξεκίνησε πάλι να παρουσιάζει κινητικότητα στον τομέα του εμπορίου οπλικών συστημάτων, ασφαλώς ως χώρα εισαγωγής, με το μεγαλύτερο μερίδιο αυτού να προέρχεται από την ΗΠΑ (69,1%) και ένα μικρό από την Ρωσία (17,3%). Το γεωπολιτικό ενδιαφέρον των ΗΠΑ στην νευραλγική περιοχή της Κεντρικής και Νότιας Ασίας αποτυπώνεται μετά το πέρας του πολέμου στο Αφγανιστάν με

την μετέπειτα στρατιωτική της παρουσία σε αυτό, αλλά και με την δυναμική της επικράτηση στο χώρο του εμπορίου όπλων.

Οι δαπάνες άμυνας ως ποσοστό του ΑΕΠ δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα αυξημένες τιμές στην περιοχή που εξετάζουμε, με εξαίρεση το Πακιστάν το οποίο δαπανά το 3,3% του ΑΕΠ του, κατά μέσο όρο την τελευταία δεκαετία. Ωστόσο το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν του το 2017 ήταν 304,95 δις. \$, ενώ η Ινδία μπορεί να δαπανά το 2,5% του ΑΕΠ της, το οποίο όμως το έτος 2017 άγγιξε τα 2597,49 δις. \$ με ρυθμό ανάπτυξης 8,2%.

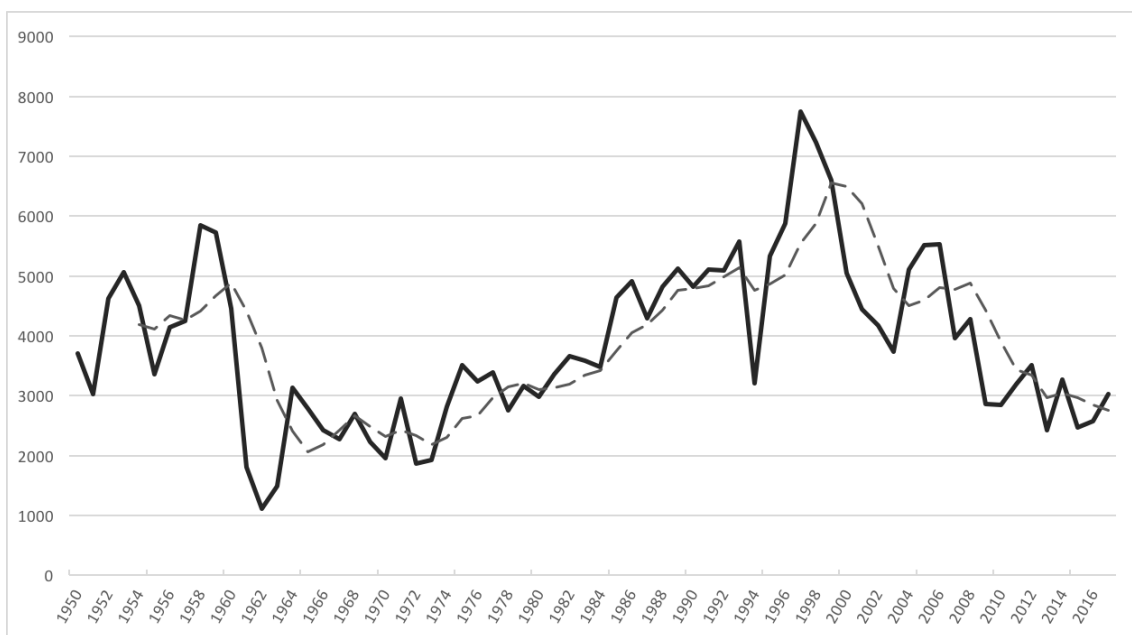
Πίνακας 3.2

Κεντρική και Νότια Ασία			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Αφγανιστάν	ΗΠΑ-Ρωσία	69,1% - 17,3%	2,1%	1,6%
Καζακιστάν	Ρωσία	77,10%	1,0%	1,1%
Πακιστάν	Κίνα-ΗΠΑ	52,5% - 25,5%	4,3%	3,3%
Τουρκμενιστάν	Τουρκία	31,90%	3,3%	
Ουζμπεκιστάν	Γαλλία	42,40%	1,0%	
Ινδία	Ρωσία-ΗΠΑ	70% - 8,9%	2,8%	2,5%
Κιργιστάν	Ρωσία	—	2,8%	3,3%
Τατζικιστάν	Ρωσία	—	1,2%	1,1%
Μπαγκλάντες	Κίνα-Ρωσία	71,8% - 16,1%	1,3%	1,3%
Νεπάλ	Ρωσία-Ινδία	—	1,3%	1,6%
Σρι Λάνκα	Κίνα	—	3,7%	2,7%

Ανατολική Ασία

Η ζώνη της Ανατολικής Ασίας είναι μια περιοχή η οποία παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες και πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία για την μελέτη μας. Είναι η δεύτερη σε έκταση μετά την Ανατολική Ευρώπη μεγαλύτερη περιοχή που εξετάζουμε. Περιλαμβάνει την δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, την Κίνα με ΑΕΠ 1.3 τρισ. US \$ για το έτος 2017, την Ιαπωνία με ΑΕΠ 4.8 τρισ. US \$ που βρίσκεται στην τρίτη θέση της παγκόσμιας κατάταξης και την Νότια Κορέα η οποία είναι στην δωδέκατη θέση με ΑΕΠ 1.5 τρισ. US \$. Η Κίνα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όχι μόνο για την δεύτερη θέση που κατέχει αλλά και από το γεγονός ότι το ΑΕΠ της την τελευταία δεκαετία έχει διπλασιαστεί και η τάση δείχνει να ξεπερνάει και τις ΗΠΑ τα χρόνια που έρχονται. Αν το δούμε από γεωπολιτικής άποψης, η περιοχή αυτή περιλαμβάνει δύο ζεύγη, την Κίνα - Ιαπωνία και την Βόρεια - Νότια Κορέα στα οποία η διαμάχη και η εχθρότητα καλά κρατεί.

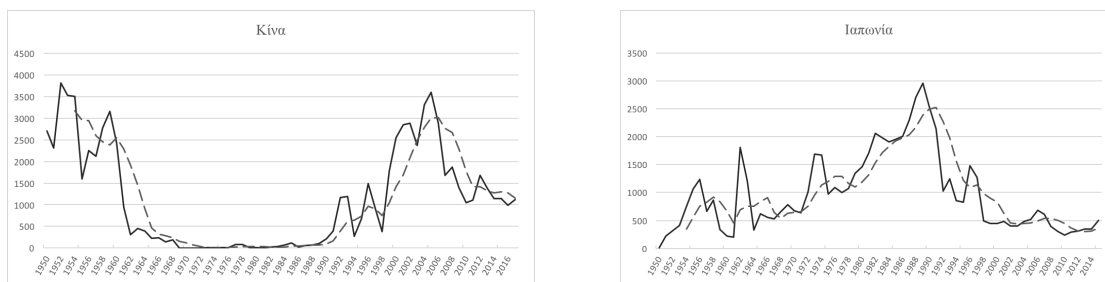
Διάγραμμα 3.9 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Ανατολική Ασία, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

Οι εισαγωγές συμβατικών οπλικών συστημάτων βρίσκονται σήμερα σε χαμηλότερα επίπεδα από ότι ήταν την δεκαετία του 1950, με την ενδιάμεση περίοδο να έχουν μια διαρκή άνοδο για σαράντα περίπου χρόνια από το 1962 έως το 2000 περίπου και εν συνεχεία μια συνεχόμενη πτώση στο τομέα αυτό μέχρι σήμερα. Αυτή η πτώση οφείλεται κυρίως στην μείωση των εισαγωγών όπλων από την Ιαπωνία και κυρίως από την Κίνα όπως φαίνεται και στα αντίστοιχα διαγράμματα. Στην Κίνα ωστόσο η μείωση αυτή στις εισαγωγές είναι

Διάγραμμα 3.10 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων σε Κίνα και Ιαπωνία, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

αποτέλεσμα της σημαντικής ανάπτυξης της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας η οποία αντικατοπτρίζεται και από την αύξηση της εξαγωγικής της δραστηριότητας.

Η επιρροή των ΗΠΑ στην Ανατολική Ασία είναι σημαντική αν λάβει κανείς υπόψη του ότι η Ιαπωνία, η Νότια Κορέα και το Ταϊβάν προμηθεύονται σχεδόν αποκλειστικά συμβατικά οπικά συστήματα την τελευταία δεκαετία από αυτή με ποσοστά 93,1%, 69,8% και 94,8% αντίστοιχα. Η Κίνα διατηρεί στενές σχέσεις με την Ρωσία αφού το 68,10% των εισαγωγών της είναι από αυτή, η Μογγολία είχε ελάχιστες αγορές και αυτές ήταν από τη γείτονα Ρωσία, ενώ η αποκλεισμένη από την διεθνή σκηνή Βόρεια Κορέα δεν παρουσιάζει δραστηριότητα.

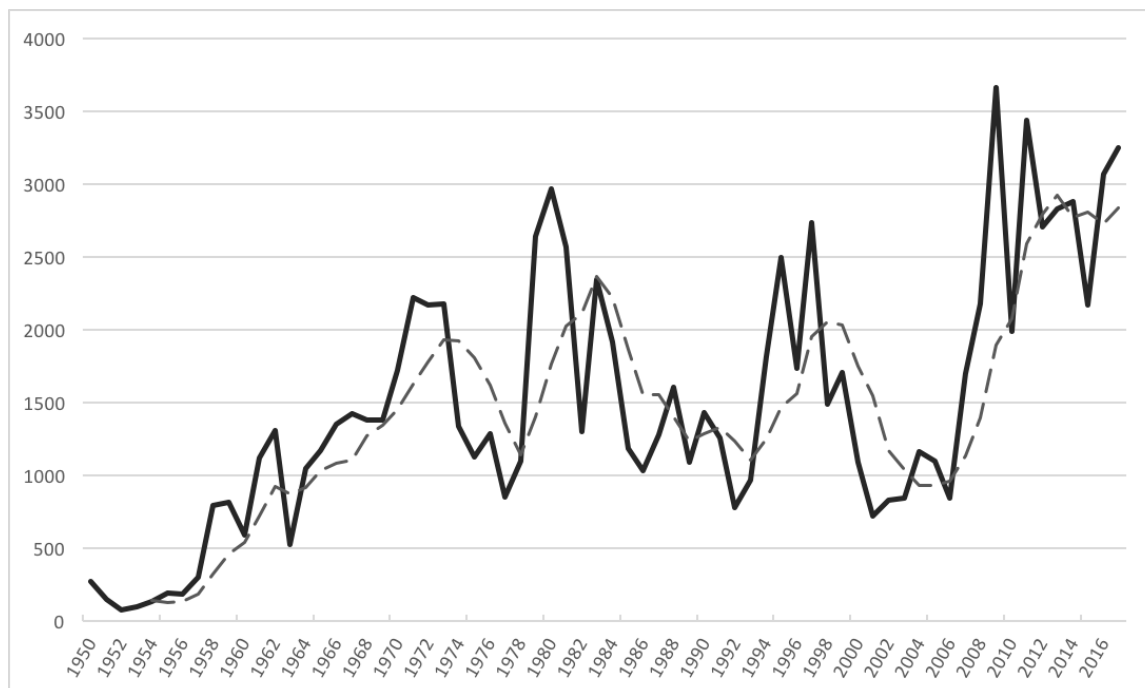
Η Κίνα μπορεί να δαπανά ένα σχετικά μικρό ποσοστό (1,9% - 2%) του ΑΕΠ της σε στρατιωτικές δαπάνες, αλλά αν αναλογιστούμε ότι είναι η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία της υφηλίου με θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης που κυμαίνονται στο 6%, αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για μια χώρα η οποία θα εξελιχθεί σύντομα σε στρατιωτική υπερδύναμη.

Πίνακας 3.3

Ανατολική Ασία			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Κίνα	Ρωσία	68,10%	2,0%	1,9%
Ιαπωνία	ΗΠΑ	93,10%	0,9%	1,0%
Μογγολία	Ρωσία	100%	—	—
Βόρεια Κορέα	—	—	2,5%	2,6%
Νότια Κορέα	ΗΠΑ	69,80%	1,6%	0,9%
Ταϊβάν	ΗΠΑ	94,80%	2,7%	2,0%

Νοτιοανατολική Ασία

Διάγραμμα 3.11 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Νοτιοανατολική Ασία, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

Η Νοτιοανατολική Ασία αποτελείται από τα κράτη που βρίσκονται στην χερσόνησο της Ινδοκίνας και τα νησιωτικά συμπλέγματα της Ινδονησίας και των Φιλιππινών. Τα τέλη της δεκαετίας του 1960 δημιουργήθηκε η πολιτική και οικονομική οργάνωση ASEAN (Association of Southeast Asian Nations), η οποία αποτελείται από τις χώρες της ζώνης αυτής. Σε αυτές βρίσκονται δύο χώρες που ανήκουν στους G-20, η Ινδονησία με τον τέταρτο μεγαλύτερο πληθυσμό παγκοσμίως και η Σιγκαπούρη. Όσον αφορά το εμπόριο συμβατικών όπλων παρατηρούμε ότι μετά από πολλές διακυμάνσεις από την δεκαετία του 1960 έως τα μέσα της δεκαετίας του 2000, έχουμε μια συνεχή αύξηση των εισαγωγών όπλων την τελευταία δεκαετία.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη της προέλευσης των εισαγωγών στις χώρες της περιοχής. Στην χερσόνησο της Νοτιοανατολικής Ασίας τη μερίδα του λέοντος κατέχει η Ρωσία και η Κίνα αφού Μιανμάρ, Ταϊλάνδη, Λάος, Βιετνάμ και Καμπότζη προμηθεύονται οπλικά συστήματα από αυτές. Η αμερικανική αγορά έχει επικρατήσει στην Σιγκαπούρη και τις Φιλιππίνες ενώ η Ινδονησία παρουσιάζει ένα πλουραλισμό στους προμηθευτές της αγοράζοντας σχεδόν ισόποσα από τις ΗΠΑ, την Νότια Κορέα, την Ολλανδία, την Ρωσία και

το Ηνωμένο Βασίλειο. Η Σιγκαπούρη είχε την τελευταία δεκαετία τις περισσότερες δαπάνες για αγορά αμυντικού υλικού, παρά το γεγονός ότι είναι εξαιρετικά μικρή χώρα σε έκταση αλλά και πληθυσμό. Επίσης είχε το μεγαλύτερο ποσοστό στρατιωτικών δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ τις δύο τελευταίες δεκαετίες με 4,7% και 3,5% αυτού.

Πίνακας 3.4

Νοτιοανατολική Ασία			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Μβρουνεί	Γερμανία	65,70%	5,1%	2,7%
Καμπούτζη	Κίνα	47,80%	2,3%	1,4%
Ινδονησία	Ολλανδία-Ρωσία	17,5%-14,7%	1,0%	0,7%
Λάος	Κίνα-Ρωσία	41,90%	2,1%	0,3%
Μαλαισία	Ρωσία-Γερμανία	33,2%-19,1%	2,2%	1,7%
Μιανμάρ	Κίνα-Ρωσία	51,8%-35,7%	2,3%	3,3%
Φιλιππίνες	ΗΠΑ	35,90%	1,7%	1,2%
Σιγκαπούρη	ΗΠΑ	50,50%	4,7%	3,5%
Ταϊλάνδη	Ουκρανία-Σουηδία	22,2%-21,5%	1,7%	1,5%
Ανατολικό Τιμόρ	Κίνα	100%	—	0,7%
Βιετνάμ	Ρωσία	87,20%	2,1%	2,2%

Κεντρική Ευρώπη

Διάγραμμα 3.12 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Κεντρική Ευρώπη, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

Η Κεντρική Ευρώπη είναι η περιοχή που επηρεάστηκε περισσότερο από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και του συμφώνου της Βαρσοβίας, που σηματοδότησε την δημιουργία πολλών νέων κρατών που βρίσκονται στην ζώνη αυτή. Το τέλος της διπολικής εποχής και οι δύο δεκαετίες που ακολούθησαν συνδιάστηκαν με σημαντικές γεωπολιτικές ανακατατάξεις που έλαβαν χώρα στην περιοχή αυτή. Σημαντικότερη ήταν η επέκταση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, στην οποία προσχώρησαν η Τσεχία, η Πολωνία και η Ουγγαρία το 1999, η Βουλγαρία, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ρουμανία, η Σλοβακία και η Σλοβενία το 2004, η Κροατία και η Αλβανία το 2009 και το Μαυροβούνιο το 2017. Επίσης δύο υπό ένταξη χώρες στο NATO είναι η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και η ΠΓΔΜ. Η στρατηγική αυτή επέκταση του NATO έχει επηρεάσει και τον τομέα των στρατιωτικών δαπανών και των εξοπλισμών τόσο σε μέγεθος όσο και σε ποιοτικά χαρακτηριστικά. Τα κράτη μέλη της συμμαχίας έχουν την υποχρέωση να δαπανούν το 2% του ΑΕΠ τους σε αμυντικές δαπάνες αλλά έχουν και την άτυπη δέσμευση να προμηθεύονται πολεμικό υλικό από άλλα μέλη της συμμαχίας που διαθέτουν οργανωμένη βιομηχανία οπλικών συστημάτων.

Με το πέρας του Β΄ ΠΠ και κυρίως με την διχοτόμηση της Ευρώπης σε Δύση και Ανατολή όλες οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης ανήκαν στο ανατολικό μπλόκ με σαφή επιρροή όσον αφορά τους εξοπλισμούς από την ΕΣΣΔ. Αυτό αποτυπώνεται και στο ανωτέρω διάγραμμα όπου έχουμε σταθερές εισαγωγές οπλικών συστημάτων κυρίως από την Σοβιετική Ένωση, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οπότε και έχουμε και το τέλος της

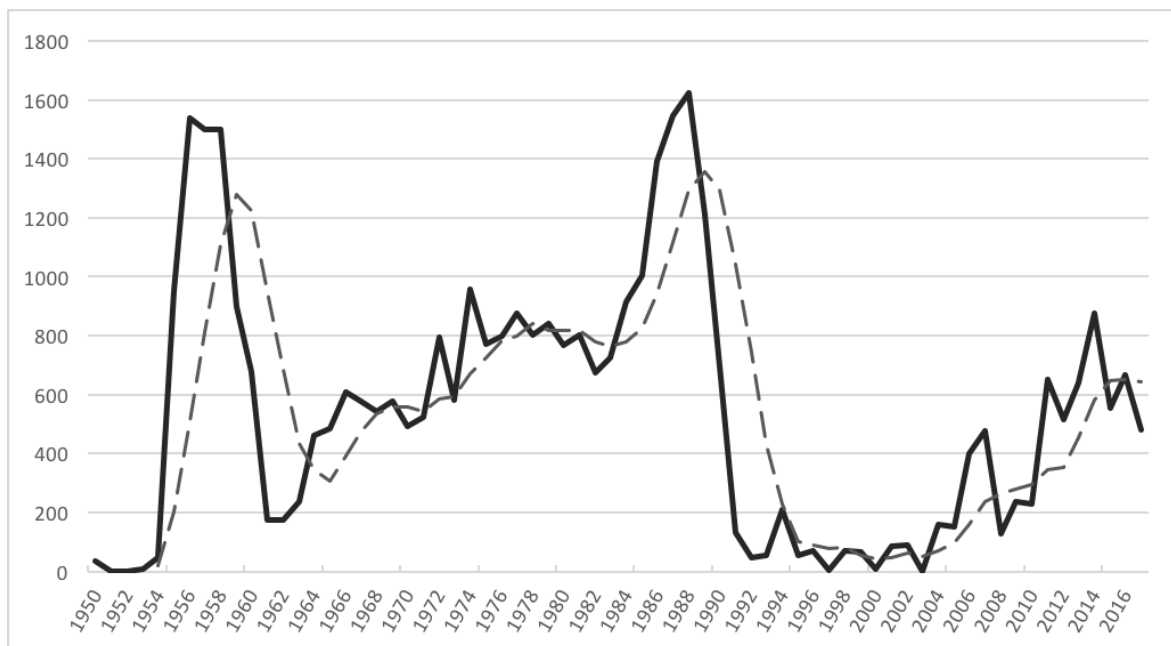
ψυχροπολεμικής εποχής με την κατάρρευση αυτής, με ταυτόχρονη βουτιά στις εισαγωγές από τα κράτη της ζώνης αυτής. Έπειτα οι εισαγωγές όπλων κυμαίνονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα, πραγματοποιώντας ωστόσο μια στροφή ως προς τη χώρα προέλευσης. Από τις χώρες που παρατίθενται στον Πίνακα 3.5 παρατηρούμε ότι όλες οι χώρες προμηθεύονται πολεμικό υλικό από τον ευρωπαϊκό χώρο και τις ΗΠΑ εκτός από την Σερβία η οποία εισάγει κυρίως από την Ρωσία. Οι χώρες στις οποίες δεν υπάρχουν καθόλου στοιχεία είτε δεν πραγματοποίησαν καθόλου αγορές όπλων την τελευταία δεκαετία είτε αυτές που πραγματοποίησαν ήταν αμελητέες σε αριθμό. Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κόσοβο και ΠΓΔΜ δεν έκαναν καθόλου αγορές όπλων τα τελευταία δέκα χρόνια, αλλά και η Αλβανία, η Σλοβενία και η Σλοβακία που είναι μέλη της βορειοατλαντικής συμμαχίας μπορούν να χαρακτηριστούν ως “free riders”, μιας και αυτές δεν προέβησαν σε αγορές ώστε να θωρακίσουν την άμυνα τους και κατ’ επέκταση να αυξήσουν την στρατιωτική δύναμη της συμμαχίας. Τέλος, οι περισσότερες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, παρόλο που είναι κράτη μέλη του ΝΑΤΟ, παρουσιάζουν στρατιωτικές δαπάνες κάτω από 2% του ΑΕΠ τους.

Πίνακας 3.5

Κεντρική Ευρώπη			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Αλβανία	—	—	1,3%	1,5%
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	—	—	2,2%	1,1%
Βουλγαρία	Βέλγιο	55,40%	2,6%	1,7%
Κροατία	Φινλανδία-Ρωσία	29,6% - 24,9%	3,6%	1,6%
Τσεχία	Ευρώπη	100%	1,8%	1,1%
Εσθονία	Ευρώπη	100%	1,5%	2,0%
Ουγγαρία	Σουηδία	64,50%	1,5%	1,1%
Κόσοβο	—	—	—	0,6%
Λετονία	Ολλανδία	47,60%	1,2%	1,3%
Λιθουανία	Ευρώπη	100%	1,1%	1,1%
ΠΓΔΜ	—	—	2,5%	1,3%
Πολωνία	ΗΠΑ-Ευρώπη	49,90%	2,5%	1,7%
Ρουμανία	ΗΠΑ-Ευρώπη	28,10%	1,9%	1,9%
Σερβία	Ρωσία	83,10%	2,4%	1,4%
Σλοβακία	—	—	3,6%	2,1%
Σλοβενία	—	—	1,8%	1,2%
Μαυροβούνιο	—	—	1,2%	1,1%

Ανατολική Ευρώπη

Διάγραμμα 3.13 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Ανατολική Ευρώπη, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

Συνέχεια της προηγούμενης ζώνης και άμεσα συσχετιζόμενη με αυτή ως προς την γεωπολιτική θέση αλλά και την επίδραση των ιστορικών γεγονότων είναι η Ανατολική Ευρώπη. Σε αυτή ανήκουν η Ρωσία ως φυσική συνέχεια της μεγάλης Σοβιετικής Ένωσης, η δεύτερη μεγαλύτερη δύναμη αυτής και άσπονδος φίλος της Ρωσίας, η Ουκρανία, καθώς και άλλες χώρες που προέκυψαν από την κατάρρευση του συμφώνου της Βαρσοβίας όπως η Λευκορωσία, η Αρμενία, η Γεωργία, η Μολδοβία και το Αζερμπαϊτζάν. Η διακύμανση του εμπορίου συμβατικών οπλικών συστημάτων στην περιοχή φαίνεται στο παραπάνω διάγραμμα. Η Σοβιετική Ένωση παρόλο που διέθετε ισχυρή αμυντική βιομηχανία, πραγματοποιούσε εισαγωγές όπλων από άλλα συμμαχικά κράτη και κυρίως από την Τσεχοσλοβακία και την Πολωνία, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οπότε και έχουμε την κατάρρευση του “ανατολικού μπλόκ”, συνοδευόμενο από ραγδαία επιδείνωση των οικονομιών τους και κατά συνέπεια κατακόρυφη πτώση των εξοπλιστικών τους δαπανών και των αγορών νέων οπλικών συστημάτων.

Οι δύο κυρίαρχες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, Ρωσία και Ουκρανία, διατηρούν αρκετά υψηλά ποσοστά αμυντικών δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ τους με 3,7% και 3,1% αντίστοιχα. Δεδομένου ότι η οικονομία της Ρωσίας την τελευταία εικοσαετία έχει παρουσιάσει τεράστια ανάπτυξη, ξεκινώντας από τα 195,9 δισ. US \$ ως ακαθάριστο εγχώριο

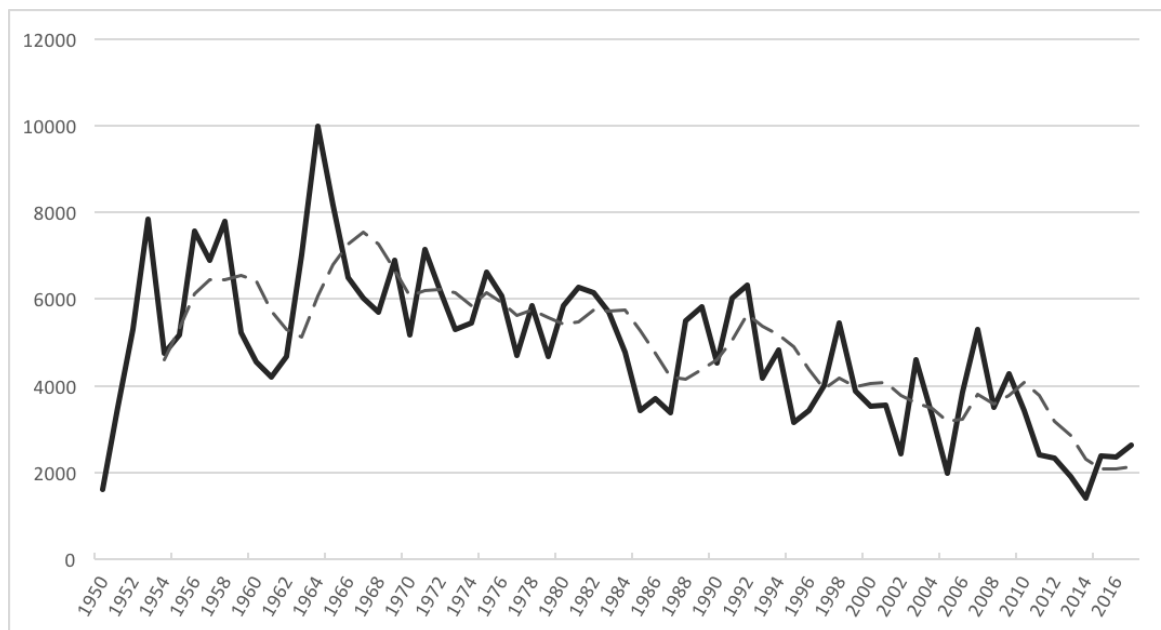
προϊόν το 1999, έφτασε το 2013 να είναι 2,3 τρισ. US \$ και τα 1,6 τρισ. το 2017, οι στρατιωτικές της δαπάνες είναι αρκετά υψηλές. Ωστόσο δεν έχει σημαντική δραστηριότητα στις εισαγωγές όπλων αφού διαθέτει οργανωμένη και ισχυρή αμυντική βιομηχανία. Στον Πίνακα 6.6 το 87,3% αναφέρεται στις εισαγωγές που πραγματοποίησε η Ρωσία από την Ουκρανία, μέχρι το 2014 όπου η κρίση της Κριμαίας και η προσχώρηση της στην Ρωσία σηματοδότησε το τέλος πάσης φύσεως σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Η Ουκρανία δεν παρουσιάζει δραστηριότητα στον τομέα του εμπορίου όπλων ως εισαγωγός χώρα, καλύπτοντας τις ανάγκες της από την δικιά της αμυντική βιομηχανία. Η Γεωργία είχε ως κύριο προμηθευτή την Ουκρανία, ενώ υπόλοιπες χώρες εκτός της Μολδαβίας η οποία δεν πραγματοποίησε καθόλου αγορες, είχαν ως κύριο προμηθευτή την Ρωσία. Είναι σαφής λοιπόν η υπεροχή που διατηρεί η Ρωσία στον εμπόριο όπλων και η επιρροή που μπορεί να ασκήσει στην ευρύτερη περιοχή της Κασπίας θάλασσας, αφού πέρα από την Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν είναι και ο βασικός προμηθευτής οπλικών συστημάτων του Καζακστάν, του Ιράν αλλά και του Τουρκμενιστάν, χωρών που βρέχονται από τα νερά της.

Πίνακας 3.6

Ανατολική Ευρώπη			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Αρμενία	Ρωσία	95%	3,2%	3,2%
Αζερμπαϊτζάν	Ρωσία-Ισραήλ	64,3% - 17,4%	2,5%	2,5%
Γεωργία	Ουκρανία	64,40%	1,5%	1,5%
Λευκορωσία	Ρωσία	95,90%	1,7%	1,7%
Μολδαβία	—	—	0,5%	0,5%
Ρωσία	**Ουκρανία	87,30%	3,7%	3,7%
Ουκρανία	—	—	3,1%	3,1%

Δυτική Ευρώπη

Διάγραμμα 3.14 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Δυτική Ευρώπη, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

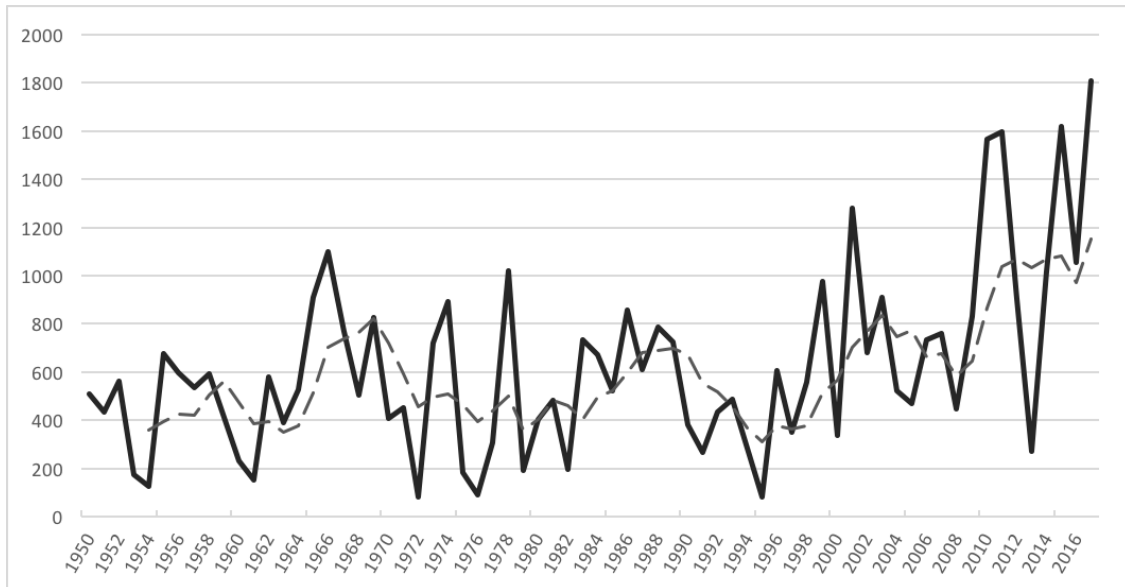
Η Δυτική Ευρώπη αποτελεί τον κορμό της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας αφού όλα τα κράτη εκτός από την Ελβετία, την Αυστρία, την Ιρλανδία και την Κύπρο αποτελούν μέλη αυτής. Όπως είναι φυσικό και αναμενόμενο οι αγορές οπλικών συστημάτων που πραγματοποιούν είναι αποκλειστικά από άλλα κράτη μέλη της συμμαχίας με κυρίαρχες τις ΗΠΑ και την Γερμανία. Στην ζώνη αυτή υπάρχουν χώρες με σημαντική παραγωγή και εξαγωγική δραστηριότητα κύριων συμβατικών όπλων, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Ισπανία, η Ιταλία, η Ολλανδία και η Γαλλία. Αυτές εξάλλου βρίσκονται και στην πρώτη δεκάδα χωρών σε εξαγωγές για την τελευταία δεκαετία.

Σπουδαία είναι η παρουσία των ΗΠΑ στο εμπόριο όπλων αφού 12 από τις 19 χώρες της ζώνης αυτής έχει εισαγωγές πέρα από τον ατλαντικό. Στην πορεία του χρόνου παρατηρούμε μια διαρκή μείωση των εισαγωγών οπλικών συστημάτων η οποία βέβαια σχετίζεται άμεσα με την κάλυψη μεγάλου μεριδίου των αναγκών από την εγχώρια αμυντική βιομηχανία (Διάγραμμα 3.11). Η Ελλάδα που δαπανά κατά μέσο όρο 2,6% του ΑΕΠ της για αμυντικούς σκοπούς την τελευταία δεκαετία παρά την οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει βρίσκεται στην πρώτη θέση, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο διατηρούν και αυτές υψηλά ποσοστά αμυντικών δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ τους με 2,3% και 2,2% αντίστοιχα, ενώ όλα τα υπόλοιπα κράτη έχουν ποσοστά κάτω από 2%. Η Γερμανία, η Ισπανία και η Ιταλία

παρουσιάζουν μικρά ποσοστά στρατιωτικών δαπανών δυσανάλογα με το μέγεθος τους και καθυπόβραση της δέσμευσής τους απέναντι στην συμμαχία.

Πίνακας 3.7

Δυτική Ευρώπη			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Αυστρία	Γερμανία	90,90%	0,9%	0,8%
Βέλγιο	Ολλανδία	35,40%	1,3%	1,0%
Κύπρος	—	—	2,9%	1,7%
Δανία	ΗΠΑ	42,10%	1,5%	1,3%
Φινλανδία	ΗΠΑ-Νορβηγία	25,6% - 15,7%	1,4%	1,5%
Γαλλία	ΗΠΑ	43,70%	2,5%	2,3%
Γερμανία	ΗΠΑ	61,40%	1,4%	1,3%
Ισλανδία	—	—	0,0%	0,0%
Ιρλανδία	Ηνωμένο Βασίλειο	55,60%	0,7%	0,5%
Ιταλία	ΗΠΑ-Γερμανία	46,4% - 31,4%	1,9%	1,6%
Λουξεμβούργο	—	—	0,7%	0,5%
Μάλτα	ΗΠΑ	57,20%	0,7%	0,6%
Ολλανδία	ΗΠΑ-Γερμανία	27,2% - 18,3%	1,5%	1,3%
Νορβηγία	Ισπανία-ΗΠΑ	49,17% - 32,6%	1,9%	1,5%
Πορτογαλία	Γερμανία-ΗΠΑ	32% - 25,9%	1,9%	1,9%
Ισπανία	Γερμανία	51,50%	1,6%	1,3%
Σουηδία	ΗΠΑ	47,70%	1,7%	1,2%
Ελβετία	ΗΠΑ	41,90%	1,0%	0,7%
Ηνωμένο Βασίλειο	ΗΠΑ	69,40%	2,2%	2,2%
Ελλάδα	Γερμανία-ΗΠΑ	43,9% - 28,5%	3,1%	2,6%

Ωκεανία**Διάγραμμα 3.15** Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Ωκεανία, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

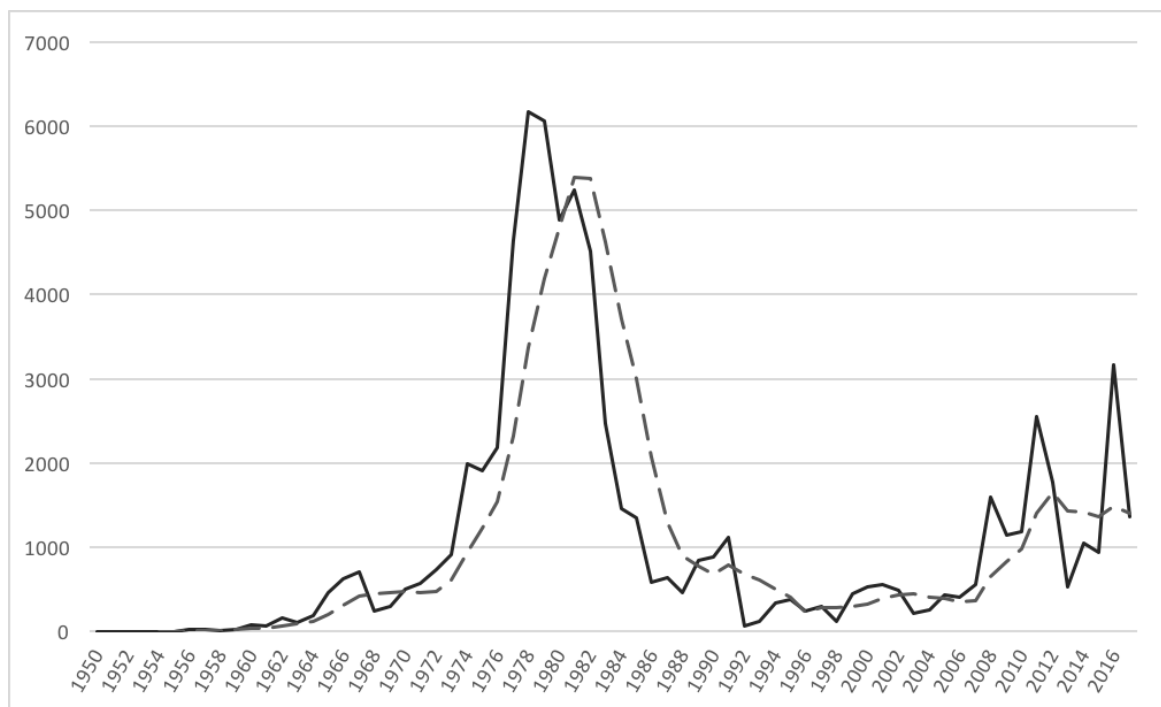
Η Ωκεανία είναι μια περιοχή η οποία δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πλευράς στρατιωτικών δαπανών αλλά και σε ότι έχει να κάνει με το εμπόριο οπλικών συστημάτων. Αναφερόμενοι στην περιοχή αυτή εννοούμε κυρίως την Αυστραλία αφού τα νησιά Φίτζι, η Παπούα - Νέα Γουινέα και η Νέα Ζηλανδία παρουσιάζουν μηδαμινές δαπάνες για την άμυνα. Εξάλλου η θέση τους στον χάρτη είναι τέτοια που συνιστά ιδιαίτερης θωράκισης της άμυνα τους από κάποια εξωτερική απειλή. Η Αυστραλία από την άλλη έχει αξιοσημείωτες εξοπλιστικές δαπάνες, με σημαντικά ποσά να προορίζονται στο εμπόριο συμβατικών όπλων. Την τελευταία εικοσαετία παρατηρούμε μια διαρκή ανοδική πορεία στις εισαγωγές όπλων στην ζώνη της Ωκεανίας που οφείλονται κατά κόρον στην Αυστραλία. Όπως ήταν αναμενόμενο το σύνολο των οπλικών συστημάτων που προμηθεύεται η Αυστραλία είναι από χώρες του δυτικού κόσμου με επικρατέστερη τις ΗΠΑ που την τελευταία δεκαετία κατείχαν το 68,8% του συνόλου των αγορών της, με δεύτερη την Ισπανία με 17%. Τέλος, το μέσο ποσοστό που δαπανά για στρατιωτικούς σκοπούς σε σχέση με το ΑΕΠ της κυμαίνεται σε φυσιολογικά επίπεδα.

Πίνακας 3.8

Ωκεανία			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Αυστραλία	ΗΠΑ	68,80%	1,9%	1,8%
Φίτζι	—	—	1,6%	1,4%
Νέα Ζηλανδία	ΗΠΑ	30,50%	1,5%	1,2%
Παπούα Νέα Γουινέα	—	—	0,9%	0,6%

Βόρεια Αφρική

Διάγραμμα 3.16 Εισαγωγές οπλικών συστημάτων στην Βόρεια Αφρική, 1950-2016

Πηγή: SIPRI

Η επόμενη περιοχή που εξετάζουμε είναι αυτή της Βόρειας Αφρικής ή περιοχής του Μαγκρεμπ όπως λέγεται στα Αραβικά. Οι χώρες στις οποίες θα αναφερθούμε είναι αυτές που ορίζει το SIPRI ως Βόρεια Αφρική και είναι το Μαρόκο, η Αλγερία, η Τυνησία και η Λιβύη. Το ενδιαφέρον για τη Βόρεια Αφρική αυξάνεται σημαντικά μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011, οι οποίες άρχισαν από την Τυνησία, επεκτάθηκαν σε πολλές άλλες αραβικές χώρες ανατρέποντας τις περιφερειακές ισορροπίες, όπως συνέβη και στη Λιβύη, από όπου απορρέουν μείζονες απειλές τόσο για την ίδια τη χώρα όσο και για τα γειτονικά υποσυστήματα. Η σημασία της Βορείου Αφρικής προκύπτει από δύο σημαντικούς

παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας είναι η θέση που κατέχει στη Μεσόγειο η ζώνη αυτή, το γεγονός δηλαδή ότι η Βόρεια Αφρική αποτελεί αναγκαίο πέρασμα από την Ευρώπη προς τη λεγόμενη Μαύρη Ήπειρο και αντιστρόφως, αλλά και ενδιάμεσο χώρο ανάμεσα στις δύο ηπείρους. Ο δεύτερος παράγοντας είναι η αλληλεπίδραση που υπάρχει ανάμεσα στις δύο ακτές της Μεσογείου, η οποία όχι μόνο παραμένει σημαντική, αλλά και αυξάνεται συνεχώς. Επομένως, κάθε αλλαγή στις περιφερειακές ισορροπίες ή πολύ περισσότερο, κάθε ανατροπή που σημειώνεται στη Βόρεια Αφρική επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα και την Ευρώπη. Τέλος, το γεγονός ότι δύο χώρες της περιοχής, η Αλγερία και η Λιβύη, έχουν πλούσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων, καθιστά τη Βόρεια Αφρική ιδιαίτερα σημαντική για την Ευρώπη, η οποία, για λόγους ενεργειακής ασφάλειας, προσπαθεί να διαφοροποιήσει τις πηγές από τις οποίες προμηθεύεται πετρέλαιο και φυσικό αέριο.

Οι εισαγωγές συμβατικών οπλικών συστημάτων παρουσιάζουν μια αλματώδη αύξηση την δεκαετία του 1970, οι οποίες στην πλειοψηφία τους ήταν από την Σοβιετική Ένωση. Εν συνεχεία παρουσιάζει κατακόρυφη πτώση μέχρι το 2006 οπότε αρχίζει πάλι να έχει ανοδικές τάσεις. Η Αλγερία ανέκαθεν είχε στενές εμπορικές σχέσεις στον τομέα των όπλων με την Σοβιετική Ένωση και πλέον με την Ρωσία η οποία κατέχει το 77,1% των εισαγωγών της την τελευταία δεκαετία. Στις υπόλοιπες τρεις χώρες παρατηρούμε μια καθολική επικράτηση χωρών δυτικής προέλευσης στον χώρο των εξοπλισμών, με τον Καναδά να κατέχει το 45,9% των εισαγωγών στην Λιβύη, τις ΗΠΑ και την Γαλλία το 40% και 33,5% αντίστοιχα στο Μαρόκο και τις ΗΠΑ επίσης το 85,9% στην Τυνησία. Στον Πίνακα 3.9 θα παρατηρήσουμε ότι εκτός της Τυνησίας οι υπόλοιπες τρεις δαπανούν σημαντικά ποσοστά του ΑΕΠ τους για στρατιωτικούς σκοπούς με τιμές που κυμαίνονται από 3,3% έως 4,6%. Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ότι οι χώρες της ‘αραβικής άνοιξης’, Τυνησία και Λιβύη, την τελευταία δεκαετία είχαν πολύ μικρό αριθμό εισαγωγών οπλικών συστημάτων, της τάξης των 240 και 280 εκατομμυρίων TIVs, ενώ Αλγερία και Μαρόκο είχα 11,3 και 4 δισ. TIVs αντίστοιχα.

Πίνακας 3.9

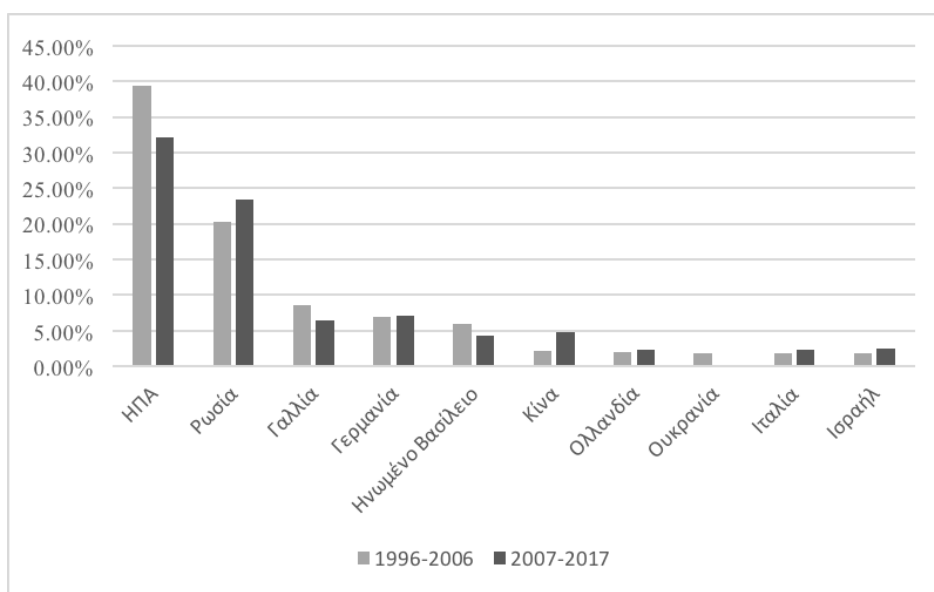
Βόρεια Αφρική			Στρατιωτικές Δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	
Χώρα	Κύρια Χώρα Εισαγωγής	Ποσοστό	Μέσος Όρος 1997-2006	Μέσος Όρος 2007-2017
Αλγερία	Ρωσία	77,10%	3,4%	4,6%
Λιβύη	Καναδάς	45,90%	2,8%	4,4%
Μαρόκο	ΗΠΑ-Γαλλία	40% - 33,5%	3,3%	3,3%
Τυνησία	ΗΠΑ	85,90%	1,7%	1,7%

3.2.2 Εξαγωγές Οπλικών Συστημάτων

Μελετώντας τώρα το διεθνές εμπόριο συμβατικών οπλικών συστημάτων από την άλλη σκοπιά, αυτή των εξαγωγών και των χωρών που κυριαρχούν ως πωλητές όπλων στην παγκόσμια αγορά, εξάγονται σημαντικές διαπιστώσεις και συμπεράσματα. Στον Πίνακα 2 του παραρτήματος παρατίθενται οι 50 μεγαλύτερες εξαγωγικές χώρες, ενώ στους Πίνακες 4,5 έχουμε τις 10 πιο ισχυρές εξαγωγικές χώρες για τις περιόδους 1996-2006 και 2007-2017 αντίστοιχα. Με μια πρώτη ματιά θα διαπιστώσουμε ότι οι εξαγωγές οπλικών συστημάτων την δεκαετία 2007-2017 παρουσίασε μια σημαντική αύξηση της τάξης του 18,1% σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία.

Οι ΗΠΑ έχουν τα ηνία στον χώρο αυτό διατηρώντας για την τρέχουσα δεκαετία (2007 - 2017) το 32,1% των παγκόσμιων εξαγωγών οπλικών συστημάτων, αλλά παρουσιάζοντας μια κάμψη σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία (1996 -2006) της τάξης του 18,3%, αφού κατείχε το 39,3% (Διάγραμμα 3.17). Δεύτερη στην κούρσα του εμπορίου όπλων είναι η Ρωσία με 23,4% των συνολικών πωλήσεων όπλων, παρουσιάζοντας μάλιστα αύξηση 15,3% συγκρινόμενο με την προηγούμενη δεκαετία. Οι χώρες της ζώνης της Ευρώπης διατηρούν επίσης ένα πολύ μεγάλο μερίδιο, αφού το 32,3% της παγκόσμιας αγοράς προέρχεται από χώρες αυτής. Η περίπτωση της Κίνας η οποία βρίσκεται στην πέμπτη θέση της παγκόσμιας κατάταξης χρήζει ιδιαίτερης μνείας, όχι τόσο για το μερίδιο της αγοράς που κατέχει (4,8%), αλλά για την τεράστια άνοδο που πέτυχε στον συγκεκριμένο τομέα του εμπορίου. Συγκεκριμένα παρουσίασε αύξηση που άγγιξε το 128,6%.

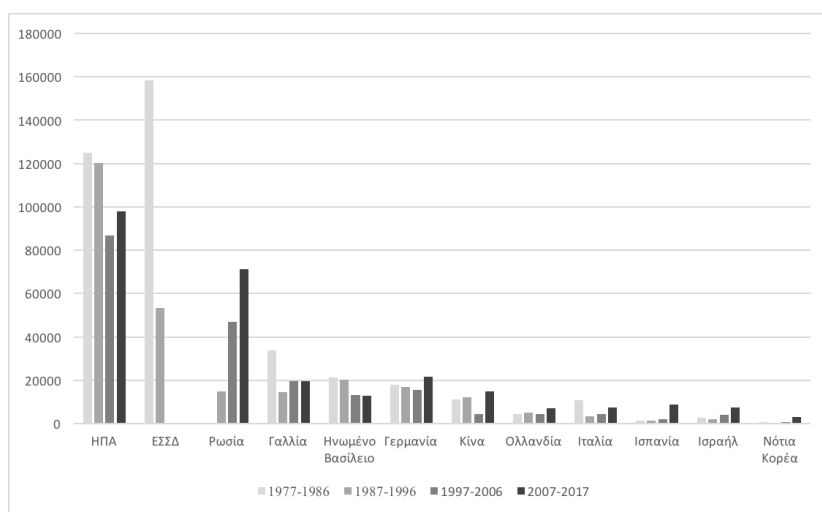
Διάγραμμα 3.17 Ποσοστό εξαγωγών επί συνόλου από τις 10 μεγαλύτερες χώρες-εξαγωγείς, 1996-2017

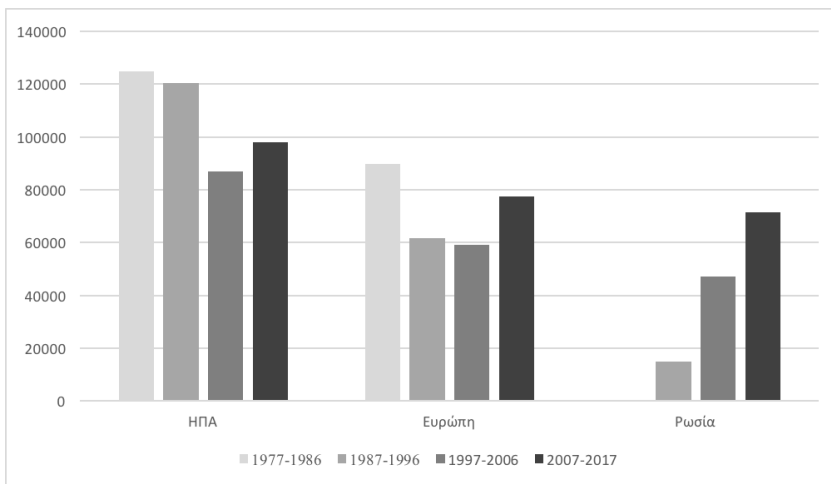
Πηγή: SIPRI

Στο Διάγραμμα 3.18 έχουμε τις εξαγωγές τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες από τις κυριότερες εξαγωγικές χώρες. Παρατηρούμε λοιπόν την προφανή κατακόρυφη πτώση και τον αφανισμό από το διεθνές εμπόριο όπλων της Σοβιετικής Ένωσης μετά την κατάρρευσή της, την σταθερή κυριαρχία των ΗΠΑ στον χώρο η οποία όμως φαίνεται να απειλείται από την ταχέως αναπτυσσόμενη Ρωσία. Στις Ευρωπαϊκές χώρες παρατηρούμε να υπάρχει μια σταθερότητα με μικρές διακυμάνσεις, ενώ αν δούμε τις εξαγωγές που πραγματοποιούνται από την Ευρώπη θεωρώντας την ως μια ενιαία μονάδα διαπιστώνουμε ότι ξεπερνούν αυτές της Ρωσίας.

Διάγραμμα 3.18 Εξαγωγές από τις μεγαλύτερες χώρες-εξαγωγείς, 1977-2017

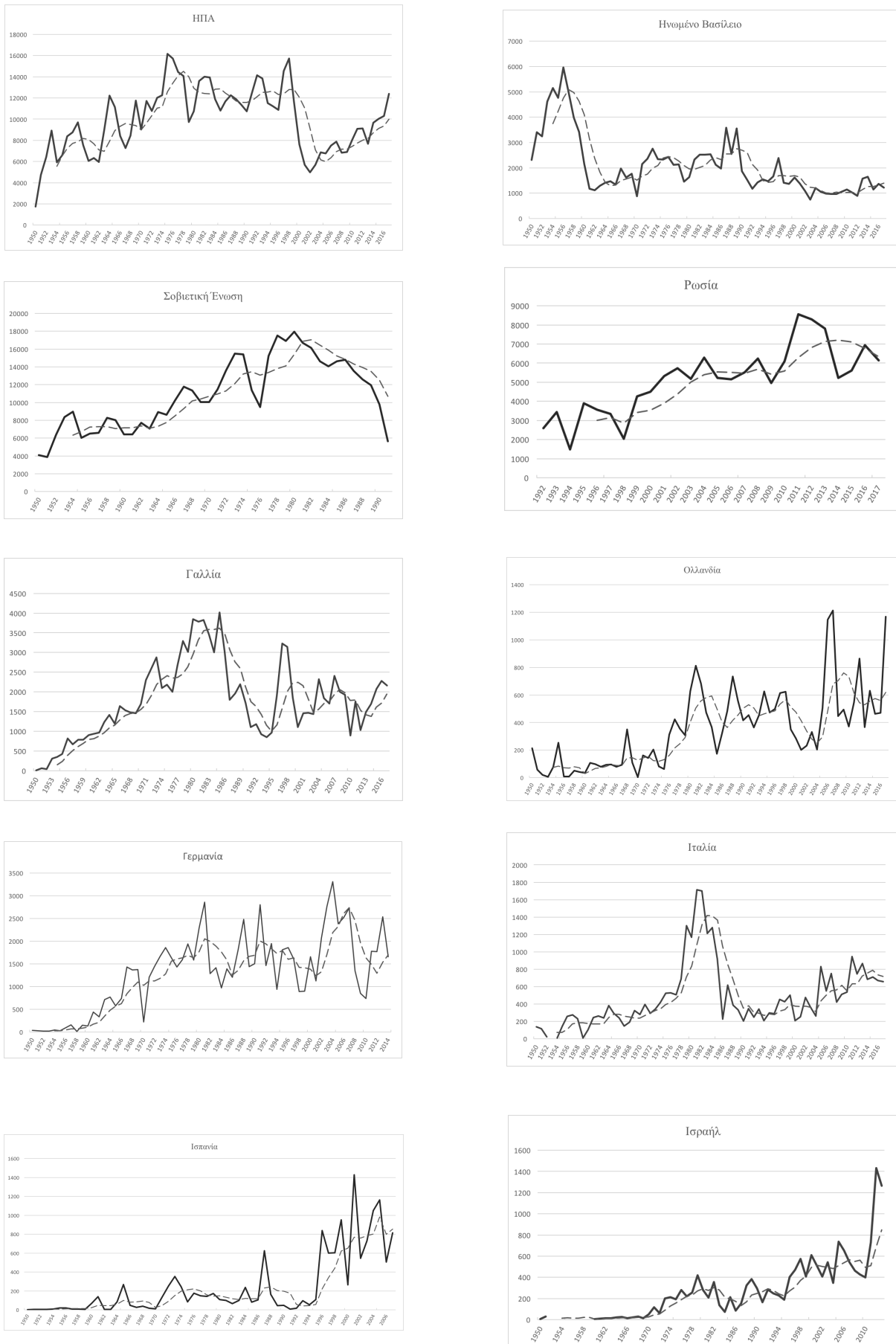
Πηγή: SIPRI

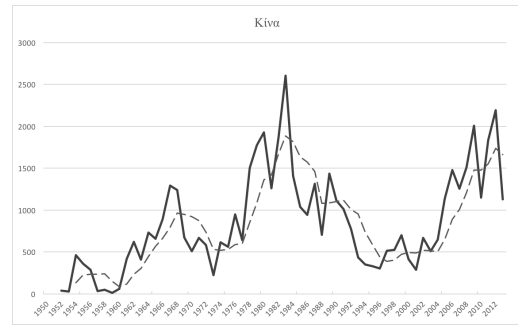
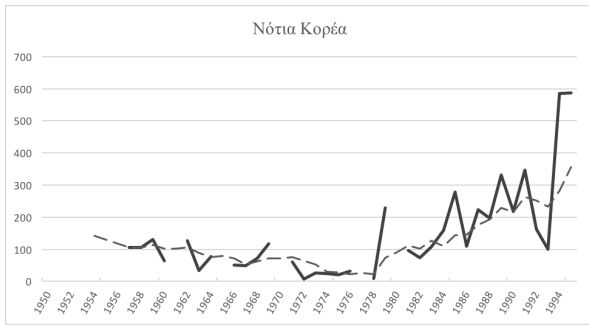

Ένα χαρακτηριστικό του εμπορίου συμβατικών οπλικών συστημάτων όσον αφορά τις χώρες προμηθευτές, είναι ο συγκεντρωτισμός που παρουσιάζει. Οι δέκα πρώτες χώρες κατέχουν το 88,2% των συνολικών εξαγωγών όπλων για την τρέχουσα δεκαετία (Πίνακας 5 παραρτήματος), ενώ οι 15 πρώτες το 94,8%. Επίσης, στις δέκα πρώτες χώρες της κατάταξης για την τελευταία δεκαετία, οι επτά είναι κράτη μέλη της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας

Διάγραμμα 3.19 Εξαγωγές οπλικών συστημάτων από τις 12 μεγαλύτερες χώρες-εξαγωγείς, 1950-2016

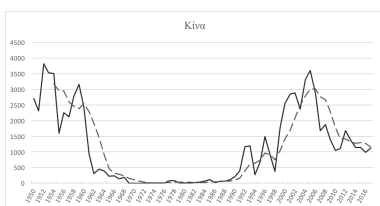
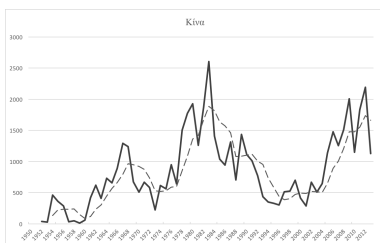
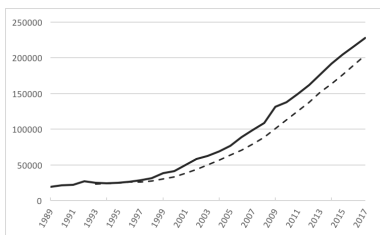

Πηγή: SIPRI

κατέχοντας το 57,5% των συνολικών πωλήσεων. Το ίδιο δεν συμβαίνει και στις χώρες εισαγωγείς αφού οι 10 πρώτες εισάγουν το 47,1% του συνολικού αριθμού εισαγωγών όπλων, ενώ οι 15 πρώτες το 59,1%.

Εξετάζοντας κάθε χώρα με σημαντικό αποτύπωμα στο διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων ως παραγωγός ξεχωριστά επιβεβαιώνονται όσα είδαμε και πιο πάνω. Αξίζει να σταθούμε στο γεγονός ότι η Σοβιετική Ένωση αρχίζει να φθίνει μια δεκαετία πριν την κατάρρευση της με σταθερή καθοδική τάση, αντανακλώντας πιθανόν την κατάσταση των οικονομιών των άλλων χωρών του ανατολικού μπλόκ οι οποίες ήταν και οι αγοραστές των

Διάγραμμα 3.20
Στρατιωτικές δαπάνες-Εξαγωγές-Εισαγωγές Όπλων της Κίνας

Πηγή: SIPRI

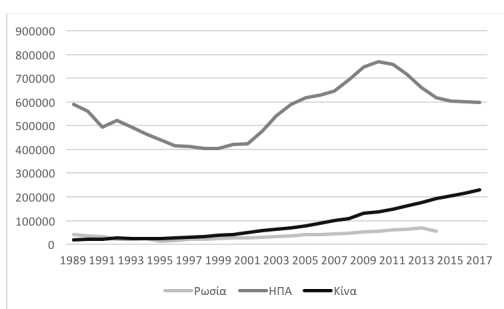
προϊόντων της αμυντικής βιομηχανίας της ΕΣΣΔ. Από την άλλη μεριά του ατλαντικού συνεχίζεται η εξαγωγική δραστηριότητα των ΗΠΑ και μετά το τέλος της διπολικής περιόδου, η οποία ωστόσο παρουσιάζει πρωτοφανή κάμψη στα τέλη της δεκαετίας του 1990, για πρώτη φορά στην ιστορία της, φθάνοντας σε επίπεδα εξαγωγικής δραστηριότητας ίδια με εκείνα του 1955.

Στο Ευρωπαϊκό χώρο όπως είδαμε υπάρχει μια σχετικά σταθερή κατάσταση με μικρές ανοδικές τάσεις για την Ολλανδία και την Ισπανία. Η Ρωσία έχει σταθερά αυξανόμενο μερίδιο στον τομέα του εμπορίου όπλων, ενώ άξιο παρατήρησης και μελλοντικής μελέτης είναι η πρόοδος που παρουσιάζει η Κίνα δεδομένου ότι φιλοδοξεί να είναι σε λίγα χρόνια η πιο ισχυρή οικονομία στην υφήλιο. Η Κίνα διαθέτει όλα τα εχέγγυα να πρωταγωνιστήσει στον χώρο του εμπορίου όπλων αφού διαθέτει τα απαιτούμε κεφάλαια, τον απαραίτητο κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, τις απαιτούμενες

βιομηχανικές υποδομές αλλά και το επιστημονικό προσωπικό για να πλαισιώσει ένα τέτοιο εγχείρημα.

Στην λίστα με τις 100 μεγαλύτερες εταιρείες παραγωγής αμυντικού υλικού και παροχής υπηρεσιών άμυνας (Πίνακας 7 παραρτήματος) το SIPRI δεν έχει συμπεριλάβει καμία Κινεζική εταιρεία, λόγω ελλειπών ή ανύπαρκτων στοιχείων που υπάρχουν για αυτές από το 2002 και έπειτα όπου γίνεται η συγκεκριμένη καταγραφή. Ωστόσο με βάση εκτιμήσεις που κάνει τρεις Κινεζικές εταιρείες θα μπορούσαν να βρίσκονται στην πρώτη δεκάδα της κατάταξης, ενώ άλλες επτά θα μπορούσαν να είναι στις 100 μεγαλύτερες παγκοσμίως. Εξάλλου παρατηρώντας τα Διαγράμματα 3.20 μπορούμε εύκολα να επιβεβαιώσουμε αυτή την εκτίμηση. Στο πρώτο διάγραμμα παρουσιάζονται οι στρατιωτικές δαπάνες της Κίνας, οι οποίες ακολουθώντας τους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας και διαθέτοντας σταθερά το 1,9% του ΑΕΠ για τον σκοπό αυτό, τα τελευταία 15 χρόνια έχουν τετραπλασιαστεί. Στα άλλα δύο διαγράμματα, όπου έχουμε τις εξαγωγές και τις εισαγωγές οπλικών συστημάτων, παρατηρούμε μια σημαντική αύξηση των εξαγωγών, συνοδευόμενη από μια ταυτόχρονη

Διάγραμμα 3.21 Στρατιωτικές Δαπάνες ΗΠΑ-Κίνας-Ρωσίας

Πηγή: SIPRI

πτώση των εισαγωγών στις αρχές της δεκαετίας του 2000 και συνεπικουρούμενο από την αλματώδη αύξηση των δαπανών άμυνας, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Κίνα διαθέτει σημαντική στρατιωτική βιομηχανία με την οποία καλύπτει τις δικές της ανάγκες αλλά παρουσιάζει και αξιοσημείωτη πρόοδο στον τομέα του εμπορίου οπλικών συστημάτων.

Όσον αφορά τις 100 μεγαλύτερες εταιρείες παραγωγής συμβατικών οπλικών συστημάτων, η μερίδα του λέοντος ανήκει στις ΗΠΑ με 42 εταιρίες να έχουν την βάση τους σε αυτή, κατέχοντας το 57% των συνολικών πωλήσεων για το έτος 2017. Αμερικανικές και δυτικοευρωπαϊκές εταιρείες είναι 66 στο σύνολό τους, ενώ αριθμούν το 81% των συνολικών πωλήσεων όπλων και οι Ρωσικές εταιρείες ανέβηκαν στην δεύτερη θέση της παγκόσμιας κατάταξης κατέχοντας το 9,5% των πωλήσεων, ξεπερνώντας το για πολλά χρόνια δεύτερο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι πωλήσεις των 10 μεγαλύτερων εταιρειών έφτασαν τα 198,2 δισ. \$ το έτος 2017, το οποίο είναι το 50% του συνόλου των 100 πρώτων, γεγονός που καταδεικνύει μια ιδιαίτερη μεγάλη συγκέντρωση της αγοράς τόσο σε συγκεκριμένα κράτη αλλά και σε λίγες εταιρείες. Η Lockheed Matrin, η οποία είναι με διαφορά η μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής αμυντικού υλικού στην υφήλιο, το

2017 είχε 44,9 δισ. \$ πωλήσεις (11,3% των συνολικών πωλήσεων), ενώ την ίδια χρονική περίοδο η δεύτερη χώρα σε πωλήσεις Ρωσία έφτασε τα 37,7 δισ. \$.

Ανακεφαλαιώνοντας, ο τομέας των εξαγωγών στο διεθνές εμπόριο συμβατικών οπλικών συστημάτων χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο συγκεντρωτισμό τόσο σε επίπεδο χωρών όσο και σε επίπεδο εταιρειών. ΗΠΑ και Ρωσία έχουν τα σκίπτρα της κούρσας, χωρίς ωστόσο να έχουμε ακριβή στοιχεία για την Κίνα και τις εταιρείες που εδρεύουν σε αυτή.

3.2.3 Αποτελέσματα

Συνοψίζοντας τα ευρήματα που εντόπισα διεξάγοντας την ανωτέρω μελέτη που αφορά το εμπόριο συμβατικών οπλικών συστημάτων στην περιοχή της Ευρώπης - Ασίας - Ωκεανίας - Βόρειας Αφρικής έχουμε τα παρακάτω:

- Παρατηρείται έντονη αύξηση των εισαγωγών οπλικών συστημάτων στην Μέση Ανατολή, η οποία οφείλεται κυρίως στις εισαγωγές της Σαουδικής Αραβίας και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων.
- Η Σαουδική Αραβία είναι η 2η χώρα σε εισαγωγές όπλων την τελευταία δεκαετία πίσω από την Ινδία, ενώ το 2017 ήταν στην 1η θέση της κατάταξης, καταδεικνύοντας ότι πιθανόν αυτός να είναι ένας μηχανισμός "εξαγοράς" διπλωματικής και πολιτικής εύνοιας από τις χώρες που εξάγουν προς αυτήν μεγάλες ποσότητες όπλων.
- Στην Μέση Ανατολή παρατηρούνται οι μεγαλύτερες αμυντικές δαπάνες παγκοσμίως, εκφρασμένα ως ποσοστό του ΑΕΠ της κάθε χώρας. Το Ομάν με 12%, η Σαουδική Αραβία με 9,3%, το Ισραήλ με 6,0% είναι τα τρία υψηλότερα, ενώ οι 11 από τις 15 χώρες της περιοχής αυτής παρουσιάζουν ποσοστό πάνω από 3%.
- Στην Βόρεια Αφρική επίσης παρατηρούνται υψηλά ποσοστά στρατιωτικών δαπανών. Η Αλγερία δαπανά το 4,6% του ΑΕΠ της, ενώ η Λιβύη το 4,4%.
- Η παρουσία των ΗΠΑ στην Ινδική αγορά, η οποία από 0,7% επί των συνολικών εισαγωγών όπλων που είχε την δεκαετία 1996-2006, αυξήθηκε σε 8,9% την τρέχουσα δεκαετία.
- Οι αυξητικές τάσεις στις αγορές οπλικών συστημάτων που παρουσιάζουν η Ινδία και το Πακιστάν παραπέμπουν σε έναν διαρκή εξοπλιστικό ανταγωνισμό.
- Η Κίνα παρουσιάζει μείωση στις εισαγωγές της, αλλά η διαρκώς διογκούμενη οικονομία της, οι συνεχώς αυξανόμενες αμυντικές της δαπάνες, σε συνδυασμό με την αυξημένη εξαγωγική της δραστηριότητα στον τομέα των συστημάτων άμυνας (Διάγραμμα 3.20), συνηγορούν στην ύπαρξη μιας καλά οργανωμένης και αρκετά μεγάλης αμυντικής βιομηχανίας, για την οποία ωστόσο δεν υπάρχουν στοιχεία δημοσιοποιημένα.
- Στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη παρατηρούνται εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα στρατιωτικών δαπανών εκφρασμένα ως ποσοστό του ΑΕΠ, με την Γαλλία να έχει την υψηλότερη τιμή με 2,3%.
- Στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη οι εισαγωγές οπλικών συστημάτων παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαμηλές τιμές επηρεασμένες πιθανόν από την αναπτυσσόμενη εγχώρια αμυντική

βιομηχανία, ενώ στην Ανατολική Ευρώπη οι εισαγωγές παρουσιάζουν σταθερή ανοδική τάση.

• Οι ΗΠΑ (Πίνακας 3.10 - Σχήμα 3.1) είναι κύρια χώρα προμηθειών υλικού αμυντικού ενδιαφέροντος σε:

- Μέση Ανατολή
- Ανατολική Ασία
- Ωκεανία
- Βόρεια Αφρική
- Δυτική Ευρώπη

• Η Ρωσία είναι κυρίαρχη σε:

- Κεντρική και Νότια Ασία
- Ανατολική Ευρώπη
- Κίνα

• Επίσης οι ΗΠΑ επικρατούν στην αγορά του Αφγανιστάν, ενώ έχουν παρουσία σε Πακιστάν και Ινδία. Στην Κεντρική αλλά και σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, όπου η πλειονότητα των κρατών είναι μέλη της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, όπως ήταν αναμενόμενο οι προμήθειες οπλικών συστημάτων προέρχονται και από άλλα κράτη μέλη του NATO

• Στις εξαγωγές οπλικών συστημάτων έχουμε τα εξής:

• Την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ, η οποία μάλιστα εμφανίζει και αυξητικές τάσεις

• Την σημαντική πρόοδο και άνοδο της Ρωσίας

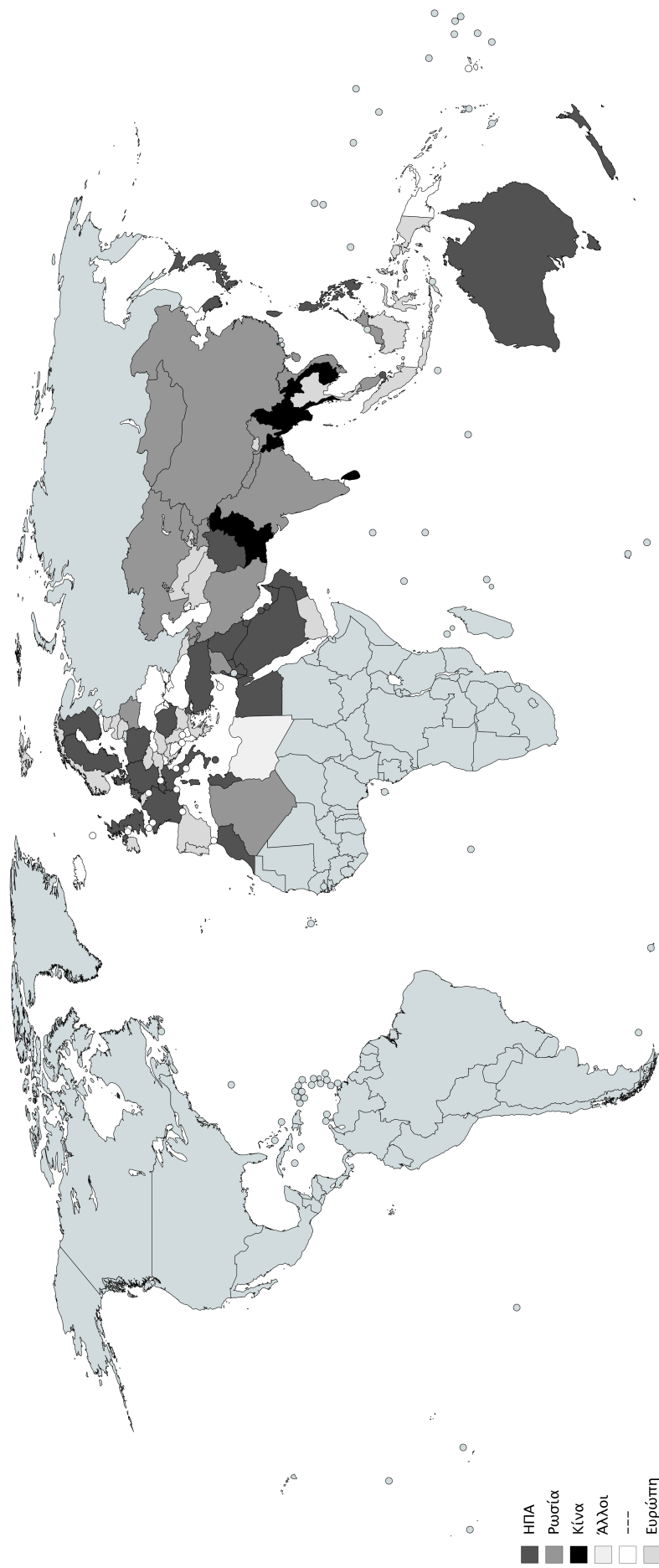
• Η Ευρώπη ως μια ενιαία μονάδα είναι δεύτερη στις εξαγωγές αμυντικού υλικού μετά τις ΗΠΑ

• Παρατηρείται ένας σημαντικός συγκεντρωτισμός της αγοράς οπλικών συστημάτων και παροχή αμυντικών υπηρεσιών, τόσο σε επίπεδο κρατών αλλά και σε επίπεδο εταιρειών, αφού ένας μικρός αριθμός των μεν και των δε συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς.

Πίνακας 3.10 Κύριοι εξαγωγείς συμβατικών οπλικών συστημάτων στην Ζώνη Ευρώπης-Ασίας-Ωκεανίας-Βόρεια Αφρική

Χώρα	Μέση Ανατολή		Κεντρική και Νότια Ασία		Ανατολική Ασία		Νοτιοανατολική Ασία		Βόρεια Αφρική	
	Κύρια χώρα εξαγωγής	Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής	Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής	Χώρα	Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής	Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής
Μπαχρέιν	ΗΠΑ	Αφγανιστάν	ΗΠΑ-Ρωσία	Κίνα	Ρωσία	Μπουρνά	Κύρια χώρα εξαγωγής	Αλγερία	Ρωσία	Κύρια χώρα εξαγωγής
Αίγυπτος	ΗΠΑ-Ρωσία	Καζακιστάν	Ρωσία	Ιαπωνία	ΗΠΑ	Καμπότζη	Γερμανία	Λιβύη	Καναδάς	
Ιράν	Ρωσία	Πακιστάν	Κίνα-ΗΠΑ	Μογγολία	Ρωσία	Ινδονησία	Ολλανδία-Ρωσία	Μαρόκο	ΗΠΑ-Γαλλία	
Ισραήλ	ΗΠΑ	Τουρκμενιστάν	Τουρκία	Βόρεια Κορέα		Λάος	Κίνα-Ρωσία	Τунισία	ΗΠΑ	
Ιορδανία	ΗΠΑ	Ουζμπεκιστάν	Γαλλία	Νότια Κορέα	ΗΠΑ	Μαλαισία	Ρωσία-Γερμανία			
Κουβέιτ	ΗΠΑ-Ολλανδία	Ινδία	Ρωσία-ΗΠΑ	Ταϊβάν	ΗΠΑ	Μιανμάρ	Κίνα-Ρωσία			
Κουβέιτ	ΗΠΑ	Κιργιστάν	Ρωσία			Φιλιππίνες	ΗΠΑ			
Λίβανος	ΗΠΑ	Τατζικιστάν	Ρωσία			Σιγκαπούρη	ΗΠΑ			
Ομάν	ΗΠΑ	Μπαγκλάντες	Κίνα-Ρωσία			Ταϊλάνδη	Ουκρανία-Σουηδία			
Κατάρ	ΗΠΑ	Νεπάλ	Ρωσία-Ινδία			Ανατολικό Τιμόρ	Κίνα			
Σαουδική Αραβία	ΗΠΑ	Σρι Λάνκα	Κίνα			Βιετνάμ	Ρωσία			
Συρία	Ρωσία									
Τουρκία	ΗΠΑ									
ΗΑΕ	ΗΠΑ									
Υεμένη	Λευκορωσία									
Ωκεανία			Κεντρική Ευρώπη		Δυτική Ευρώπη		Ανατολική Ευρώπη			
Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής	Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής	Χώρα	Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής	Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής	Χώρα	Κύρια χώρα εξαγωγής
Αυστραλία	ΗΠΑ	Αλβανία	—	Αυστρία	Αρμενία	Γερμανία	Αρμενία	Ρωσία	Ρωσία	Ρωσία
Φιτζί	—	Βοσνία-Ερζεγοβίνη	—	Βέλγιο	Βέλγιο	Ολλανδία	Αζερμπαϊτζάν	Ρωσία-Ισραήλ	Ουκρανία	
Νέα Ζηλανδία	ΗΠΑ	Βουλγαρία	Βέλγιο	Κύπρος	Κύπρος	—	Γεωργία	Ουκρανία		
Παπούα Νέα Γουινέα	—	Κροατία	Φινλανδία-Ρωσία	Λατвия	Λατвия	ΗΠΑ	Λευκορωσία	Ρωσία		
		Τσεχία	Ευρώπη	Φινλανδία	Φινλανδία	ΗΠΑ-Νορβηγία	Μολδαβία	—		
		Εσθονία	Ευρώπη	Γαλλία	Γαλλία	ΗΠΑ	Ρωσία	**Ουκρανία		
		Ουγγαρία	Σουηδία	Γερμανία	Γερμανία	ΗΠΑ	Ουκρανία			
		Κόσοβο	—	Ισλανδία	Ισλανδία	—				
		Λετονία	Ολλανδία	Ιρλανδία	Ιρλανδία	Ηνωμένο Βασίλειο				
		Λιθουανία	Ευρώπη	Ιταλία	Ιταλία	ΗΠΑ-Γερμανία				
		ΠΓΔΜ	—	Λουξεμβούργο	Λουξεμβούργο	—				
		Πολωνία	ΗΠΑ-Ευρώπη	Μάλτα	Μάλτα	ΗΠΑ				
		Ρουμανία	ΗΠΑ-Ευρώπη	Ολλανδία	Ολλανδία	ΗΠΑ-Γερμανία				
		Σερβία	Ρωσία	Νορβηγία	Νορβηγία	Ισπανία-ΗΠΑ				
		Σλοβακία	—	Πορτογαλία	Πορτογαλία	Γερμανία-ΗΠΑ				
		Σλοβενία	—	Ισπανία	Ισπανία	Γερμανία				
				Σουηδία	Σουηδία	ΗΠΑ				
				Ελλάδα	Ελλάδα	Γερμανία-ΗΠΑ				
				Ελβετία	Ελβετία	ΗΠΑ				
				Ηνωμένο Βασίλειο	Ηνωμένο Βασίλειο	ΗΠΑ				

Σχήμα 3.1 Κύριες χώρες εξαγωγής συμβατικών οπλικών συστημάτων στην Ζώνη Ευρώπης-Ασίας-Ωκεανίας-Βόρειας Αφρικής

Created with mapchart.net ©

Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Η εργασία αυτή παρουσιάζει την διάρθρωση του διεθνούς εμπορίου συμβατικών οπλικών συστημάτων στην περιοχή της Ευρώπης - Ασίας - Ωκεανίας - Βόρειας Αφρικής για το χρονικό διάστημα της τελευταίας δεκαετίας. Το ιδιαίτερο γεωπολιτικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει η περιοχή, οι πολυάριθμες ένοπλες συγκρούσεις που έλαβαν χώρα και εξακολουθούν να υφίστανται, οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι που έχουν καταγραφεί στο ιστορικό της, το έντονο ενεργειακό στίγμα που κατέχει, καθώς επίσης η παρουσία σε αυτή των κυρίαρχων δρώντων της διεθνούς πολιτικής, οικονομικής και διπλωματικής σκηνής, αποτέλεσαν για μένα κίνητρα ώστε να επιλέξω την συγκεκριμένη περιοχή.

Ένα σημαντικό κομμάτι της εργασίας, πέρα από την αρχική σύντομη ιστορική αναδρομή και την συνοπτική αποτύπωση του διεθνούς εμπορίου όπλων σήμερα, αναφέρεται στους παράγοντες που επηρεάζουν την εκτέλεση εμπορικών συναλλαγών αυτού του τύπου. Συμμαχίες, ανταγωνισμοί, διεθνής ασφάλεια, κυρώσεις, παγκοσμιοποίηση, πολίτευμα και πετρελαϊκή αγορά είναι τομείς που επιδρούν άμεσα ή έμμεσα στην σύναψη εμπορικών σχέσεων που αφορούν αμυντικό υλικό. Επίσης, έγινε αναφορά στην αμυντική βιομηχανία όπως και στην επίδραση των αμυντικών δαπανών σε εισαγωγές και εξαγωγές οπλικών συστημάτων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας οδηγούν σε πολύτιμα συμπεράσματα, όπως επίσης δημιουργούν σκέψεις και προϋποθέσεις για περαιτέρω μελέτη. Συνολικά λοιπόν παρατηρούμε ότι στον συγκεκριμένο εμπορικό τομέα υπάρχει ιδιαίτερος συγκεντρωτισμός της αγοράς τόσο σε επίπεδο κρατών όσο και σε επίπεδο εταιρειών παραγωγής αμυντικού υλικού, παρόλο που η αγορά από την πλευρά των παρόχων εμφανίζεται συνεχώς να διευρύνεται, αν ρίξουμε μια ματιά από το πέρας του Β΄ ΠΠ έως σήμερα. Η περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας αποτελεί τον κύριο πόλο έλξης των προμηθευτών πολεμικού υλικού, κατέχοντας αρκετές πρωτιές στους δείκτες μέτρησης της προσπάθειας τόνωσης της αμυντικής τους ικανότητας. Οι ΗΠΑ και οι εταιρείες Αμερικανικών συμφερόντων κυριαρχούν στο εμπόριο οπλικών συστημάτων. Σημαντική είναι η άνοδος της Ρωσίας αλλά εξίσου αξιοσημείωτη φαίνεται να είναι και η παρουσία της Κίνας χωρίς ωστόσο να έχουμε επαρκή δεδομένα που να το αποδεικνύουν.

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια να μελετηθεί σε βάθος ο τομέας του διεθνούς εμπορίου συμβατικών οπλικών συστημάτων στην περιοχή ενδιαφέροντος και να μπου οι βάσεις για περαιτέρω μελέτη και εμβάθυνση. Από την στιγμή που βασικοί μου

προβληματισμοί και ερωτήματα έχουν απαντηθεί στην παρούσα εργασία, μελλοντική ερευνητική προσπάθεια μπορεί να εστιάσει σε μια συγκεκριμένη υποπεριοχή όπως για παράδειγμα τη Μέση Ανατολή ή την Κεντρική Ασία, με σκοπό να γίνει μια ποιοτική ανάλυση των οπλικών συστημάτων που εισάγονται σε αυτές, καθώς και πώς αυτά επιδρούν ως καταλύτης για την εξασφάλιση της περιφερειακής ασφάλειας και ειρήνης.

Βιβλιογραφία

- Akerman A. and Larsson A. (2014). The global arms trade network 1950–2007, *Journal of Comparative Economics*, 42, 535–551.
- Albalade D., Bel G. and Elias F. (2012). Institutional Determinants of Military Spending, *Journal of Comparative Economics*, 40, 279–290.
- Anderton C. (1995). Economics of Arms Trade, *In Handbook of Defense Economics*, 1, 523–561, Elsevier.
- Ball N. (1988). Security and Economy in the Third World, *Princeton University Press*, Princeton, NJ.
- Bitzinger R. A. and Lin C.-P. (1994). The Defense Budget of the People's Republic of China, *Defense Budget Project*, Washington, DC.
- Bove V. and Brauner J. (2016). The Demand for Military Expenditure in Authoritarian Regimes, *Defence and Peace Economics*, 27 (5), 609–625.
- Bove V. and Nisticò R. (2014). Coups D'état and Defense Spending: A Counterfactual Analysis, *Public Choice*, 161 (3–4), 321–344.
- Bove V., Efthymoulou G. and Navas A. (2016). Political Cycles in Public Expenditure: Butter Vs Guns, *Journal of Comparative Economics*, doi:10.1016/j.jce.2016.03.004.
- Brauner J. (2012). Military Spending and Democratisation, *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 18 (3), 1–17.
- Brito D. L. and Intriligator M. D. (1995). Arms Races and Proliferation, *In Handbook of Defense Economics*, 1, 109–164.
- Brzoska M. (2004). The Economics of Arms Imports after the End of the Cold War, *Defence and Peace Economics*, 15 (2), 111–123.
- Brzoska M. (1995). World Military Expenditures, *In Handbook of Defense Economics*, 1, 45–67, Elsevier.
- Child S. J. (2012). Small world, big guns: globalization, interstate security networks and conventional weapons imports, *Defense & Security Analysis*, 28 (5), 343–359, Routledge.
- Craft C. and Smaldone J. P. (2002). The Arms Trade and the Incidence of Political Violence in Sub-Saharan Africa, 1967–97, *Journal of Peace Research*, 39 (6), 693–710.
- Dudley L. and Montmarquette C. (1981). The Demand for Military Expenditures: An International Comparison, *Public Choice*, 37 (5), 31.
- Dunne J. P. and Perlo-Freeman S. (2003). The Demand for Military Spending in Developing Countries: A Dynamic Panel Analysis, *Defence and Peace Economics*, 14 (6), 461–474.
- Dunne J. P., Perlo-Freeman S. and Smith R. P. (2008). The Demand For Military Expenditure In Developing Countries: Hostility Versus Capability, *Defence and Peace Economics*, 19 (4), 293–302.
- Filiz Y., Bülent G., Ensar Y. And Şennur S. (2014). The Determinants of Arms Production, *Defence and Peace Economics*, 25 (2), 205–211.
- Fordham B. O. and Walker T. C. (2005). Kantian Liberalism, Regime Type, and Military Resource Allocation: Do Democracies Spend Less, *International Studies Quarterly*, 49, 141–157.
- García-Alonso M. and Levine P. (2007). Arms trade and arms races: A strategic analysis, *Handbook of Defense Economics*, 2.
- Markusen A. and DiGiovanna S. (2003). From defense to development?, *International Perspectives on Realizing the Peace Dividend*, 1–14, Routledge.
- Markusen A. (2004). Arms trade as illiberal trade, *Arms Trade and Economic Development*, 66–88, Routledge.
- Mintz A. (1988). Electoral Cycles and Defense Spending: A Comparison of Israel and the United States, *Comparative Political Studies*, 21 (3), 368–381.
- Murdoch J. (1995). Military Alliances: Theory and Empirics, *In Handbook of Defense Economics*, 1, 89–108, Elsevier.
- Nordhaus W., Oneal J. R., and Russett B. (2012). The Effects of the International Security Environment on National Military Expenditures: A Multicountry Study, *International Organization*, 66 (3), 491–513.
- Olimat M. (2015). China and the Middle East: From Silk Road to Arab Spring, 1st ed. New York: Routledge.
- Olson M. and Zeckhauser R. (1966). An Economic Theory of Alliances, *The Review of Economics and Statistics*, 48 (3), 266–279.

- Pamp O. and Thurner P. W. (2017). Trading Arms and the Demand for Military Expenditures: Empirical Explorations Using New SIPRI-Data, *Defence and Peace Economics*, 28 (4), 457-472.
- Perkins R. and Neumayer E. (2002). The organized hypocrisy of foreign policy: human rights, democracy and western arms sales, *Geoforum* 89, 247–256.
- Persson T. and Tabellini G. (2000). Political Economics. Explaining Economic Policy, The MIT Press, Cambridge.
- Richardson L. F. and Rashevsky N. (1960). Arms and Insecurity; a Mathematical Study of the Causes and Origins of War, Pittsburgh, PA: Boxwood Press.
- Smith R. P. (1980). The Demand for Military Expenditure, *The Economic Journal*, 90 (360), 811–820.
- Smith R. P. (1995). The Demand for Military Expenditure, *In Handbook of Defense Economics*, 1, 69–87, Elsevier.
- Töngür U. and Hsu S. (2013). Military Expenditures and Political Regimes: An Analysis Using Global Data, 1963–2001, *ERC Working Papers in Economics*, 13/07, Ankara.
- Tsai M.-Y. (2003). From Adversaries to Partners?: Chinese and Russian Military Cooperation after the Cold War, *Perspectives on the Twentieth Century*, Westport, CT: Praeger.
- Wallace M. D. (1979). Arms Races and Escalation – Some New Evidence, *Journal of Conflict Resolution*, 23 (1), 3–16.
- Κόλλιας X. (2017). *Οικονομική της Άμυνας*, Τουρικής, Αθήνα, 2017, σελ. 341-358.

Παράρτημα

Πίνακας 1. Χώρες ανά περιοχή

Ασία				Ωκεανία
Μέση Ανατολή	Κεντρική και Νότια Ασία	Ανατολική Ασία	Νοτιοανατολική Ασία	
Μπαχρέιν	Αφγανιστάν	Κίνα	Μπρουνέι	Αυστραλία
Αίγυπτος	Καζακστάν	Ιαπωνία	Καμπότζη	Φίτζι
Ιράν	Πακιστάν	Μογγολία	Ινδονησία	Νέα Ζηλανδία
Ιράκ	Τουρκμενιστάν	Βόρεια Κορέα	Λάος	Παπούα Νέα Γουινέα
Ισραήλ	Ουζμπεκιστάν	Νότια Κορέα	Μαλαισία	
Ιορδανία	Ινδία	Ταϊβάν	Μιανμάρ	
Κουβέιτ	Κιργιστάν		Φιλιππίνες	
Λίβανος	Τατζικιστάν		Σιγκαπούρη	
Ομάν	Μπαγκλάντες		Ταϊλάνδη	
Κατάρ	Νεπάλ		Ανατολικό Τιμόρ	
Σαουδική Αραβία	Σρι Λάνκα		Βιετνάμ	
Συρία				
Τουρκία				
ΗΑΕ				
Υεμένη				
		Ευρώπη		
	Βόρεια Αφρική	Κεντρική Ευρώπη	Δυτική Ευρώπη	Ανατολική Ευρώπη
	Αλγερία	Αλβανία	Αυστρία	Αρμενία
	Λιβύη	Βοσνία-Ερζεγοβίνη	Βέλγιο	Αζερμπαϊτζάν
	Μαρόκο	Βουλγαρία	Κύπρος	Γεωργία
	Τυνησία	Κροατία	Δανία	Λευκορωσία
		Τσεχία	Φινλανδία	Μολδαβία
		Εσθονία	Γαλλία	Ρωσία
		Ουγγαρία	Γερμανία	Ουκρανία
		Κόσοβο	Ισλανδία	
		Λετονία	Ιρλανδία	
		Λιθουανία	Ιταλία	
		ΠΓΔΜ	Λουξεμβούργο	
		Πολωνία	Μάλτα	
		Ρουμανία	Ολλανδία	
		Σερβία	Νορβηγία	
		Σλοβακία	Πορτογαλία	
		Σλοβενία	Ισπανία	
		Μαυροβούνιο	Σουηδία	
			Ελβετία	
			Ηνωμένο Βασίλειο	
			Ελλάδα	

Πίνακας 2. Εξαγωγές όπλων από τους 50 μεγαλύτερους εξαγωγείς, 2007-2017

Κατάταξη 2007-2017	Κατάταξη 2006-2016	Πωλητής	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2007- 2017
1	1	ΗΠΑ	7866	6828	6912	8063	9087	9122	7660	9656	10048	10304	12394	97940
2	2	Ρωσία	5528	6232	4969	6091	8568	8283	7805	5224	5608	6937	6148	71393
3	3	Γερμανία	3310	2380	2521	2725	1351	847	738	1774	1769	2535	1653	21604
4	4	Γαλλία	2410	2007	1929	897	1758	1035	1492	1697	2077	2278	2162	19742
5	5	Κίνα	510	649	1140	1479	1253	1509	2006	1152	1832	2192	1131	14854
6	6	Ηνωμένο Βασίλειο	974	967	1050	1151	1025	899	1580	1645	1149	1365	1214	13018
7	7	Ισπανία	601	602	951	263	1429	546	728	1050	1163	507	814	8652
8	11	Ισραήλ	544	349	737	655	541	461	426	399	727	1433	1263	7537
9	8	Ιταλία	749	422	512	537	944	747	867	683	711	670	660	7502
10	9	Ολλανδία	1213	446	495	371	546	863	367	631	464	471	1167	7035
11	10	Ουκρανία	631	388	414	479	569	1487	655	651	400	535	240	6449
12	12	Σουηδία	334	452	407	657	692	476	386	335	184	267	83	4273
13	15	Νότια Κορέα	279	109	224	197	331	218	347	163	101	585	587	3142
14	13	Ελβετία	301	458	228	241	326	229	174	339	437	186	186	3104
15	14	Καναδάς	333	238	186	244	321	339	262	247	356	144	87	2756
16	17	Τουρκία	66	111	63	72	86	143	156	165	288	311	244	1706
17	16	Νορβηγία	65	118	155	159	151	172	175	164	240	150	134	1681
18	19	Λευκορωσία	6	224	41	159	96	65	268	68	142	152	23	1243
19	18	Νότια Αφρική	126	139	103	235	71	182	96	64	58	65	74	1213
20	21	Αυστραλία	18	25	80	115	143	45	54	97	87	134	97	894
21	24	Ουζμπεκιστάν			209	209	209				34	68		729
22	22	Φινλανδία	77	79	51	60	40	102	75	91	23	66	58	722
23	23	Βέλγιο	19	217	243	9	111	22	55	10	12	7	12	718
24	25	Βραζιλία	53	92	43	151	31	33	40	42	41	111	45	681
25	26	Τσεχία	32	32	23	5	11	8	41	27	138	133	110	560
26	20	Πολωνία	163	73	75	28	8	24	142	24	11	4	3	556
27	29	Ιορδανία	13	13	28	117		21	25	114	8	17	77	433
28	31	Πορτογαλία		99	46		0	0		18	7	172	56	398
29	30	ΗΑΕ	3	1	34	39	3		33	30	112	73	72	398
30	27	Αυστρία	100	15	42	48	51	24	29	15	10	15	22	371
31	28	Ιράν		43	45	45	86	21	12	47	15	5	10	327
32	34	Ινδία	23	15	27	5	3		14	36	42	42	56	262
33	32	Ρουμανία	32		2	1	0	108	108					251
34	33	Σιγκαπούρη			31	24	13	76	1	2	48	47		242
35	35	Βουλγαρία	9	4	16	4	2	13	21	14	70	61		213
36	42	Ινδονησία		1			8					94	102	205
37	38	Δανία	6	17	14	8	21	33	9	17	25	26	12	188
38	39	Σερβία	5	45	1	31	4	11	11	10	35	23	2	179
39	36	Ιρλανδία	29	26	26	25	1	25	26	13				172
40	40	Άγνωστοι Πωλητές	0	35	13	28	3	14	10	26	9	21	7	166
41	37	Μαυροβούνιο	109			18							0	128
42	41	Χιλή		100						20			0	120
43	45	Νέα Ζηλανδία						75			1	12	4	92
44	43	Λιβύη	10	18	32	28	0							88
45	49	Σλοβακία	22	8				4	1	8	3	18	22	86
46	46	Μολδαβία	19	29	20		11							80
47	47	Σαουδική Αραβία				1	62							64
48	48	Βόρεια Κορέα	20	20	20					1				61
49	51	Ουγγαρία	9						41					50
50	50	Κιργιστάν	18	14							4	5	5	46
		Σύνολο	26680	24145	24234	25691	30006	28289	26954	26780	28522	32262	31106	304668

Πίνακας 3. Εισαγωγές όπλων από τους 50 μεγαλύτερους εισαγωγείς, 2007-2017

Κατάταξη 2007-2017	Κατάταξη 2006-2016	Αγοραστής	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2007- 2017
1	1	Ινδία	2267	1845	1863	2909	3596	4395	5322	3227	2845	3296	3358	34923
2	3	Σαουδική Αραβία	230	391	824	1083	1222	1033	1615	2741	3352	2986	4111	19587
3	2	Κίνα	1677	1877	1392	1045	1113	1686	1388	1148	1142	991	1117	14576
4	4	ΗΑΕ	919	753	561	607	1210	1088	2241	746	1249	1286	848	11507
5	5	Νότια Κορέα	1755	1683	796	1282	1574	1078	184	721	272	1144	918	11408
6	8	Αυστραλία	677	445	775	1509	1567	876	244	927	1529	1053	1806	11407
7	6	Πακιστάν	692	1071	1186	2189	1093	979	1080	767	784	806	710	11358
8	7	Αλγερία	509	1529	1075	834	1126	807	302	438	883	2887	905	11296
9	11	Αίγυπτος	690	333	159	686	630	281	675	380	1452	1711	2355	9352
10	9	ΗΠΑ	820	951	968	1101	995	1196	787	572	528	496	547	8961
11	10	Τουρκία	692	640	732	484	777	1501	797	1525	460	348	410	8366
12	12	Σιγκαπούρη	358	1116	1470	988	925	839	791	66	147	718	428	7846
13	13	Ιράκ	275	378	398	434	574	476	353	633	1403	1827	712	7463
14	15	Βιετνάμ	8	187	61	152	1021	788	362	1218	862	858	690	6206
15	18	Ινδονησία	587	244	441	225	250	213	797	1187	445	389	1196	5972
16	14	Ελλάδα	1713	499	1237	641	81	29	47	204	771	324	56	5602
17	19	Ηνωμένο Βασίλειο	776	490	376	491	360	578	494	211	397	259	899	5330
18	16	Βενεζουέλα	774	737	358	208	594	680	1039	185	216	93		4882
19	20	Ιαπωνία	517	681	611	392	304	242	296	313	349	347	500	4552
20	17	Ισραήλ	832	676	153	67	85	120	153	510	675	610	528	4408
21	23	Μαρόκο	27	46	39	306	1403	896	76	560	46	254	351	4005
22	21	Μαλαισία	526	508	1512	421	5	47	71	71	104	266	187	3719
23	25	Ταϊβάν	12	11	60	97	198	424	549	1078	630	97	493	3648
24	28	Ιταλία	525	224	113	115	298	219	92	144	252	762	794	3538
25	24	Νορβηγία	591	624	588	159	614	149	62	21	153	151	361	3474
26	27	Αζερμπαϊτζάν	213	33	145	155	557	339	404	612	340	272	279	3349
27	29	Καναδάς	455	407	101	228	344	205	202	325	421	228	295	3211
28	31	Αφγανιστάν	41	150	344	377	660	521	235	288	116	176	250	3158
29	26	Πολωνία	990	596	169	158	87	230	152	253	164	106	197	3102
30	37	Κατάρ	27		286	30	198	319	73	55	518	896	670	3073
31	36	Ομάν	16	75	93	30	21	120	490	736	122	415	783	2899
32	22	Χιλή	662	397	335	475	326	62	54	141	144	40	50	2686
33	32	Μπαγκλαντές	88	13		36	117	184	637	206	637	439	320	2675
34	34	Μιανμάρ	138	93	52	68	667	398	251	101	245	261	167	2440
35	35	Βραζιλία	189	180	156	317	312	311	223	218	222	116	103	2347
36	33	Ισπανία	339	349	233	288	187	244	175	128	143	86	72	2244
37	30	Νότια Αφρική	954	493	134	180	212	132	2	50	2	4		2162
38	43	Ιορδανία	176	161	234	89	215	176	75	196	236	212	386	2155
39	45	Ταϊλάνδη	8	13	64	49	267	285	378	105	172	344	310	1994
40	38	Ολλανδία	240	157	296	193	147	375	331	11	64	115	35	1963
41	42	Κουβέιτ	279	5	9	85	113	31	73	692	359	197	113	1957
42	40	Συρία	20	276	193	288	358	361	351	21	22	5	22	1915
43	44	Κολομβία	227	110	248	255	145	207	164	159	205	21	102	1843
44	48	Μεξικό		22	59	112	229	259	63	98	334	328	218	1722
45	41	Πορτογαλία	60	144	369	892	168	40	13	3	1	19	8	1717
46	39	Γερμανία	82	293	339	283	99	142	113	108	95	61	65	1681
47	46	Φινλανδία	108	135	42	50	58	76	320	196	293	201	100	1578
48	49	Καζακιστάν	82	25	39	58	62	94	141	95	444	244	209	1493
49	51	Τουρκμενιστάν		7	36	27	236	113	71	74	172	428	75	1238
50	50	Σουδάν	33	128	89	182	173	95	130	61	116	101	54	1164
		Σύνολο	26680	24145	24234	25691	30006	28289	26954	26780	28522	32262	31106	304668

Πίνακας 4. 10 μεγαλύτεροι πωλητές την περίοδο 1996-2006

Κατάταξη 1996-2006	Πωλητής	1996-2006	Ποσοστό επί του συνόλου παγκοσμίως
1	ΗΠΑ	97815	39,30%
2	Ρωσία	50608	20,30%
3	Γαλλία	21478	8,60%
4	Γερμανία	17578	7,00%
5	Ηνωμένο Βασίλειο	14916	6,00%
6	Κίνα	5302	2,10%
7	Ολλανδία	4993	2,00%
8	Ουκρανία	4686	1,90%
9	Ιταλία	4629	1,90%
10	Σουηδία	4333	1,80%
	Σύνολο των 10 πρώτων	226338	90,90%
	Σύνολο	248858	

Πίνακας 5. 10 μεγαλύτεροι πωλητές την περίοδο 2007-2017

Κατάταξη 1997-2007	Πωλητής	1997-2007	Ποσοστό επί του συνόλου παγκοσμίως
1	ΗΠΑ	97940	32,10%
2	Ρωσία	71393	23,40%
3	Γερμανία	21604	7,10%
4	Γαλλία	19742	6,50%
5	Κίνα	14854	4,80%
6	Ηνωμένο Βασίλειο	13018	4,30%
7	Ισπανία	8652	2,80%
8	Ισραήλ	7537	2,50%
9	Ιταλία	7502	2,40%
10	Ολλανδία	7035	2,30%
	Σύνολο των 10 πρώτων	269277	88,20%
	Σύνολο	304668	

Πίνακας 6. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις και μειώσεις στις αμυντικές δαπάνες, 2015-2016

Χώρα	Αύξηση (%) 2015-2016	Χώρα	Μείωση (%) 2015-2016
Λετονία	44	Βενεζουέλα	-56
Μποτσουάνα	40	Νότιο Σουδάν	-54
Λιθουανία	35	Αζερμπαϊτζάν	-36
Φιλιππίνες	20	Ιράκ	-36
Μαλί	18	Σαουδική Αραβία	-30
Τσάντ	18	Ακτή Ελεφαντοστού	-27
Σενεγάλη	17	Καζακστάν	-26
Ιράν	17	Γκάνα	-23
Γκαμπόν	16	Ζάμπια	-22
Κουβέιτ	16	Περού	-20
Τόγκο	15	Γουινέα	-19
Βουλγαρία	14	Εκουαδόρ	-13
Τρινιτάντ	14	Μεξικό	-11
Μοζαμβίκη	14	Ανγκόλα	-10
Αργεντινή	12	Ομάν	-9,6

Πίνακας 7. 100 μεγαλύτερες εταιρείες παραγωγής όπλων και παροχής στρατιωτικών υπηρεσιών

	Εταιρεία	Χώρα		Εταιρεία	Χώρα
1	Lockheed Martin Corp.	ΗΠΑ	31	Harris Corp.	ΗΠΑ
2	Boeing	ΗΠΑ	32	CACI International	ΗΠΑ
3	Raytheon	ΗΠΑ	33	Safran	Γαλλία
4	BAE Systems	Ηνωμένο Βασίλειο	34	High Precision Systems	Ρωσία
5	Northrop Grumman Corp.	ΗΠΑ	35	Science Applications International Corp.	ΗΠΑ
6	General Dynamics Corp.	ΗΠΑ	36	Saab	Σουηδία
7	Airbus Group	Πανευρωπαϊκή	37	Indian Ordnance Factories	Ινδία
8	Thales	Γαλλία	38	Hindustan Aeronautics	Ινδία
9	Leonardo	Ιταλία	39	CSRA	ΗΠΑ
10	Almaz-Antey	Ρωσία	40	United Engine Corp.	Ρωσία
11	United Technologies Corp.	ΗΠΑ	41	Israel Aerospace Industries	Ισραήλ
12	L-3 Communications	ΗΠΑ	42	Orbital ATK	ΗΠΑ
13	Huntington Ingalls Industries	ΗΠΑ	43	Rockwell Collins	ΗΠΑ
14	United Aircraft Corp.	Ρωσία	44	General Atomics	ΗΠΑ
15	United Shipbuilding Corp.	Ρωσία	45	Rafael	Ισραήλ
16	Honeywell International	ΗΠΑ	46	CEA	Γαλλία
17	Rolls-Royce	Ηνωμένο Βασίλειο	47	Russian Electronics	Ρωσία
18	Leidos	ΗΠΑ	48	Kawasaki Heavy Industries	Ιαπωνία
19	Naval Group	Γαλλία	49	Hanwha Techwin	Νότια Κορέα
20	Textron	ΗΠΑ	50	Dassault Aviation Groupe	Γαλλία
21	Booz Allen Hamilton	ΗΠΑ	51	AECOM	ΗΠΑ
22	General Electric	ΗΠΑ	52	KRET	Ρωσία
23	Tactical Missiles Corp.	Ρωσία	53	ThyssenKrupp	Γερμανία
24	Mitsubishi Heavy Industries	Ιαπωνία	54	Oshkosh Corp.	ΗΠΑ
25	Rheinmetall	Γερμανία	55	KBR	ΗΠΑ
26	MBDA	Πανευρωπαϊκή	56	Krauss-Maffei Wegmann	Γερμανία
27	Babcock International Group	Ηνωμένο Βασίλειο	57	ST Engineering	Σιγκαπούρη
28	Elbit Systems	Ισραήλ	58	Fincantieri	Ιταλία
29	Russian Helicopters	Ρωσία	59	Cobham	Ηνωμένο Βασίλειο
30	Bechtel Corp.	ΗΠΑ	60	LIG Nex1	Νότια Κορέα

	Εταιρεία	Χώρα		Εταιρεία	Χώρα
61	ASELSAN	Τουρκία	81	UkrOboronProm	Ουκρανία
62	DynCorp International	ΗΠΑ	82	DXC	ΗΠΑ
63	GKN	Ηνωμένο Βασίλειο	83	Nexter	Γαλλία
64	Bharat Electronics	Ινδία	84	Embraer	Βραζιλία
65	ManTech International Corp.	ΗΠΑ	85	DSME	Νότια Κορέα
66	Uralvagonzavod	Ρωσία	86	Teledyne Technologies	ΗΠΑ
67	Engility	ΗΠΑ	87	Navantia	Ισπανία
68	BWX Technologies	ΗΠΑ	88	Jacobs Engineering Group	ΗΠΑ
69	Serco	Ηνωμένο Βασίλειο	89	Precision Castparts Corp.	ΗΠΑ
70	Turkish Aerospace Industries	Τουρκία	90	Cubic Corp.	ΗΠΑ
71	Aerojet Rocketdyne	ΗΠΑ	91	Curtiss-Wright Corp.	ΗΠΑ
72	TransDigm Group	ΗΠΑ	92	The Aerospace Corp.	ΗΠΑ
73	PGZ	Πολωνία	93	Meggitt	Ηνωμένο Βασίλειο
74	Hensoldt	Γερμανία	94	Bharat Dynamics	Ινδία
75	Vencore	ΗΠΑ	95	RUAG	Ελβετία
76	Vectrus	ΗΠΑ	96	MIT	ΗΠΑ
77	Fujitsu	Ιαπωνία	97	Moog	ΗΠΑ
78	IHI Corp.	Ιαπωνία	98	Korea Aerospace Industries	Νότια Κορέα
79	Sierra Nevada Corp.	ΗΠΑ	99	NEC Corp.	Ιαπωνία
80	Austal	Αυστραλία	100	CAE	Καναδάς